

*aplinkos
apsaugos
agentūra*

DAUGUVOS UPIŲ BASEINŲ RAJONO 2016-2021 m. PRIEMONIŲ PROGRAMA

Vilnius, 2017 m. gegužė

TURINYS

SANTRUMPOS	4
ĮVADAS.....	5
1. PAKEITIMŲ IR ATNAUJINIMŲ PO PIRMOSIOS PRIEMONIŲ PROGRAMOS PASKELBIMO BEI PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO APIBENDRINIMAS	6
2. PAGRINDINĖS PRIEMONĖS GERAI DAUGUVOS UBR BŪKLEI PASIEKTI.....	8
2.1. PRIEMONĖS, NUMATYTOS EUROPOS BENDRIJOS VANDENS APSAUGOS TEISĖS AKTUOSE IR PERKELTOS Į LIETUVOS TEISINĘ BAZĘ.....	10
2.1.1. Miesto nuotekų valymo direktyva	10
2.1.2. Nitrato direktyva	11
2.1.3. Geriamojo vandens direktyva.....	15
2.1.4. Paukščių direktyva	18
2.1.5. Buveinių direktyva.....	21
2.1.6. Maudyklų direktyva.....	24
2.1.7. Nuotekų dumblo direktyva.....	26
2.1.8. Augalų apsaugos priemonių direktyva.....	27
2.1.9. Poveikio aplinkai vertinimo direktyva.....	32
2.1.10. Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės direktyva	33
2.1.11. Pramoninių avarijų direktyva	34
2.2. KITŲ BVP DIREKTYVOS STRAIPSNIŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS.....	36
2.2.1. Praktinės priemonės, skirtos sąnaudų susigrąžinimo principui įgyvendinti (BVPD 9 straipsnio reikalavimai)	36
2.2.2. Priemonės, skirtos BVPD 7 straipsnio įgyvendinimui.....	41
2.2.3. Sutelktosios taršos šaltinių ir kitos veiklos, darančios įtaką vandens būklei, kontrolės priemonės ..	42
2.2.4. Galimo teršalų patekimo iš pasklidusių šaltinių prevencijos ar kontrolės priemonės	42
2.2.5. Vandens paėmimo kontrolės priemonės bei priemonės, skatinančios taupų ir subalansuotą vandens naudojimą, nepakenkiant 4 straipsnyje nurodytiems tikslams	43
2.2.6. Vandens užtvėnkimo priemonės	44
2.2.7. Pavojingų medžiagų kontrolės priemonės, numatytos BVPD 16 straipsnyje.....	46
2.2.8. Priemonės, užkertančios kelią ar mažinančios atsitiktinę taršą.....	49
2.2.9. Priemonės, draudžiančios be leidimų išleisti teršalus tiesiogiai į požeminius vandenis.....	50
2.2.10. Kontrolės, taikomos sutelktosios taršos šaltinių išmetimams ir kitoms veikloms, veikiančioms vandens būkle, santrauka.....	50
2.2.11. Potvynių kontrolės priemonės	50
2.2.12. Priemonės, užtikrinančios, kad vandens telkinių hidromorfolginės sąlygos atitiktų reikalaujamą ekologinį statusą arba gerą ekologinį potencialą dirbtiniuose arba labai pakeistuose vandens telkiniuose	51
2.2.13. Priemonės vandens telkiniams, kuriuose tikriausiai nebus pasiekti pagal 4 straipsnį nustatyti aplinkosaugos reikalavimai	52
2.2.14. Detali informacija apie papildomas priemonės, kurių reikia siekiant nustatyti aplinkos apsaugos tikslų.....	52
2.2.15. Detali informacija apie priemones, taikytas sustabdyti jūros vandenų taršą pagal 11 straipsnio 6 dalį.....	52
2.2.16. Kontrolės priemonės, dirbtinai papildant požeminio vandens telkinius.....	52
2.2.17. Kitos pagrindinės priemonės.....	52
2.2.18. Pagrindinių (bazinių) priemonių įgyvendinimo sąnaudos	55
3. PAPILDOMOS PRIEMONĖS	62
3.1. SĄNAUDŲ EFEKTYVUMO PRINCIPŲ TAIKYMAS PARENKANT PRIEMONES	62
3.2. PASKLIDOSIOS TARŠOS MAŽINIMO PRIEMONĖS	63
3.3. TARŠOS PAVOJINGOMIS IR PRIORITETINĖMIS PAVOJINGOMIS MEDŽIAGOMIS MAŽINIMAS	64
3.4. HIDROMORFOLOGINĖS BŪKLĖS GERINIMO PRIEMONĖS	65
3.4.1. Upių tęstinumo užtikrinimo priemonės.....	65
3.4.2. HE poveikio mažinimo priemonės.....	65
3.4.3. Upių vingiuotumo atkūrimas.....	67
3.5. EŽERAMS SKIRTOS PRIEMONĖS	70

3.6. VANDENS PAĖMIMO POVEIKIO MAŽINIMAS.....	75
3.7. TARPTAUTINĖS PRIEMONĖS.....	75
3.8. PAPILDOMŲ PRIEMONIŲ SAŪNAUDŲ SANTRAUKA.....	75
4. MOKUMAS IR SOCIALINĖ EKONOMINĖ ANALIZĖ.....	77
4.1. SUTELKTOSIOS TARŠOS MAŽINIMO PRIEMONĖS.....	77
4.2. HIDROMORFOLOGIJOS ATSTATYMO PRIEMONĖS.....	77
4.3. ŽEMĖS ŪKIS.....	77
4.4. HIDROENERGETIKA.....	78
4.5. EŽERŲ ATKŪRIMO PRIEMONĖS.....	78

SANTRUMPOS

AAA	Aplinkos apsaugos agentūra
AAP	Augalų apsaugos produktas
BAST	Natūralių buveinių apsaugai svarbi teritorija
BDS	Biocheminis deguonies suvartojimas
BVPD	Bendroji vandens politikos direktyva (2000/60/EB)
DLK	Didžiausia leidžiama koncentracija
EFA	Ekologiniu požiūriu svarbi teritorija
ES	Europos Sąjunga
GE	Gyventojų ekvivalentas
GIS	Geografinė informacinė sistema
GP	Gamtotvarkos planas
GPGB	Geriausias prieinamas gamybos būdas
HAE	Hidroakumuliacinė elektrinė
HE	Hidroelektrinės
HN	Higienos norma
HTS	Hidrotechnikos statiniai
KPP	Kaimo plėtros programa
LAAIF	Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas
LR	Lietuvos Respublika
MNV	Miesto nuotekų valymas
NP	Nacionalinis parkas
NT	Nuotekų tinklai
NV	Nuotekų valykla
PAST	Paukščių apsaugai svarbi teritorija
PAV	Poveikio aplinkai vertinimas
PP	Priemonių programa
RAAD	Regioninis aplinkos apsaugos departamentas
RP	Regioninis parkas
SAZ	Sanitarinės apsaugos zona
SG	Sutartinis gyvulys
ŽŪM	Žemės ūkio ministerija
TIPK	Taršos integruota prevencija ir kontrolė
UBR	Upių baseinų rajonas
ŪADT	Ūkių apskaitos duomenų tinklas (angl. FADN – Farm Accountancy Data Network)
VP	(UBR) Valdymo planas
VT	Vandens telkiniai

IVADAS

Programos objektas – Dauguvos upių baseinų rajonas (toliau – UBR), susidedantis iš Dauguvos upės baseino dalies, esančios Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Programa parengta atlikus Dauguvos UBR vandens telkinių būklės analizę ir įvertinus žmogaus veiklos poveikio vandens telkiniams rezultatus po pirmojo Bendrosios vandens politikos direktyvos įgyvendinimo ciklo (2010-2015). Rengiant Programą, kaip ir pirmojo ciklo metu, atsižvelgta į Lietuvoje įgyvendinamas programas, priemonių įgyvendinimo technines galimybes ir ekonominius išteklius, įskaitant sąnaudų, patiriamų teikiant vandens paslaugas, susigrąžinimą. Be to, apibūdinta kaip pavyko įgyvendinti pirmosios Dauguvos UBR Priemonių programos (2010-2015) numatytas priemonės.

Ši programa yra antrojo Dauguvos UBR valdymo plano, parengto taip pat 2016-2021 metams, neatskiriama dalis. Į Dauguvos UBR valdymo planą įdėta šios Priemonių programos santrauka.

Pagal Lietuvos Respublikos vandens įstatymo Nr. VIII-474 reikalavimus kiekvienam upių baseinų rajonui turi būti parengta priemonių programa vandensaugos tikslams pasiekti. Priemonių programą sudaro pagrindinės priemonės, kurios privalomos pagal vandens sektorių reglamentuojančius Lietuvos teisės aktų reikalavimus ir Europos Sąjungos (toliau – ES) direktyvas (nuotekų valyklų ir mėšlidžių statyba, subalansuotas dirvų tręšimas, sėjomainos ir kt.). Jeigu, vertinant pagrindinių priemonių poveikį, nustatoma, kad jų pakaks vandensaugos tikslams pasiekti, šiomis pagrindinėmis priemonėmis programa ir apsiriboja. Jeigu pagrindinių priemonių nepakanka, kad vandens telkinys pasiektų vandensaugos tikslus, tuomet parenkamos papildomos priemonės, reikalingos nustatytiems vandensaugos tikslams pasiekti.

Priemonės gali būti labai įvairios. Vienos jų yra inžinerinės, pavyzdžiui, buitės ir pramonės nuotekų valyklų statyba, vandens telkinių apsaugos juostų įrengimas, ištiesintų upių vagų renatūralizavimas ir kt. Kitos priemonės – tai teisinio reguliavimo (pvz. leidimai ūkinei veiklai, upių tvenkimui bei hidroelektrinių (toliau – HE) statybai ir kt.), ekonominės (mokesčiai, sankcijos, paskatos, subsidijos ir kt.) ar informacinės (seminarai, renginiai, visuomenės švietimas per spaudą, internetą).

Teisės aktai numato kai kurių vandensaugos tikslų pasiekimo išimčių galimybę. Viena iš jų, nukelti vėlesniam laikui (ne vėliau 2027 m.) užsibrėžto tikslo pasiekimą, jeigu jo pasiekti laiku neleidžia techninės galimybės, labai didelės sąnaudos ar gamtinės sąlygos. Kita galima išimtis – užsibrėžti švelnesnius tikslus, kurie taip pat turi būti pagrįsti sudėtingomis techninėmis sąlygomis, gamtinėmis priežastimis ar neproporcingai didelėmis sąnaudomis bei, jeigu geros būklės pasiekimas turės labai didelių neigiamų socialinių - ekonominių padarinių, kuriems išvengti nėra jokių kitų aplinkosauginių požiūriu pranašesnių alternatyvų. Išimtys gali būti taikomos tik retais atvejais, atlikus ekonominę analizę bei argumentuotai įrodžius išimties būtinumą.

Priemonės visų UBR Priemonių programose skirtos tam, kad veiktų pagrindines apkrovas ir leistų siekti geros vandens telkinių būklės ar potencialo. Priemonės parinktos po vandens telkinių būklės analizės ir papildytos jų apkrovų ir poveikio analize.

Šiame Dauguvos UBR priemonių programos dokumente apibūdintos pagrindinės ir papildomos priemonės pagal pagrindinius priemonių tipus (angl. Key Types of Measures), nurodomos priemonių įgyvendinimo sąnaudos ir jų įgyvendinimo socialinis ekonominis poveikis.

1. PAKEITIMŲ IR ATNAUJINIMŲ PO PIRMOSIOS PRIEMONIŲ PROGRAMOS PASKELBIMO BEI PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO APIBENDRINIMAS

Priemonių programos vandensaugos tikslams pasiekti pirmajame etape (2010-2015 metai) įgyvendinimas pateiktas 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė. Pirmosios Priemonių programos priemonių įgyvendinimas.

Uždaviniai	Teritorija, kurioje reikalingos papildomos priemonės	Priemonės	Vykdytojai	Terminai	Įgyvendinimas
1. Nustatyti neigiamo poveikio vandens telkinių būklei kilmę ir šaltinius.	Dauguvos UBR mastu taikoma priemonė	1.1. Atlikti Imbrado ežero tiriamąjį monitoringą, nustatyti taršos šaltinius bei jų poveikį.	Aplinkos apsaugos agentūra	2013 m. 2015 m.	2013 m. buvo atliekamas tiriamasis monitoringas. 2013 m. Utenos regiono aplinkos apsaugos departamentas atliko preliminarią taršos šaltinių inventurizaciją. Priemonė bus visiškai įgyvendinta vykdant projekto „Jūros ir vidaus vandenų valdymo stiprinimas – II dalis“ veiklą „Rizikos vandens telkinių būklės tyrimai, taršos šaltinių ir kitų priežasčių, lemiančių rizikos vandens telkinio būklę, identifikavimas, būklės gerinimo priemonių parinkimas“. 2014 m. šios veiklos įgyvendinimas pradėtas.

Dauguvos UBR, kuriame dauguma vandens telkinių yra geros būklės, daugiausia naujų priemonių yra nacionalinės, t.y. įgyvendintinos visoje Lietuvoje (pavyzdžiui, kai kurios žemės ūkio taršos mažinimo ar kontrolės stiprinimo priemonės). Dauguvos UBR specifinės priemonės susijusios su ežerų būklės gerinimu.

Šioje Priemonių programoje, atsižvelgiant į abipusio susitikimo su Europos Komisija (EK) metu pateiktas pastabas, pabrėžti ir/ar pakeisti šie dalykai:

1. Priemonių programoje pateikiamos priemonės ir jų sąnaudos maksimum scenarijui, t.y. nustatytos priemonės ir apskaičiuotos sąnaudos tam, kad gera būklė būtų pasiekta visuose vandens telkiniuose.
2. Kaip ir pirmajame cikle, spraga tarp bazinio scenarijaus būklės ir geros būklės buvo pagrindas priemonėms nustatyti.
3. Jūrų strategijos pagrindų direktyvos ir jos nuostatų, perkeltų į Lietuvos teisės aktus, įgyvendinimo tikslai, kiek įmanoma, įtraukti, rengiant šią Priemonių programą.
4. Hidromorfologiniai pokyčiai ypač detalai išnagrinėti; jų švelninimui siūlomos ir natūralios vandens sulaikymo priemonės. Tam peržiūrėti RESTORE ir REFORM projektų rezultatai.
5. Pasiūlyta daugiau („no-regret“ arba bet kuriuo atveju naudos duosiančių) priemonių, susijusių su hidromorfologinių pakeitimų poveikio švelninimu.
6. Kaip ir pirmojo ciklo metu, priemonės susietos su apkrovomis.
7. Aiškiai pateikti maistingųjų medžiagų sumažinimo kiekiai, reikalingi geros būklės pasiekimui. Šiam sumažinimui numatytos ir pasiūlytos priemonės.
8. Antrojoje Programoje vėl detalai peržiūrėti sutelktosios taršos šaltiniai ir, kur būtina, norint pasiekti gerą būklę, pasiūlytos papildomos, nuotekų valymą griežtinančios priemonės. .
9. Kaip ir pirmojo ciklo metu, išnagrinėtas papildomų tikslų nustatymo reikalingumas saugomose teritorijose.
10. Pasiūlytos priemonės mažoms hidroelektrinėms, darančioms reikšmingą neigiamą poveikį vandens telkiniams.
11. Kaip ir pirmojo ciklo metu, apskaičiuotas sąnaudų susigrąžinimo lygis susijusioms vandens paslaugoms bei vandens naudotojams.

2. PAGRINDINĖS PRIEMONĖS GERAI DAUGUVOS UBR BŪKLEI PASIEKTI

Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinių priemonių įgyvendinimas reglamentuotas galiojančiuose teisės aktuose, programose ir kitose dokumentuose, ir siekiant išvengti priemonių įgyvendinimo reikalavimų kartojimo skirtinguose dokumentuose, pagrindinių priemonių reikalavimai, kurie yra perkelti į nacionalinę teisę, čia nėra detalizuojami.

Pagal 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/60/EB, nustatančios Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275), (toliau – BVPD), VI priedo A dalį pagrindinės priemonės yra tos, kurias reikia įgyvendinti vykdant šių direktyvų reikalavimus:

1. 2006 m. vasario 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/7/EB dėl maudyklų vandens kokybės valdymo, panaikinanti Direktyvą 76/160/EEB (OL 2006 L 64, p. 37), (toliau – Maudyklų direktyva);

2. 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL 2010 L 20, p. 7) (toliau - Paukščių direktyva);

3. 1998 m. lapkričio 3 d. Tarybos direktyva 98/83/EB dėl žmoniems vartoti skirto vandens kokybės (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 4 tomas, p. 90) (toliau – Geriamojo vandens direktyva);

4. 2012 m. liepos 4 d. Tarybos direktyva 2012/18/ES dėl didelių, su pavojingomis cheminėmis medžiagomis susijusių avarių pavojaus kontrolės (OL 2012 L 197, p.1) iš dalies keičianti ir vėliau panaikinanti Tarybos direktyvą 96/82/EB (toliau – Pramoninių avarių direktyva);

5. 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (OL 2012 26, p. 1), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/52/ES (toliau – Poveikio aplinkai vertinimo direktyva);

6. 1986 m. birželio 12 d. Tarybos direktyva 86/278/EEB dėl aplinkos, ypač dirvožemio, apsaugos naudojant žemės ūkyje nuotekų dumblą (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 1 tomas, p. 265), (toliau – Nuotekų dumblo direktyva);

7. 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvos 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 26) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 1998 m. vasario 27 d. Komisijos direktyva 98/15/ES (OL 1998 L 67, p. 29) (toliau - Miesto nuotekų valymo direktyva);

8. 1991 m. liepos 15 d. Tarybos direktyva 91/414/EEB dėl augalų apsaugos produktų pateikimo į rinką (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 3 skyrius, 11 tomas, p. 332), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. gegužės 23 d. Komisijos direktyva 2011/60/ES (OL 2011 L 136, p. 58) (toliau - Augalų apsaugos priemonių direktyva);

9. 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu 1137/2008 (OL 2008 L 311, p. 1) (toliau – Nitratų direktyva);

10. 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 102) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2006 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/105/ES (OL 2006 L 363, p. 368) (toliau - Buveinių direktyva);

11. 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/1/EB dėl taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (OL 2008 L 24, p. 8), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/31/EB (OL 2009 140, p. 114) (toliau – TIPK direktyva).

Iš 11-os direktyvų, kurių įgyvendinimas kartu reiškia pagrindinių priemonių įgyvendinimą, septynios buvo susijusios su didelėmis sąnaudomis. Kitų – tai yra Paukščių direktyvos, Poveikio aplinkai vertinimo direktyvos, Augalų apsaugos priemonių direktyvos ir Buveinių direktyvos įgyvendinimas reiškia atitinkamų teisinių, institucinių ir procedūrinių bei kitokių su didelėmis investicijomis nesusijusių priemonių įgyvendinimą.

Visos direktyvos formaliai jau įgyvendintos Lietuvoje. Tiesa, yra kai kurių neaiškumų dėl tam tikrų aspektų (pavyzdžiui, ar mėšlidžių įrengimas pakankamas ir pan.), kurie aptariami atskirai prie konkrečios direktyvos.

2.1. PRIEMONĖS, NUMATYTOS EUROPOS BENDRIJOS VANDENS APSAUGOS TEISĖS AKTUOSE IR PERKELTOS Į LIETUVOS TEISINĘ BAZĘ

2.1.1. Miesto nuotekų valymo direktyva

Pagrindinės Miesto nuotekų valymo direktyvos priemonės apima vandenvalos įrenginių statybą ir rekonstrukciją gyvenvietėse, kurių taršos apkrova viršija 2000 gyventojų ekvivalentų (toliau – GE), siekiant, kad jų išleidžiamų nuotekų kokybė atitiktų į paviršinio vandens telkinius išleidžiamoms nuotekoms keliamus reikalavimus. Į paviršinius vandens telkinius išleidžiamų nuotekų kokybės reikalavimai yra apibrėžti Nuotekų tvarkymo reglamente, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. D1-236.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti direktyvos reikalavimai:

Nuotekų valymas pradėtas reglamentuoti Lietuvos Respublikos vandens įstatyme.

Vėliau priimti tokie teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas Nr. X-764, 2006 m. liepos 13 d.
2. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832
3. Nuotekų tvarkymo reglamentas;
4. 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5.3. Investicinio prioriteto „Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus“ veikla, skirta geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai ir renovacijai.

Lietuvoje pagal stojimo į ES sutartį Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimams įgyvendinti buvo suteiktas pereinamasis laikotarpis. Lietuva įsipareigojo surinkti ir tinkamai valyti nuotekas pagal tokį grafiką:

1. nuo 2007 m. gruodžio 31 d. aglomeracijų, kurių apkrova 10 000 ar daugiau GE, nuotekos turi būti valomos pagal nustatytus reikalavimus;
2. nuo 2009 m. gruodžio 31 d. aglomeracijose, kuriose apkrova didesnė kaip 2000 GE, turi veikti reikalavimus atitinkančios nuotekų surinkimo sistemos;
3. nuo 2009 m. gruodžio 31 d. aglomeracijų, kurių apkrova nuo 2000 GE iki 10 000 GE, nuotekos turi būti valomos pagal nustatytus reikalavimus;
4. naujai planuojamose aglomeracijose visi nuotekų tvarkymo reikalavimai turi būti vykdomi nuo nuotekų susidarymo momento.

Pagal Aplinkos apsaugos agentūros (toliau – AAA) sudarytą sąrašą, iš viso Dauguvos UBR yra 2 aglomeracijos, kurių taršos apkrovos viršija 2000 GE. Tai Visaginas ir Zarasai. Šių aglomeracijų nuotekų valyklos (toliau – NV) iš esmės ir yra pagrindinis Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimų taikymo objektas. Visaginas yra priskiriamas aglomeracijų grupei, kurių taršos apkrovos siekia nuo 10 000 iki 100 000 GE, o Zarasai – grupei, kurių taršos apkrovos siekia 2000 – 10 000 GE.

Visagino ir Zarasų NV išleidžiamų nuotekų kokybės rodikliai atitinka Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimus.

Po pagrindinių Miesto nuotekų valymo direktyvos priemonių įgyvendinimo sumažėjo tarša į Drūkšių ežerą.

Miesto nuotekų valymo direktyvos įgyvendinimo priemonės (nuotekų valyklų statyba ir rekonstrukcija, naujų nuotekų tinklų tiesimas, nuotekų tinklų rekonstrukcija) buvo

numatytos Priemonės Nr. VP3-3.1-AM-01-V „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ valstybės projektų sąrašė Nr. 01. Šiame sąrašė Dauguvos UBR gyvenviečių nebuvo, o Visagino NV statyba buvo finansuojama iš "Neries upės baseino investicinės programos I etapas" Nr. 2005/LT/16/C/PE/001 lėšų.

Dauguvos UBR papildomų priemonių šios direktyvos įgyvendinimui nereikia.

2.1.2. Nitratų direktyva

Nitratų direktyvos tikslas yra mažinti vandens taršą, kurią sukelia ar skatina žemės ūkyje naudojami nitratai ir stabdyti tolesnį tokį teršimą.

Nitratų direktyvos tikslas yra mažinti vandens taršą, kurią sukelia ar skatina žemės ūkyje naudojami nitratai ir stabdyti tolesnį tokį teršimą.

Pagrindinis teisės aktas, į kurį perkelti Nitratų direktyvos reikalavimai yra Mėšlo ir sрутų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-367/3D-342 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2011 m. rugsėjo 26 d. įsakymo Nr. D1-735/3D-700 redakcija).

Kiti teisės aktai, į kuriuos perkelti direktyvos reikalavimai:

1. Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, patvirtintos 1992 m. gegužės 12 d. LR vyriausybės nutarimu Nr. 343 (LR vyriausybės 1995 m. gruodžio 29 d. nutarimo Nr. 1640 redakcija);
2. Paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo taisyklės, patvirtintos LR aplinkos apsaugos ministro 2001 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 540;
3. 2014-2020 m. Kaimo plėtros programa.
4. LR Žemės ūkio ministro įsakymas dėl žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų ir trąšų bei augalų apsaugos produktų naudojimo reikalavimų aprašo patvirtinimo ir valdymo kontrolės institucijų paskyrimo. 2012 m. gruodžio 20 d. Nr. 3D-961.
5. Žemės ūkio naudmenų geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų, taikomų nuo 2015 metų, aprašas, patvirtintas LR žemės ūkio ministro 2014 m. gruodžio 5 d. įsakymu Nr. 3D-932.
6. Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Žemės ūkio ministerija, 2007.
7. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. birželio 8 d. įsakymas Nr. D1-490/3D-391 dėl Vandenių taršos dėl žemės ūkio veiklos poveikio mažinimo programos patvirtinimo;
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. įsakymas Nr. V-455 dėl Lietuvos higienos normos HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ patvirtinimo;
9. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. 475/3D-397 dėl Informacijos apie vandens taršą iš žemės ūkio šaltinių teikimo Europos Komisijai tvarkos patvirtinimo;
10. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006 m. lapkričio 15 d. įsakyme Nr. 3D-452 „Dėl duomenų apie žemės ūkio valdose naudojamas trąšas teikimo“
11. Lietuvos geologijos tarnybos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos direktoriaus 2003 m. vasario 3 d. įsakymas Nr. 1-06 dėl Pavojingų medžiagų išleidimo į požeminį vandenį inventorizavimo ir informacijos rinkimo tvarkos patvirtinimo

Nitratų direktyvos priemonių įgyvendinimas

Pagrindiniai su vandens telkinių apsauga nuo taršos nitratais susiję reikalavimai žemės ūkio sektoriaus veiklai yra išdėstyti Mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų apraše, patvirtintame LR aplinkos ministro ir žemės ūkio ministro 2011 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. D1-735/3D-700. Įsakyme išdėstyti reikalavimai privalomi nuo 2005 m., su tam tikrais pakeitimais, padarytais 2011 m. įsakymo redakcijoje. Naujoje redakcijoje buvo palengvintos mėšlo laikymo sąlygos mažesniesiems ūkiams, laikantiems nuo 10 iki 100 SG. Jiems mėšlidės statyba tapo nebeprivaloma, mėšlą leidžiama laikyti lauko rietuvėse. Nuo 2012 m. sausio 1 d. išplėsta privalomojo tręšimo plano taikymo sritis – tręšimo planai tapo privalomi visiems ūkiams, tręšiantiems mėšlu arba srutomis daugiau nei 50 ha žemės ūkio naudmenų per metus (iki tol buvo 100 ha). Nuo 2014 m. įsigaliojo draudimas tręšiant naudoti purškiamąsias technologijas (sudarantįs daugiau nei 20 proc. aerosolinių dalelių) bei reikalavimai uždengti srutų kauptuvus ūkiams, laikantiems virš 500 SG (mažesniesiems šie reikalavimai buvo privalomi ir anksčiau). Pastarasis reikalavimas dėl ekonominių sunkumų, susijusių su kiaulių maru, buvo atidėtas.

Nors mėšlo ir srutų tvarkymo reikalavimų įgyvendinimas jau kurį laiką yra privalomas, tačiau teigti, kad jų visiškai laikomasi negalima, nes dėl žinių ir informacijos stokos ar nepakankamos kontrolės reikalavimų laikosi ne visi ūkininkai. Todėl galima prognozuoti, kad vykdant informacinę bei šviečiamąją veiklą bei užtikrinant didesnę kontrolę, dar yra tam tikras taršos mažinimo potencialas. Visgi, kiekybiškai įvertinti galimo taršos sumažėjimo nėra galimybių, nes nėra žinomas dabartinis reikalavimų įgyvendinimo lygis. Planuojama numatyti priemones, kad būtų nustatyta, kuri ūkių, kuriems reikalavimai yra privalomi, dalis laikosi numatytų mėšlo ir srutų tvarkymo priemonių. Tik nustatius reikalavimų įgyvendinimo lygį bus galima įvertinti taršos mažinimo potencialą gyvulininkystės ūkiuose.

Naujoje (2010 m. įsigaliojusioje) Mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašo redakcijoje yra išplečiamas ūkių, kuriems privaloma rengti tręšimo planus, sąrašas. Šiuo metu tręšimo planus turi rengti ūkiai, kurie mėšlu arba srutomis tręšia daugiau kaip 50 ha žemės ūkio naudmenų per metus. Mineralinių trąšų naudojimas vis dar lieka neregamentuojamas ir artimiausiu metu neplanuojama imtis jokių naujų trąšų reguliavimo iniciatyvų. Todėl baziniame scenarijuje tręšimo optimizavimo ar tręšimo normų nustatymo priemonės nėra nagrinėjamos.

Bazinį žemės ūkio plėtros scenarijų sudaro Kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonių įgyvendinimas. Kaimo plėtros programai 2014 - 2020 m. laikotarpiu planuojama skirti apie 2,3 mlrd. Eurų (7,9 mlrd. Litų). Pagrindinis kaimo plėtros programos tikslas – skatinti žemės ūkio konkurencingumą, užtikrinti tausojantį gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmus, siekti subalansuotos teritorinės kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtros, įskaitant užimtumo kūrimą ir rėmimą.

KPP nėra numatytos konkrečios priemonių įgyvendinimo teritorijos (išskyrus rizikos telkinių baseinuose įgyvendinamas priemones), todėl prognozuoti jų poveikį yra gana sudėtinga. Baziniam scenarijui sudaryti remtasi programoje numatytais siektiniais priemonių įgyvendinimo rodikliais.

Tikėtinos tiek teigiamos, tiek neigiamos programos įgyvendinimo pasekmės vandens telkiniams. Viena vertus, dėl programos skatinamos žemės ūkio plėtros tikėtinas didesnis aplinkai tenkantis taršos krūvis, kita vertus, didelis dėmesys aplinkosauginių priemonių įgyvendinimui leidžia tikėtis subalansuotos ūkio plėtros ir taršos sumažėjimo.

Gyvulininkystės sektorius. 2014-2020 m. kaimo plėtros programoje gyvulininkystei skiriamas ypatingas dėmesys. Pastaraisiais metais gyvulininkystės sektorius traukiasi, o ūkinių gyvūnų skaičiai kasmet mažėja, todėl gyvulininkystės, kaip vieno prioritetinių žemės ūkio sektorių, plėtrą planuojama skatinti ir remti. Kaip jau minėta, konkrečios priemonės bei

jų įgyvendinimo teritorijos KPP nėra nustatytos, todėl prognozuoti, kaip vystysis gyvulininkystės sektorius yra sudėtinga. Gyvulininkystės plėtros planai yra išdėstyti 2013 m. gruodžio 4 d. LR vyriausybės nutarime Nr. 1162 dėl nacionalinės 2014-2020 m. gyvulininkystės sektoriaus plėtros programos patvirtinimo.

Programoje numatyta, kad taikant paramos priemones bei skatinant veiklos plėtrą ūkinių gyvūnų skaičius iki 2020 m. vidutiniškai turėtų išaugti 15 proc. lyginant su 2012 m. Taip pat yra numatoma, kad didės naujas technologijas įdiegusių gyvulininkystės ūkių skaičius. Iki 2020 m. naujas technologijas įsidiegusių ūkių skaičių nuo 32 proc. planuojama padidinti iki 60 proc. Vadinasi, moderniai dirbančių ūkių bus beveik du kartus daugiau nei iki šiol. Iki 2020 m. 8 gyvulininkystės ūkiuose planuojama pastatyti biodujų jėgaines.

Atsižvelgiant į sektoriaus veiklos perspektyvas galima prognozuoti, kad dėl padidėjusio ūkinių gyvūnų skaičiaus į aplinką patenkančių biogeninių medžiagų kiekiai gali išaugti iki 15 proc. Toks įvertis gaunamas priimant, kad taršos apimtys didės tiesiogiai proporcingai augančiam gyvulių skaičiui. Vis dėlto, toks tiesioginis vertinimas neatspindės realios situacijos, kadangi veiklos plėtrą lydės naujausių technologijų plėtra, dėl kurios taršos pokyčiai, greičiausiai, nebus tiesiogiai proporcingi gyvulių skaičiaus augimui.

Augalininkystės sektorius. Grūdų auginimas Lietuvoje darosi vis populiariesnis. Geros grūdų supirkimo kainos ir mažesnės, palyginti su gyvulininkyste, darbo sąnaudos – pagrindiniai augalininkystės plėtros pranašumai. Javų pasėlių plotas 2008–2012 metais padidėjo 14,4 proc., pati pasėlių struktūra keitėsi iš esmės. Žieminių javų plotai, kurių derlingumas būna didesnis, išaugo 28,3 proc. Kviečių plotai per minėtą laikotarpį padidėjo 13,1 proc., kvietrugių – 23,8 proc., tačiau mažėjo miežių – 13,9 proc. Ankštinių augalų plotas sumažėjo 5,6 proc.

Bendra tendencija yra tokia, kad grūdinių augalų plotai Lietuvoje didėja, o pašarinių ir techninių – mažėja. Pasėlių plotų struktūrą stipriai koreguoja grūdų supirkimo kainų pokyčiai.

Analizuojant 2011-2013 m. pasėlių deklaravimo duomenis, matyti, kad atskirų kultūrų pasėlių plotai kiekvienais metais gali svyruoti gana stipriai. Bendrosios tendencijos tokios:

- Didėja ariamos žemės plotas;
- Didėja žieminių javų plotai;
- Vasarinių javų plotai mažėja (tiesa, pastaraisiais metais visai nežymiai);
- Didėja žieminių ir mažėja vasarinių rapsų plotai;
- Mažėja ganyklų plotai.

Nuo 2015 m. norintiems gauti tiesiogines išmokas įsigalioja žalinimo reikalavimai, kurie gali stipriai pakoreguoti pastaraisiais metais stebėtas pasėlių struktūros pokyčių tendencijas. Žalinimo reikalavimai apima pasėlių įvairinimą, daugiamečių pievų išlaikymą, ekologinių požiūriu svarbių vietovių (EFA) išskyrimą. Pasėlių įvairinimo reikalavimai bus taikomi ūkiams, turintiems 10 ha ir daugiau žemės. Ūkiuose, turinčiuose nuo 10 iki 30 ha ariamos žemės, turės būti auginami bent du skirtingi pasėliai. Pagrindinis pasėlis turi užimti ne daugiau kaip 75 proc. ploto. Ūkiuose, turinčiuose daugiau kaip 30 ha ariamos žemės, turės būti auginami bent 3 skirtingi pasėliai, kurių pagrindinis turi užimti ne daugiau, kaip 75 proc. ploto, o du pagrindiniai – ne daugiau kaip 95 proc. ploto. Daugiamečių pievų išlaikymo reikalavimas galioja visiems ūkiams, 2012 ir 2015 m. deklaravusiems daugiameses pievas. Ekologiniu požiūriu svarbių vietovių išskyrimas bus taikomas tik ūkiams, turintiems 15 ha ir daugiau ariamos žemės. Šiuose ūkiuose bent 5 proc. ariamos žemės ploto, arba ploto, atitinkančio 5 proc. deklaruojamos ariamos žemės plotui, turi būti atidėta EFA plotams. 2015 m. EFA plotus gali sudaryti pūdymas arba azotą fiksuojantys augalai.

Atsižvelgiant į žalinimo reikalavimus baziniame scenarijuje numatoma, kad bus išlaikyti dabartiniai pievų ir ganyklų plotai, o ariamos žemės plotai nedidės arba didės labai

nežymiai (2-3 proc. nedarbomos žemės ūkio paskirties žemės sąskaita). Bus užkirstas kelias tolesniam kviečių ir kitų žieminių pasėlių plotų augimui, todėl pasėlių struktūros pokyčiai nebevyks pagal 2011-2013 m. stebėtas tendencijas, visuose daugiau kaip 15 ha ariamos žemės turinčiuose ūkiuose 5 proc. ploto bus skirta ankštiniams arba pūdymams.

Žemės ūkio ministerijos atstovų nuomone, derlingumo pokyčiai, kurie galėtų būti siejami su intensyvesniu tręšimu, yra mažai tikėtini, todėl baziniame scenarijuje derliaus ar tręšimo pokyčiai nėra numatomi.

Siekiant padidinti žemių našumą, KPP programoje yra numatoma drenažo sistemų rekonstrukcija. Ji gali paspartinti nitratų pernešimą į upes, todėl šios priemonės poveikis bus analizuojamas baziniame scenarijuje. Planuojama, kad rekonstrukcija palies apie 3,3 tūkst. ha plotą. Tiesa, programoje yra numatyti ir aplinkosauginiai „saugikliai“, t.y. reikalavimai atlikti planuojamų projektų poveikio vertinimą.

Agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimas. 2014 – 2020 m. kaimo plėtros programoje skiriamas gana didelis dėmesys aplinkosauginių priemonių įgyvendinimui.

Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonės įgyvendinimui planuojama skirti 106 mln. eurų. Tai apims šių priemonių įgyvendinimą:

- Kraštovaizdžio tvarkymas (veiklos: natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, specifinių pievų tvarkymas, ekstensyvus šlapynių tvarkymas, nykstančio paukščio Meldinės nendrinukės išsaugojimas, medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje, vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, melioracijos griovių šlaitų priežiūra);
- „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas;
- Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema;
- Dirvožemio ir vandens apsauga;
- Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas.

Planuojama, kad žemės plotas, kuriame bus įgyvendinamos agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonės programos, turėtų sudaryti 1477 km².

Ekologiniam ūkininkavimui paremti 2014-2020 m. KPP planuojama skirti 150 mln. eurų. Šias lėšas daugiausia planuojama skirti jau esamų ūkių rėmimui, todėl prognozuojama, kad plotas, kuriame vykdoma ekologinio ūkininkavimo veikla, lyginant su praėjusiu finansavimo laikotarpiu, neturėtų keistis. Prognozuojama, kad ekologinių ūkių plotas išaugs 25 000 ha.

Beveik nesikeičia ir parama NATURA 2000 teritorijoms – ją turėtų gauti NATURA 2000 teritorijose esantys ūkiai, kurių bendras plotas apie 130 km².

Aplinkos apsaugos priemonių poveikis nemaža dalimi priklausys nuo to, kur jos bus įgyvendintos. KPP yra strateginis dokumentas, kuriame konkrečios priemonių įgyvendinimo teritorijos nėra nurodytos, todėl sudėtinga prognozuoti, kaip priemonių įgyvendinimas paveiks rizikos vandens telkinių būklę. Vis dėlto, didelio aplinkosauginio efekto nebus sulaukta, nes plotas, kuriame planuojama įgyvendinti agrarinės aplinkosaugos priemones, yra nedidelis lyginant su visu žemės ūkio naudmenų plotu, o tiesioginį poveikį vandens telkiniams turės ne visos programos. Tiesiogiai į rizikos vandens telkinių būklės gerinimą nukreipta programa 2007-2013 m. laikotarpiu buvo visai nepopuliari, todėl, jei jos įgyvendinimo apimtys išliks tokios pačios, aplinkosauginis efektas nebus jaučiamas. Apskritai, intensyviai dirbamose, derlingose žemėse aplinkosauginių priemonių įgyvendinimas, reikalaujantis tam tikrų veiklos apribojimų, yra nepopuliarus, todėl tose teritorijose, kur labiausiai reikalingas taršos sumažinimas, įgyvendinama nepakankamai priemonių.

Išanalizavus bazinį scenarijų žemės ūkyje, buvo nustatytos priemonės, kurių poveikis vandens telkiniams gali būti įvertintas kiekybiškai. Šios priemonės buvo naudojamos atliekant matematinį bazinio scenarijaus modeliavimą SWAT modeliu (2.1 lentelė).

2.1 lentelė. Pagrindinės žemės ūkio priemonės, kurių poveikis vertinamas SWAT modeliu.

Nr.	Priemonė	Įgyvendinimas
1.	Gyvulių skaičiaus augimo skatinimas	Planuojamas padidėjimas – 15 proc. lyginant su 2012 m. gyvulių skaičiumi. Turėtų išaugti susidarančio mėšlo ir srutų kiekis, tačiau gali mažėti mineralinių trąšų poreikis.
2.	Ariamos žemės ploto padidėjimas	Dėl žalinimo reikalavimų, kuriais draudžiama mažinti pievų ir ganyklų plotus, įgyvendinimo tikėtinas tik 2-3 proc. ariamos žemės ploto padidėjimas.
3.	Pasėlių struktūros pokyčiai	Dėl žalinimo reikalavimų įgyvendinimo, pievų ir ganyklų plotai išliks nepasikeitę, didės ankštinių ir pūdymų plotai, nes ūkiuose, turinčiuose daugiau kaip 15 ha ariamos žemės, 5 proc. ploto bus skirta ankštiniams ar pūdymams.
4.	KPP agrarinės aplinkosaugos priemonės: 4.1. Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas	Ariamos žemės vertimas daugiamečiais pievomis ir ganyklomis rizikos telkiniuose; draudžiama naudoti mineralines trąšas. Planuojamas įgyvendinimo plotas - 8000 ha
	4.2. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	Papildomų (5-10 m.) apsaugos zonų šalia vandens telkinių įkūrimas. Planuojamas įgyvendinimo plotas – 10 000 ha (priemonė gali būti įgyvendinama visoje Lietuvoje)
	4.3. Vandens ir dirvožemio apsauga	Ankštiniai augalai arba daugiamečės pievos turi sudaryti 30 proc. deklaruojamo ūkio ploto rizikos vandens telkinių baseinuose ir 20 proc. ploto kitose teritorijose. Planuojamas įgyvendinimo plotas – 52 300 ha (priemonė gali būti įgyvendinama visoje Lietuvoje)
	4.4. Kitos agrarinės aplinkosaugos priemonės	Draudimas naudoti mineralines trąšas. Planuojamas įgyvendinimo plotas - apie 75 849 ha (šalia išvardintų priemonių).
5.	Parama ekologiniam ūkininkavimui	Ekologinių ūkių plotas, kuriame nenaudojamos mineralinės trąšos, išaugs 25 000 ha. (priemonė taikoma visoje Lietuvos teritorijoje)
6.	Kitos KPP priemonės: Drenažo sistemų rekonstrukcija	Priemonė įgyvendinama drenuotose teritorijose, planuojamas įgyvendinimo plotas – 3 298 ha (tai sudaro apie 0,5 proc. visos drenuotos žemės).

2.1.3. Geriamojo vandens direktyva

Geriamojo vandens direktyvos tikslas yra apsaugoti žmones nuo neigiamo vandens užterštumo poveikio užtikrinant, kad tiekiamas vanduo būtų sveikas ir švarus. Direktyvos reikalavimai taikomi visų rūšių geriamajam vandeniui, taip pat vandeniui naudojamam maistui gaminti ar perdirbti. Geriamojo vandens direktyva netaikoma natūraliam mineraliniam vandeniui ir vandeniui, naudojamam medicinos tikslams. Taikant minimalius šios direktyvos reikalavimus, sveikas ir švarus žmonėms vartoti skirtas vanduo yra tas, kuriame nėra jokių mikroorganizmų, parazitų ir bet kokių medžiagų, kurių skaičius arba koncentracijos gali kelti potencialų pavojų žmonių sveikatai.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti Geriamojo vandens direktyvos reikalavimai:

- 1.Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas Nr. IX-433, 2001 m. liepos 10d.
- 2.Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas
- 3.Nuotekų tvarkymo reglamentas

4. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planų rengimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. D1-636

5. Valstybinės geriamojo vandens kontrolės tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. 643, kurioje perkeliama specifiniai direktyvos reikalavimai dėl geriamojo vandens kokybės kontrolės

6. Lietuvos higienos norma HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. įsakymu Nr. V-455

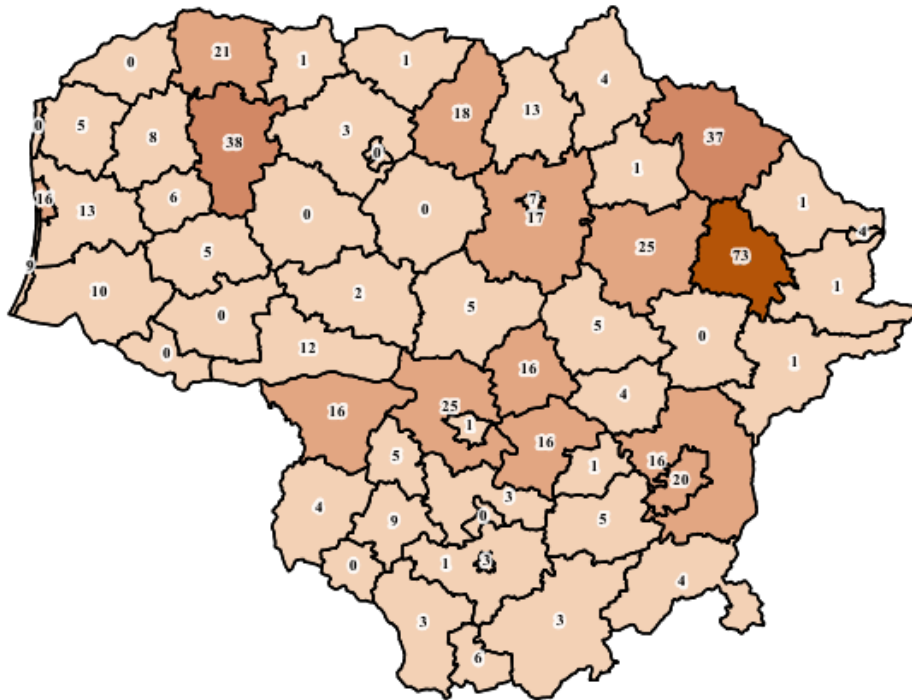
7. Lietuvos higienos norma HN 44:2006 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. liepos 17 d. įsakymu Nr. V-613

8. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas Nr. I-533, 1994 m. liepos 7 d., kuriame nustatyta sivaldybių pareiga organizuoti geriamojo vandens tiekimą.

Geriamojo vandens direktyvos priemonių įgyvendinimas

Geriamojo vandens kokybės kontrolė. Ši priemonė yra įgyvendinama pagal Lietuvos higienos normą HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“. Higienos normoje nustatomi geriamojo vandens kokybės reikalavimai (cheminė sudėtis, kokybės vertinimų skaičius per metus, analizės metodai ir kt.). Geriamojo vandens kokybę Lietuvoje kontroliuoja Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba.

Senų nenaudojamų eksploatacinių gręžinių likvidavimas. Nebenaudojamų eksploatacinių gręžinių, kurie gali tapti potencialiais požeminio vandens taršos židiniiais, likvidavimo tvarka nustatyta Lietuvos aplinkos apsaugos normatyviniame dokumente „Gręžinių vandeniui tiekti ir vandens šiluminei energijai naudoti projektavimo, įrengimo, konservavimo bei likvidavimo tvarka (LAND 4-99)“, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 417. Gręžinių likvidavimo tvarką kontroliuoja Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Ją įgyvendinti turi savivaldybės. Lietuvos Geologijos tarnyba neturi informacijos koks yra likviduotinių gręžinių skaičius; informacija jai teikiama tik apie likviduotų gręžinių skaičių (2.1 pav.).

2.1 pav. Likviduotų gręžinių skaičius 2010-2014 metais.

Šaltinis: Geologijos tarnyba.

Sanitarinės vandenviečių apsaugos zonos įrengimas.

Vadovaujantis Žemės gelmių įstatymu, žemės gelmių išteklius galima naudoti tik nustatyta tvarka juos ištyrus, aprobavus ir įvertinus jų gavybos poveikį aplinkai. Visų veikiančių ir naujai projektuojamų vandenviečių požeminio vandens išteklių tyrimus ir aprobavimą reglamentuoja Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2012 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. 1-90 „Dėl ištirtų požeminio vandens (išskyrus pramoninį) išteklių aprobavimo tvarkos aprašo patvirtinimo (toliau – Tvarkos aprašas). Vadovaujantis Tvarkos aprašo reikalavimais požeminio vandens vandenviečių apsaugai skiriamas didelis dėmesys, t.y. kartu su išteklių ištyrimu ir aprobavimu nustatomos ir vandenviečių projektinės sanitarinės apsaugos zonos (toliau – SAZ), kurių paskirtis – saugoti požeminio vandens šaltinius nuo taršos, užtikrinti geriamojo vandens, tiekiamo vartotojams, saugą ir kokybę. 2015 m. rugsėjo mėn. 1 d. buvo panaikinta Lietuvos higienos norma HN 44:2006 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra“. Šiuo metu vandenviečių apsaugos zonų (toliau – VAZ) nustatymą reglamentuoja 2015 m. gruodžio 14 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-912 „Dėl požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonų nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vandenviečių apsaugos zonų priežiūra bei ūkinės veiklos reguliavimas reglamentuojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 „Dėl specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“.

Vandenvietėms, kurių perspektyvinis debitas viršija $100 \text{ m}^3/\text{d}$, o natūralaus mineralinio vandens bei šaltinio vandens vandenvietėms – nepriklausomai nuo išgaunamo vandens kiekio

– VAZ yra skaičiuojamos ir turi būti sudaromos iš trijų juostų. Griežto režimo apsaugos juosta (1-oji) skirta saugoti vandenvietę ir joje esančius kaptazo įrenginius nuo nuolatinės, atsitiktinės arba tyčinės taršos. Apribojimų juostos yra skirtos apsaugoti vandenvietę nuo mikrobinės (2-oji juosta) ir cheminės (3-ioji juosta) taršos. Vandenvietėms išgaunančioms mažiau 100 m³/d vandens apsaugos zonų projektai neruošiami juostų: joms nustatoma atitinkama 1-oji juosta ir 50 m atstumu nuo gręžinio taršos apribojimo juosta. Griežto režimo juostos dydis priklauso nuo vandenvietės grupės, kuri nustatoma išteklių vertinimo metu.

Viešajam geriamojo vandens tiekimui naudojamų požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonos nustatomos specialiuosiuose teritorijų planavimo dokumentuose, parengtuose atsižvelgiant į LGT patvirtinto VAZ projekto duomenis, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka. Kitais atvejais VAZ nustatomos, atsižvelgiant į LGT patvirtinto VAZ projekto duomenis arba Tvarkos apraše nustatytus VAZ juostų dydžius, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

VAZ specialiosios žemės naudojimo sąlygos į Nekilnojamojo turto kadastrą ir Nekilnojamojo turto registrą įrašomos Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymo ir Nekilnojamojo turto kadastro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro nuostatų patvirtinimo“, nustatyta tvarka.

Sanitarinės apsaugos zonos hidrogeologiškai nustatytos 14 vandenviečių, dar 32 vandenvietėms jos nėra nustatytos. Palyginus su 2010 m., situacija yra pagerėjusi, SAZ'ai buvo nustatyti 7 vandenvietėms

Lietuvoje gėrimui naudojame tik požeminį vandenį, kurio kokybė dėl palankių gamtinių sąlygų ir taikomų apsaugos priemonių yra gera.

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijoje siekiama, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas 2015 metais siektų ne mažiau kaip 95 proc. visų šalies gyventojų, o viešai tiekiamo geriamojo vandens atitikimas saugos ir kokybės reikalavimams – 100 proc.

Geriamojo vandens direktyvos reikalavimų įgyvendinimo priemonės (naujų vandentiekio tinklų tiesimas, vandentiekio tinklų rekonstrukcija, vandens gerinimo įrenginių statyba ir rekonstrukcija) numatytos 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5.3. Investicinio prioriteto „Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus“ įgyvendinimo veiklų sąrašė. Dauguvos UBR nenumatoma vykdyti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovavimo ir plėtros projektų.

2.1.4. Paukščių direktyva

Paukščių direktyva reglamentuoja paukščiams svarbių teritorijų apsaugą. Reikalaujama, kad būtų steigiamos specialios saugomos teritorijos, skirtos tam tikroms paukščių rūšims išsaugoti. Šiuo metu Lietuvos paukščių rūšių klasifikaciniame sąrašė yra 358 paukščių rūšys.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti Paukščių direktyvos reikalavimai:

1. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas Nr. I-301, 1993 m. lapkričio 9 d.
2. Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas Nr. VIII-499, 1997 m. lapkričio 6 d.;
3. Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276
4. Paukščių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. D1-358, kuriuose reglamentuojamas paukščių apsaugai svarbių teritorijų parinkimas.

Siekiant išsaugoti, atkurti ir išlaikyti tokias teritorijas reikia įgyvendinti tam tikras priemones. Šios priemonės labai dažnai yra ūkinės veiklos ribojimas saugomoje teritorijoje, arba specialios teritorijos atkūrimo ir atstatymo priemonės.

Paukščių direktyvos priemonių įgyvendinimas*Paukščių apsaugai svarbių teritorijų steigimas*

Bendruosiuose buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose nurodyta, jog paukščių apsaugai svarbios teritorijos steigiamos tam, kad tose buveinėse būtų išsaugotos saugomos paukščių rūšys. Be to, turi būti saugomi ir paukščių migracijai svarbūs plotai.

Už saugomų teritorijų steigimą Lietuvoje yra atsakinga Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba.

Paukščių apsaugai svarbių teritorijų gamtotvarkos planų sudarymas

Bendruosiuose buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose reikalaujama užtikrinti, kad būtų išvengta natūralių buveinių ir saugomų rūšių apsaugos būklės blogėjimo. Tam reikia parengti saugomų teritorijų gamtotvarkos planus (toliau – GP) bei kitus strateginius planavimo dokumentus. GP tvirtinami LR aplinkos ministro įsakymu, juose nustatant atsakingas institucijas ir galimus lėšų šaltinius.

Paukščių direktyvos įgyvendinimo būklė

Paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai ir teritorijų ribos patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais. Dauguvos baseine yra 9 paukščių apsaugai svarbios teritorijos (toliau - PAST), kurios pabaseinio teritorijoje užima 19192 ha plotą (2.2 lentelė).

2.2 lentelė. Paukščių apsaugai svarbios teritorijos Dauguvos UBR.

Eil. Nr.	Paukščių apsaugai svarbios teritorijos pavadinimas	PAST kodas	Savivaldybės	Bendras PAST plotas, ha	PAST plotas pabaseinyje, ha	PAST dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
1.	Adučiškio-Guntauninkų miškai	LTSVEB008	Švenčionių r. ir Ignalinos r.	5670	5670	100
2.	Birvėtos šlapžemės	LTIGNB001	Ignalinos r.	1240	1240	100
3.	Dysnų ir	LTIGNB004	Ignalinos r.	4017	4017	100

Eil. Nr.	Paukščių apsaugai svarbios teritorijos pavadinimas	PAST kodas	Savivaldybės	Bendras PAST plotas, ha	PAST plotas pabaseinyje, ha	PAST dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
	Dysnykščio apyežerių šlapžemių kompleksas					
4.	Drūkšių ežeras	LTZARB003	Zarasų r. ir Ignalinos r.	3654	3654	100
5.	Pušnies, Rūžo ir Apvardų šlapžemių kompleksas	LTIGNB005	Ignalinos r.	1063	1063	100
6.	Smalvos šlapžemių kompleksas	LTZARB002	Zarasų r.	547	547	100
7.	Svylos upės slėnis	LTSVEB001	Ignalinos r.	357	357	100
8.	Šiaurės rytinė Gražutės regioninio parko dalis	LTZARB004	Zarasų r. ir Ignalinos r.	5700	2410	42
9.	Vakarinė Aukštaitijos nacionalinio parko dalis	LTIGNB003	Utenos r., Ignalinos r., Švenčionių r.	34923	234	0,7
	Iš viso			57171	19192	34

Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir eksperto skaičiavimai

Pastaba: PAST ir BAST teritorijų plotai pabaseiniui nustatyti naudojant geografines informacines sistemas (toliau – GIS)

Iki 2015 m. sausio mėn. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymais buvo patvirtinti 73 GP (visoje šalies teritorijoje). Dauguma GP parengti 10 metų laikotarpiui.

Informacija apie parengtus GP teritorijoms, patenkančioms į Dauguvos baseiną, pateikiama 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė. Paukščių pasauli svarbios teritorijos, kurioms parengti gamtotvarkos planai Dauguvos UBR.

Eil. Nr.	GP pavadinimas	Statusas	Teritorijos, kuriai parengtas GP, plotas, ha	GP apimamos teritorijos plotas pabaseinyje, ha	GP apimamos teritorijos dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
1.	Adutiškio telmologinis draustinis	Parengtas (nepatvirtintas)	846	846	100
2.	Birvėtos šlapžemės	Patvirtintas	1240	1240	100
3.	Drūkšių ežeras	Parengtas	3612	3612	100

Eil. Nr.	GP pavadinimas	Statusas	Teritorijos, kuriai parengtas GP, plotas, ha	GP apimamos teritorijos plotas pabaseinyje, ha	GP apimamos teritorijos dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
		(nepatvirtintas)			
4.	Smalvos šlapžemių kompleksas	Parengtas (nepatvirtintas)	547	547	100
5.	Svylos biosferos poligonas	Parengtas (nepatvirtintas)	357	357	100
	Iš viso		6602	6602	

Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir eksperto skaičiavimai.

Pastaba: GP pavadinimai dažniausiai nesutampa su PAST ar BAST pavadinimais.

2.1.5. Buveinių direktyva

Buveinių direktyva reglamentuoja gamtinėms buveinėms svarbių teritorijų apsaugą. Reikalaujama, kad būtų steigiamos specialios saugomos teritorijos, skirtos tam tikroms gamtinėms buveinėms išsaugoti.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti Buveinių direktyvos reikalavimai:

1. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas;
2. Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai;
3. Gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų kriterijai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. 219;
4. Buveinių apsaugai svarbių teritorijų ribos, patvirtintos Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašu, skirtu pateikti Europos Komisijai, patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. D1-210. Taip pat dėl šio sąrašo papildymas, patvirtintas aplinkos apsaugos ministro 2009 m. lapkričio 3 d. įsakymu Nr. D1-654 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. balandžio 22 d. įsakymo Nr. D1-210 Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašu, skirtu pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo papildymo.
5. Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas.

Buveinių direktyvos priemonių įgyvendinimas

Buveinių apsaugai svarbių teritorijų steigimas

Bendruosiuose buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose nurodyta, jog buveinių apsaugai svarbios teritorijos turi būti steigiamos siekiant apsaugoti ir atkurti gamtines augalų ir gyvūnų buveines. Už saugomų teritorijų steigimą Lietuvoje yra atsakinga Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Iki 2015 m. Dauguvos UBR įsteigta 19 Europinės svarbos buveinių apsaugai teritorijų (BAST).

Siekiant išsaugoti, atkurti ir išlaikyti gamtines buveines reikia įgyvendinti tam tikras priemones. Šios priemonės labai dažnai yra ūkinės veiklos ribojimas saugomoje teritorijoje arba specialios teritorijos atkūrimo ir atstatymo priemonės.

Buveinių gamtotvarkos planų parengimas

Bendruosiuose buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose reikalaujama užtikrinti, kad būtų išvengta natūralių buveinių ir saugomų rūšių apsaugos būklės blogėjimo. Tam reikia parengti saugomų teritorijų GP ar kitus strateginius planavimo dokumentus, kuriuose numatomos konkrečios gamtotvarkos priemonės.

Dauguvos UBR yra parengti 4 gamtotvarkos planai, kuriuose yra numatytos tam tikro tipo hidrologinės priemonės, turėsiančios pasitarnauti vandens telkinių būklės gerinimui, išsaugant ir atkuriant vertingas buveines bei saugomas rūšis. Iš jų 2 GP yra patvirtinti (Birvėtos šlapžemių ir Šakeliškės pievos) bei 2 GP derinami (Svylos biosferos poligonas ir Dietkauščiznos pievos). Gamtotvarkos planuose numatyti uždaviniai ir jų įgyvendinimui skirtos hidrologinės priemonės prisidės prie buveinių, o tuo pačiu ir ten esančių vandens telkinių būklės bei saugomų rūšių išsaugojimo, palaikymo ar pagerinimo. 2015-2020 metų periodu numatyta parengti 20 naujų gamtotvarkos planų.

Kitos priemonės

Be specialių paukščių ir buveinių apsaugai skirtų teritorijų steigimo įgyvendinama daugelis kitokių tam labai reikalingų priemonių: rengiami specialūs apsaugos projektai (pavyzdžiui, kuriami lizdai ar pravedami kursai norintiems pažinti ir stebėti paukščius), taikomos subsidijos žemdirbiams, išpareigojantiems tam tikromis priemonėmis saugoti paukščius, vykdomi mokymai, įgyvendinami moksliniai projektai ir leidžiamos publikacijos. Kiekvienais metais LR aplinkos ministras patvirtina monitoringo planą – stebimų paukščių sąrašą ir monitoringo vietas.

Taip pat taikomos priemonės ir kituose sektoriuose. Pavyzdžiui, Kaimo plėtros 2014-2020 metų programoje priemonės, skatinančios gamtai palankų ūkininkavimą. 2014 m. rugsėjo mėn. baigta Aplinkos ministerijos projekto „EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimas, palankios apsaugos būklės kriterijų nustatymas ir monitoringo sistemos sukūrimas“ veikla, apimanti buveinių inventorizavimą visoje šalyje. Šiuo metu yra vykdomas projektas „Pasirengimas EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimui: metodinės bazės sukūrimas“, skirtas duomenų analizei ir natūralių buveinių monitoringo sistemos sukūrimui.

Natura 2000 teritorijų tinklas

„Natura 2000“ – tai ES saugomų teritorijų tinklas, kuris jungia natūralias buveines bei rūšis, labai svarbias visos Europos biologinei įvairovei. Jis plėtojamas įgyvendinant Paukščių direktyvos ir Buveinių direktyvos reikalavimus. Abi direktyvos reikalauja įsteigti specialias saugomas teritorijas, skirtas saugoti tam tikras biologines rūšis arba svarbias buveines.

„Natura 2000“ teritorijų tinklas Lietuvoje kuriamas integruojant jį į esamą nacionalinę saugomų teritorijų sistemą. Šiuo metu Natura 2000 teritorijų statusas daugiausia yra suteiktas esamoms saugomoms teritorijoms (rezervatams, draustiniams, nacionaliniams ir regioniniams parkams) arba jų dalims.

Buveinių direktyvos įgyvendinimo būklė

Buveinių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, o buveinių apsaugai svarbių teritorijų ribos patvirtintos LR aplinkos ministro įsakymu. Dauguvos baseine yra 19 BAST, kurios užima 19514 ha plotą (2.4 lentelė).

2.4 lentelė. Buveinių apsaugai svarbios teritorijos Dauguvos UBR.

Eil. Nr.	BAST pavadinimas	Savivaldybės	BAST kodas	Bendras BAST plotas, ha	BAST plotas pabaseinyje, ha	BAST dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
1.	Adučiškio pelkė	Ignalinos r., Švenčionių r.	LTSVE0002	4076	4076	100
2.	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Ignalinos r., Utenos r., Švenčionių r.	LTIGN0018	33000	234	1
3.	Birvėtos upės slėnis ties Rimaldiške	Ignalinos r.	LTIGN0028	113	113	100
4.	Dietkauščiznos pievos	Ignalinos r.	LTIGN0004	147	147	100
5.	Dysnos upės slėniai	Ignalinos r.	LTIGN0032	460	460	100
6.	Drūkšių ežeras	Ignalinos r., Zarasų r.	LTZAR0029	3612	3612	100
7.	Gervelės pelkė	Ignalinos r.	LTIGN0017	235	235	100
8.	Gražutės regioninis parkas	Ignalinos r., Zarasų r.	LTZAR0024	26102	4931	19
9.	Guntauninkų miškas	Ignalinos r., Švenčionių r.	LTSVE0037	1594	1594	100
10.	Neversčių miškas	Švenčionių r.	LTSVE0032	11	11	100
11.	Puščios pelkė	Zarasų r.	LTZAR0030	88	88	100
12.	Pušnies pelkė	Ignalinos r.	LTIGN0001	779	779	100
13.	Rūžo ežeras	Ignalinos r.	LTIGN0026	59	59	100
14.	Sėtikės upė ir jos slėnis	Švenčionių r.	LTSVE0016	59	59	100
15.	Smalvelės upė ir šlapžemės	Zarasų r.	LTZAR0026	547	547	100
16.	Smalvos ir Smalvykščio ežerai ir pelkės	Ignalinos r., Zarasų r.	LTZAR0025	2225	2225	100
17.	Sungardo ežeras	Ignalinos r.	LTIGN0027	117	117	100
18.	Šakeliškės pievos	Ignalinos r.	LTIGN0003	108	108	99
19.	Velniabalė	Zarasų r.	LTZAR0022	119	119	100
	Iš viso			73451	19514	27

Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir eksperto skaičiavimai.

Pastaba: PAST ir BAST teritorijų plotai pabaseiniui nustatyti naudojant GIS.

Siekiant užtikrinti, kad būtų išvengta saugomų rūšių apsaugos būklės blogėjimo, būtina parengti saugomų teritorijų GP ir kitus strateginius dokumentus. GP tvirtinami LR aplinkos ministro įsakymu, juose nustatant atsakingas institucijas, įgyvendinimo priemones ir sąnaudas bei galimus lėšų šaltinius. GP rengiami konkrečioms teritorijoms ir dauguma atvejų apima tiek PAST, tiek ir BAST. Iki 2015 metų sausio mėn. LR aplinkos ministro įsakymais

buvo patvirtinti GP 55 teritorijoms (visoje šalies teritorijoje). Dauguma GP parengti 10 metų laikotarpiui.

Informacija apie rengiamus GP teritorijoms, patenkančioms į Dauguvos baseiną pateikiama 2.5 lentelėje.

2.5 lentelė. Saugomos teritorijos, kurioms parengti GP, Dauguvos UBR.

Eil. Nr.	GP pavadinimas	Statusas	Teritorijos, kuriai parengtas GP, plotas, ha	GP apimamos teritorijos plotas pabaseinyje, ha	GP apimamos teritorijos dalis, patenkanti į pabaseinio teritoriją, proc.
1.	Adučiškio telmologinis draustinis	Parengtas (nepatvirtintas)	846	846	100
2.	Dietkauščiznos pievos	Parengtas (nepatvirtintas)	147	147	100
3.	Drūkšių ežeras	Parengtas (nepatvirtintas)	3612	3612	100
4.	Smalvos šlapžemių kompleksas	Parengtas (nepatvirtintas)	547	547	100
5.	Šakeliškės pievos	Patvirtintas	108	108	100
	Iš viso		5260	5260	100

Saltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir eksperto skaičiavimai.

Pastaba: GP pavadinimai dažniausiai nesutampa su PAST ar BAST pavadinimais.

2.1.6. Maudyklų direktyva

Tarp Maudyklų direktyvoje nustatytų parametų nėra tokių vandens kokybės parametų kaip azoto (toliau - N), fosforo (toliau - P) ar BDS, tačiau įtraukti tie parametrai, kurie apibūdina mikrobiologinę vandens kokybę ir gali turėti įtakos besimaudančių žmonių sveikatai.

Teisės aktai, į kuriuos perkelti direktyvos reikalavimai:

1) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1055 "Dėl Lietuvos higienos normos HN 92:2007 "Paplūdimiai ir jų maudyklų vandens kokybė" patvirtinimo

2) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. V-138 dėl Stebimų Lietuvos maudyklų sąrašo patvirtinimo

3) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. 472 dėl Upių baseinų rajonų apibūdinimo, žmogaus veiklos poveikio vandens telkinių būklei įvertinimo, vandens naudojimo ekonominės analizės ir duomenų apie upių baseinų rajonus rinkimo tvarkos patvirtinimo

4) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 25 d. įsakymas Nr. 591 dėl upių baseinų rajono valdymo plano ir priemonių programos vandensaugos tikslams pasiekti rengimo bei derinimo su užsienio valstybėmis tvarkos patvirtinimo

5) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gegužės 20 d. įsakymas Nr. 248 dėl veiksmų ypatingųjų ekologinių ir kitų ekstremalių situacijų bei avarijų atvejais ir jų padarinių likvidavimo valdymo

6) Lietuvos Respublikos vandens įstatymas

7) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V-484/D1-273 dėl Maudyklų vandens kokybės ataskaitų Europos Bendrijų Komisijai rengimo ir teikimo tvarkos nuostatų aprašo patvirtinimo

8) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 388 dėl Ataskaitų, susijusių su Europos Sąjungos aplinkos sektoriaus teisės aktų įgyvendinimu, teikimo Europos Komisijai tvarkos patvirtinimo ir informacijos, kurios reikia ataskaitoms Europos aplinkos agentūrai parengti, teikimo.

Svarbiausios Maudyklų direktyvos įgyvendinimo priemonės yra:

- maudyklų vandens kokybės stebėjimas,
- visuomenės informavimas apie maudyklų vandens kokybę.
- maudyklų įteisinimas,
- maudyklų vandens kokybės gerinimas ir blogos kokybės vandens atstatymas iki geros būklės,
- informacinės sistemos apie maudyklas kūrimas.

Maudyklų direktyvos priemonių įgyvendinimas

Maudyklų vandens kokybės stebėjimas

Pagal Sveikatos apsaugos ministro 2012 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. V-138 patvirtintą ir 2013 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-554 redaguotą Stebimų Lietuvos maudyklų sąrašą, Lietuvoje yra stebima 112 maudyklų.

Informacijos apie maudyklų vandens kokybę teikimas visuomenei

Informacija apie vandens kokybę Lietuvos visuomenei teikiama žiniasklaidoje. Informacija apie maudyklų vandens kokybę yra pastoviai skelbiama spaudoje bei Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro interneto svetainėje (www.smlpc.lt). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. V-484/D1-273 „Dėl maudyklų vandens kokybės ataskaitų Europos Bendrijų Komisijai rengimo ir teikimo tvarkos nuostatų aprašo patvirtinimo“, minėtos direktyvos nuostatų, susijusių su informacijos apie maudyklų vandens kokybę rinkimu, vertinimu ir teikimu Europos Bendrijų Komisijai, įgyvendinimą atsakingas Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1055 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 92:2007 „Paplūdimiai ir jų maudyklų vandens kokybė“ patvirtinimo“ maudyklų vandens kokybę vertinti ir informaciją apie maudyklų vandens kokybę visuomenei teikti pavesta Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centrui.

Dauguvos UBR maudyklų sąrašas

Dauguvos UBR yra 4 stebimos maudyklos:
Visagino ežeras (Visagino sav.), Visagino maudykla;
Zaraso ežeras (Zarasų raj. sav.), Zaraso maudykla;
Zarasaičio ežeras (Zarasų raj. sav.), Zarasaičio maudykla;
Belio ežeras (Švenčionių raj.), Belio maudykla.

Maudyklų įteisinimas

2014 metais įteisintų maudyklų Lietuvoje buvo 112, iš kurių 4 buvo Dauguvos UBR. Šiuo metu (2015) yra rengiamas stebimų maudyklų sąrašo pakeitimas.

Maudyklų vandens kokybės gerinimas

UBR maudyklos atitinka kokybės reikalavimus, todėl specialių priemonių kol kas nereikia. Pagrindinė direktyva, kurios įgyvendinimas sąlygoja ir maudyklų vandens kokybę – tai Miestų nuotekų valymo direktyva, todėl jos įgyvendinimo priemonės kartu gerina ir esamų bei potencialių maudyklų vandens kokybę.

Informacinės sistemos apie maudyklas kūrimas

Informacija apie maudyklas yra keičiamasi tarp suinteresuotų žinybų, įskaitant ir savivaldybes. Šiuo metu jau yra prisijungta prie Aplinkos apsaugos agentūros tvarkomos duomenų bazės / informacinės sistemos.

2.1.7. Nuotekų dumblo direktyva

Nuotekų dumblo direktyvoje nurodoma, kokiomis sąlygomis nuotekų dumblą galima panaudoti žemdirbystėje bei nustatomas sunkiųjų metalų dirvoje, kuri bus tręšiama, kiekis. Direktyvoje taip pat nustatyta, kokios sunkiųjų metalų koncentracijos gali būti dumble ir kokie maksimalūs kiekiai sunkiųjų metalų gali patekti į dirvą per metus. Direktyvos įgyvendinimas turėtų padėti riboti sunkiųjų metalų, esančių nuotekų dumble, patekimą į dirvožemį.

Pagrindinis teisės aktas, į kurį perkelti Nuotekų dumblo direktyvos reikalavimai yra Tręšimo planų rengimas, sunkiųjų metalų kiekio nuotekų dumble ir dirvožemyje analizavimas numatytas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos normatyviniame dokumente LAND 20-2001 “Nuotekų dumblo naudojimo tręšimui reikalavimai”, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 birželio 29 d. įsakymu Nr. 349 (toliau – LAND 20-2005).

Normatyviniame dokumente LAND 20-2005 nurodyta, kad asmenys, ketinantys naudoti nuotekų dumblą žemdirbystės reikmėms, turi parengti tręšimo planus, kurie turi būti suderinti su RAAD. Tręšimo planai rengiami 6 metams. Šiuose planuose turi būti pateikta informacija apie dirvos analizės rezultatus ir maksimalias sunkiųjų metalų koncentracijas, kurios gali patekti į dirvožemį, tręšiant jį nuotekų dumble. Nežinoma, kiek tręšimo planų yra parengiama ir suderinama su RAAD kasmet, todėl reikia griežtinti planų rengimo apskaitą ir kontrolę.

Dumblo tiekėjai privalo vykdyti nuotekų dumblo kokybės apskaitą, kaupti informaciją apie dumblo apdorojimo būdus, dumblo kiekį, naudojimą ir kt. Be to turi būti kaupiama informacija apie šių sunkiųjų metalų koncentracijas dumble: švinas (Pb), kadmis (Cd), chromas (Cr), varis (Cu), nikelis (Ni), cinkas (Zn), gyvsidabris (Hg). LAND 20-2005 nurodoma, kad nuotekų dumblas gali būti suskirstytas į tris kategorijas, priklausomai nuo sunkiųjų metalų koncentracijų dumble.

Nuotekų dumblo direktyvos priemonių įgyvendinimas

Nuotekų dumblo direktyvos reikalavimų įgyvendinimo priemonės 2014-2020 m. numatytos 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5.3. Investicinio prioriteto „Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus“ įgyvendinimo veiklų sąrašė.

Tręšimo planai

Normatyviniame dokumente LAND 20-2005 nurodyta, kad asmenys, ketinantys naudoti nuotekų dumblą žemdirbystės reikmėms, turi parengti tręšimo planus, kurie turi būti suderinti su RAAD. Tręšimo planai rengiami 6 metams. Šiuose planuose turi būti pateikta informacija apie dirvos analizės rezultatus ir maksimalias sunkiųjų metalų koncentracijas, kurios gali patekti į dirvožemį, tręšiant jį nuotekų dumblu. Nežinoma, kiek tręšimo planų yra parengiama ir suderinama su RAAD kasmet, todėl reikia griežtinti nuotekų dumblo naudojimo planų rengimo apskaitą ir kontrolę.

Dumblo sudėties tyrimai, duomenų saugojimas, pavojingų medžiagų išėmimas iš vartojimo ir uždraudimas

Dumblo tiekėjai privalo vykdyti nuotekų dumblo kokybės apskaitą, kaupti informaciją apie dumblo apdorojimo būdus, dumblo kiekį, naudojimą ir kt. Be to, turi būti kaupiama informacija apie šių sunkiųjų metalų koncentracijas dumble: švinas (Pb), kadmis (Cd), chromas (Cr), varis Cu, nikelis (Ni), cinkas (Zn), gyvsidabris (Hg). LAND 20-2005 nurodoma, kad nuotekų dumblas gali būti suskirstytas į tris kategorijas, priklausomai nuo sunkiųjų metalų koncentracijų dumble.

2.1.8. Augalų apsaugos priemonių direktyva

Augalų apsaugos produktų direktyva 91/414/EEB 2009 m. buvo panaikinta ją pakeičiant Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentu EB/1107/2009. Reglamente nustatomos komerciniams tikslams skirtų augalų apsaugos produktų autorizacijos, pateikimo į rinką, naudojimo bei kontrolės Bendrijoje taisyklės. Lietuvoje gali būti tiekiami į rinką ir naudojami tik autorizuoti augalų apsaugos produktai. Visi produktai turi būti naudojami tokiomis sąlygomis, kurios nurodytos etiketėje, be to turi būti laikomasi Geros augalų apsaugos produktų naudojimo praktikos.

Nėra žinoma, kiek augalų apsaugos produktų sunaudojama Dauguvos UBR baseinuose, tačiau tikėtina, kad daugiausiai jų sunaudojama intensyvios žemdirbystės teritorijose. Daroma prielaida, kad herbicidai ir augalų augimo reguliatoriai daugiausiai yra naudojami dideliuose intensyvios žemdirbystės ūkiuose, todėl šių produktų per metus suvartojamas kiekis nuolat didėja.

Sunku prognozuoti, kaip augalų apsaugos produktai paveiks paviršinio ir požeminio vandens kokybę. Šis poveikis sumažėtų, jeigu augalų apsaugos produktai būtų naudojami tinkamai, pagal Geros augalų apsaugos produktų naudojimo praktikos kodekso rekomendacijas. Valstybinė augalininkystės tarnyba kontroliuoja, kaip naudojami augalų apsaugos produktai.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti Augalų apsaugos priemonių direktyvos reikalavimai:

1. Lietuvos Respublikos augalų apsaugos įstatymas Nr. XI-2021, 2012 m. gegužės 22 d. ;
2. Žemės ūkio ministro 2001 m. birželio 19 d. įsakymas Nr. 199 “Dėl purkštuvų tikrinimo taisyklių patvirtinimo”;
3. Valstybinės augalininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2011 m. vasario 28 d. įsakymas Nr. A1-48 dėl leidimų išimties tvarka tiekti į rinką augalų apsaugos produktus ne ilgesniam kaip 120 dienų naudojimo laikotarpiui išdavimo taisyklių patvirtinimo;
4. Žemės ūkio ministro 2004 m. balandžio 19 d. įsakymas Nr. 3D-186 dėl Mažais plotais auginamų augalų sąrašo patvirtinimo;
5. Žemės ūkio ministro 2011 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 3D-935 dėl Geros augalų apsaugos produktų veiksmingumo ir (arba) atrankumo bandymų praktikos taisyklių patvirtinimo;
6. Žemės ūkio ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 3D-536 dėl Augalų apsaugos produktų, kurių veikliosios medžiagos įrašytos į veikliųjų medžiagų sąrašą, registravimo nuostatų ir Augalų apsaugos produktų, kurių sudėtyje yra naujos veikliosios medžiagos, registravimo nuostatų patvirtinimo.

Be to, Lietuva, vykdydama Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1107/2009 dėl augalų apsaugos produktų pateikimo į rinką nuostatas, 2012 m. gegužės 22 d. pakeitė Lietuvos Respublikos augalų apsaugos įstatymą, kuris išdėstytas nauja redakcija, įsigaliojusia nuo 2012 m. liepos 1 d.. Įsigaliojus minėtam įstatymui, buvo pakeisti ir kiti poįstatyminiai aktai, iš kurių ūkininko požiūriu svarbiausi yra šie:

- pakeistos Augalų apsaugos produktų įvežimo, vežimo, saugojimo, tiekimo rinkai taisyklės (nauja taisyklių redakcija, patvirtinta LR ŽŪM ministro 2012-08-23 įsakymu Nr. 3D-679) (toliau – Taisyklės);
- patvirtintas Augalų apsaugos planas (LR ŽŪM ministro 2012-06-29 įsakymu Nr. 3D-535), kuris parengtas įgyvendinant 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/128/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų pagrindus siekiant tausiojo pesticidų naudojimo. Šio plano paskirtis – nustatyti tausų, racionalų, saugų ir atsakingą augalų apsaugos produktų naudojimą Lietuvoje.

Pasikeitus teisei bazei, sugriežtėjo reikalavimai visiems asmenims, susijusiems su augalų apsaugos produktų rinka, tarp jų ir ūkininkams, savo veikloje naudojantiems profesionaliajam naudojimui skirtus augalų apsaugos produktus.

Augalų apsaugos priemonių direktyvos priemonių įgyvendinimas

Augalų apsaugos produktų patvirtinimas. Augalų apsaugos produktai turi būti patvirtinti prieš tiekiant juos į rinką. Augalų apsaugos produktuose esančios veikliosios medžiagos yra patvirtinamos Žemės ūkio ministro įsakymais. Šiuo metu Lietuvoje yra patvirtinta virš 300 veikliųjų medžiagų, kurios gali būti augalų apsaugos produktų sudėtyje.

2.6 lentelė. Lietuvoje patvirtintų augalų apsaugos produktų skaičius 2014 m.

Produktas	Produktai, autorizuoti profesionaliam naudojimui	Produktai, autorizuoti individualiam naudojimui
Insekticidai	23	3
Fungicidai	103	8
Beicai	18	
Herbicidai	154	23
Augimo reguliatoriai	12	
Kita	17	3
Iš viso	327	37

Šaltinis: Valstybinė augalininkystės tarnyba

Augalų apsaugos produktų ženklavimas. Augalų apsaugos įstatyme nurodomi detalūs reikalavimai augalų apsaugos produktų ženklavimui. Be kita ko, ant etiketės turi būti nurodytas veikliosios medžiagos pavadinimas ir kiekis, informacija apie pavojų sveikatai ir aplinkai bei rekomendacijos, kaip naudoti produktą.

Geros augalų apsaugos praktikos taikymas. Geros augalų apsaugos praktikos taisyklės buvo patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. 3D-227 „Dėl geros augalų apsaugos praktikos taisyklių patvirtinimo“, o nauja taisyklių redakcija Nr. 3D-811 priimta 2011 m. lapkričio 10 d.

Augalų apsaugos produktų naudojimo kontrolė. Valstybinė augalininkystės tarnyba kontroliuoja, kaip naudojami augalų apsaugos produktai.

Kitos priemonės yra: augalų apsaugos priemonių poveikio tyrimai, analizė, kenksmingų medžiagų išėmimas iš naudojimo ir uždraudimas.

Augalų apsaugos priemonių direktyvos įgyvendinimo būklė

Augalų apsaugos priemonių direktyvos reikalavimai susiję su augalų apsaugos produktų įteisinimu, tiekimu į rinką, naudojimu ir kontrole. Šios direktyvos įgyvendinimui pereinamojo laikotarpio Lietuva neturėjo, todėl formaliai ši direktyva Lietuvoje jau yra įgyvendinama.

Augalų apsaugos produktų (toliau - AAP) naudojimas Lietuvoje didėja. Taip pat didėja ir augalų apsaugos produktų nupurkšti plotai (2.7 lentelė).

2.7 lentelė. Panaudota augalų apsaugos produktų Lietuvoje (tonomis, pagal veikliąją medžiagą).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
insekticidų	6,8	6,3	6,2	7,1	5,7	6,8	7,0	23,8	9,5	14,5	13,7	21,7	49,6	40,9
fungicidų	109,5	102,3	97,4	101,7	127,8	152,9	159,2	130,2	167,0	265,4	207,6	241,3	524,0	445,1
beicų	52,4	33,5	35,3	28,4	27,3	22,3	42,2	28,2	24,0	43,7	51,2	34,5	54,9	47,2
herbicidų	476,9	530,8	576,8	579,1	725,2	732,4	858,9	1218,4	856,5	1267,4	1275,2	1507,1	2152,6	1948,7
augalų augimo reguliatorių	35,7	51,4	60,2	99,2	110,9	123,3	125,7	189,2	203,4	366,1	278,1	243,3	426,9	537,0
kitų	1,4	22,9	15,9	31,1	26,1	10,1	3,4	15,7	18,7	25,0	35,5	12,7	28,5	72,2
Iš viso:	687,8	748,2	792,2	847,2	1023,6	1048,5	1197,0	1605,5	1279,1	1982,1	1861,3	2060,6	3236,5	3091,1

Šaltinis: Valstybinės augalininkystės tarnybos tinklapis

Augalų apsaugos produktų pardavimas, tenkantis vienam hektarui naudojamų žemės ūkio paskirties naudmenų nėra pastovus (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Parduota augalų apsaugos produktų vienam hektarui naudojamų žemės ūkio paskirties naudmenų, kg.

2006	2007	2008	2009	2010
0,671	0,595	0,479	0,737	0,694

Šaltinis: Valstybinės augalininkystės tarnybos tinklapis

Valstybinės augalininkystės tarnybos valstybiniai augalų apsaugos inspektoriai atlieka produktų prekybos, pakavimo, ženklinimo, sandėliavimo ir naudojimo atitikties teisės aktų nustatytiems reikalavimams įvertinimo procedūras. 2014 metais maždaug 23 procentai pažeidėjų sudarė produktų naudojimo ir po 13 procentų – produktų saugojimo ir produktų tiekimo rinkai pažeidėjai. Tiesioginių pažeidimų dėl vandens apsaugos reikalavimų nepaisymo nebuvo užfiksuota, tačiau netinkamas sandėliavimas ir naudojimas gali būti susijęs su vandens išteklių tarša. Tokių pažeidimų kiekis sudaro didžiąją dalį visų pažeidimų.

Vykdam trąšų naudojimo, laikymo ir apskaitos reikalavimų priežiūrą, 2014 metais buvo atlikti 1168 patikrinimai. Buvo patikrinta 1100 ūkininko ūkių, 38 žemės ūkio bendrovės ir 30 kitų ūkio subjektų. Nustatyta, kad 2014 metais 777 žemės ūkio subjektas pildė nustatytos formos trąšų naudojimo apskaitos žurnalą, o tai sudaro 66,52 proc. visų patikrintų ūkių. Pažeidėjų skaičius nuo 2007 m. labai nepasikeitė (2.9 ir 2.10 lentelės)

2.9 lentelė. 2007-2008 metais vykdytų AAP patikrų ir nustatytų pažeidėjų Lietuvoje duomenys.

	2007		2008	
	patikrinta	pažeidėjų	patikrinta	pažeidėjų
Naudojimo	2 027	455	2 197	420
Prekybos	1 411	166	1 387	164
Pakavimo ir ženklinimo	479	137	661	121
Sandėliavimo	721	151	701	126
Iš viso:	4 638	909	4 946	832

Šaltinis: Valstybinės augalininkystės tarnybos tinklapis

2.10 lentelė. 2013-2014 metais vykdytų AAP patikrų ir nustatytų pažeidėjų Lietuvoje duomenys.

	2013		2014	
	patikrinta	pažeidėjų	patikrinta	pažeidėjų
Tiekimo rinkai	1136	120	822	108
Saugojimo (sandėliavimo)	632	80	403	51
Naudojimo	1867	382	2074	442
Iš viso:	3635	582	3299	601

Šaltinis: Valstybinės augalininkystės tarnybos tinklapis

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų lentelių, augalų apsaugos priemonių statistika galima tik bendrai visai Lietuvai. Duomenų apie augalų apsaugos priemonių naudojimą atskiruose administraciniuose vienetuose nėra.

2.1.9. Poveikio aplinkai vertinimo direktyva

Pagrindinis Poveikio aplinkai vertinimo direktyvos tikslas yra įvertinti viešuosius ar privačius projektus, kurie gali turėti reikšmingą poveikį aplinkai. Pagal direktyvos reikalavimus visos Valstybės narės turi imtis priemonių, būtinų užtikrinti, kad prieš duodant sutikimą veiklai projektams, galintiems turėti reikšmingo poveikio aplinkai, reikia atlikti poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) procedūras. Be kitų veiksmų atliekant PAV reikia įvertinti tiesioginį ir netiesioginį poveikį vandens aplinkai.

Atsakinga institucija, įvertinusi PAV ataskaitą, priima sprendimą, ar planuojama ūkinė veikla leistina pasirinktoje teritorijoje. Jeigu sprendimas yra neigiamas, pradėti ūkinės veiklos toje teritorijoje negalima. PAV yra prevencinė priemonė, skirta ūkinės veiklos poveikio aplinkos komponentams, įskaitant ir paviršinius vandens telkinius bei požeminių vandenį, mažinimui. Poveikis aplinkai sumažėja pasirenkant tinkamiausią teritoriją, technologijas ir statybos sprendimus bei objekto eksploatavimo sąlygas.

Pagrindinis teisės aktas, į kurį perkelti pagrindiniai direktyvos reikalavimai, yra Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas Nr. I-1495, 1996 m. rugpjūčio 15 d.. Įstatyme nurodyti du ekonominių veiklų sąrašai, kur pirmame sąrašo yra tos ekonominės veiklos, kurioms prieš pradėdant veiklą privaloma atlikti PAV. Antrame sąrašo išvardintos ekonominės veiklos, kurioms būtina atlikti atrankos procedūras.

Kiti poveikio aplinkai vertinimą reglamentuojantys teisės aktai:

- 1) LR Aplinkos apsaugos įstatymas. Nr. 5-75. Žin., 1992.
- 2) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimas Nr. 967 dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo
- 3) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. D1-665 dėl Planuojamos ūkinės veiklos atrankos metodinių nurodymų patvirtinimo
- 4) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 22 d. įsakymas Nr. D1-255 dėl planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo
- 5) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gruodžio 23 d. įsakymas Nr. D1-636 dėl Poveikio aplinkai vertinimo programos ir ataskaitos rengimo nuostatų patvirtinimo
- 6) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. liepos 9 d. įsakymas Nr. 351 dėl Planuojamos ūkinės veiklos (hidroelektrinių įrengimo) poveikio aplinkai vertinimo rekomendacijų R 43-03 patvirtinimo
- 7) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. D1-647 dėl Ežerų valymo poveikio aplinkai vertinimo rekomendacijų R 44-05 patvirtinimo
- 8) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. lapkričio 30 d. įsakymas Nr. D1-653 dėl Teršalų sklaidos skaičiavimo modelių, foninio aplinkos oro užterštumo duomenų ir meteorologinių duomenų naudojimo tvarkos ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti
- 9) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. birželio 23 d. įsakymo Nr. D1-311 dėl Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo dokumentų nagrinėjimo Aplinkos ministerijoje ir jai pavaldžiose institucijose tvarkos parašo patvirtinimo
- 10) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. V-474 dėl Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nenumatytų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo atlikimo atvejų nustatymo ir tvarkos aprašo patvirtinimo ir įgaliojimų suteikimo
- 11) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. D1-370 dėl Visuomenės informavimo ir dalyvavimo planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese tvarkos aprašo patvirtinimo

12) Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2006 m. gruodžio 6 d. įsakymas Nr. 1-490 dėl Pavojingų objektų veiklos vykdytojų parengtų dokumentų derinimo tvarkos aprašo patvirtinimo

13) Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas Nr. IX-886;

14) Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. 367 dėl Planuojamos ūkinės veiklos galimų avarijų rizikos vertinimo rekomendacijų R 41 - 02 patvirtinimo (Informaciniai pranešimai, 2002, Nr. 61-297)

15) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. V-491 dėl Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinių nurodymų patvirtinimo;

16) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymas Nr. V-586 dėl Sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo ir režimo taisyklių patvirtinimo

17) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 388 dėl ataskaitų, susijusių su Europos Sąjungos aplinkos sektoriaus teisės aktų įgyvendinimu, teikimo Europos Komisijai tvarkos patvirtinimo ir informacijos, kurios reikia ataskaitoms Europos aplinkos agentūrai parengti, teikimo

18) Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas Nr. I-1120, 1995 m. gruodžio 12 d.

PAV Lietuvoje atliekamas nuo 1996 metų, kai buvo priimtas įstatymas.

PAV procesas apima bent keletą veiklų: PAV programos rengimą, poveikio vertinimo studijos rengimą, konsultacijas, visuomenės įtraukimą, apžvalgas ir spendimų priėmimą. Visas procesas gali apimti iki dvejų metų laikotarpį, nors paprastai pavyksta tai atlikti per nepilnus metus.

Utenos aplinkos apsaugos regiono departamento, kurio dalį teritorijos užima Dauguvos baseinas, duomenimis, nuo 2010 metų buvo priimti sprendimai dėl keleto PAV.

2.1.10. Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės direktyva

Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau – TIPK) direktyva siekiama mažinti taršą iš pramoninių šaltinių. Integruotos taršos ir prevencijos leidimas yra pagrindinė TIPK direktyvoje numatyta taršos mažinimo priemonė. TIPK leidimuose turi būti numatyta, kad visa įmonės veikla būtų organizuojama tausojant aplinką, t.y. juose nustatomi reikalavimai oro, vandens ir dirvožemio taršai, atliekų susidarymui ir kt. Taisyklėse, be kita ko, nustatyti reikalavimai diegti racionalų vandens naudojimą skatinančias bei taršą mažinančias priemones. Šios priemonės turi būti numatytos integruotos taršos prevencijos ir kontrolės leidimuose. Jos leidžia užtikrinti, jog aplinkai ūkinės veiklos daromas poveikis būtų sumažintas iki minimumo.

Pagrindinis teisės aktas į kurį perkelti direktyvos reikalavimai yra Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės (toliau- taisyklės), patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. liepos 15 d. įsakymu Nr. D1-528. Taisyklėse nurodyta, jog visos ūkinės veiklos, išvardintos Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių I pried privalo turėti TIPK leidimus.

Kiti taršos prevenciją reglamentuojantys teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas Nr. I-2223, 1992 m. sausio 20 d.;

2. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas Nr. VIII-787, 1998 m. birželio 16 d.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 388 dėl ataskaitų, susijusių su Europos Sąjungos aplinkos sektoriaus teisės aktų įgyvendinimu,

teikimo Europos Komisijai tvarkos patvirtinimo ir informacijos, kurios reikia ataskaitoms Europos aplinkos agentūrai parengti, teikimo;

4. Geriausių prieinamų gamybos būdų (toliau - GPGB) įgyvendinimo įvertinimo pramonės įmonėse tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. spalio 16 d. įsakymu Nr. D1-526;

5. Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 230 dėl;

6. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. D1-1120 dėl Vandens naudojimo ir nuotekų tvarkymo apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo;

7. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 408 dėl Teršalų išmetimo į aplinką apskaitos tvarkos patvirtinimo;

8. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 663 dėl Titano dioksido gamybos proceso atliekų šalinimo taisyklių patvirtinimo.

TIPK direktyvos priemonių įgyvendinimas

TIPK leidimai

Leidimus turi gauti visos pramonės įmonės, vykdančios veiklą, išvardintą taisyklių I priede. Leidimuose visų pirma reikalaujama taikyti visas prieinamas taršos prevencijos priemones bei diegti GPGB. Be šių bendrųjų reikalavimų, leidimuose yra nustatytos taršos ribinės vertės. Leidimuose taip pat nustatomi reikalavimai parengti Vandens taršos prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis mažinimo programas.

Dauguvos UBR yra trys įmonės, turinčios TIPK leidimus (2008 metais buvo keturios; dabar nebeliko sąvartyno). Šios trys įmonės – tai kurą deginantis įrenginys, intensyvaus paukščių auginimo įrenginys ir intensyvaus kiaulių auginimo įrenginys. Sunku tikėtis, kad artimiausiu metu Dauguvos baseine atsirastų naujų TIPK sąrašui priklausančių įmonių. Naujų TIPK leidimų gali prireikti tik dėl technologijos keitimo.

2.1.11. Pramoninių avarių direktyva

Pramoninių avarių direktyvoje nustatyti griežti reikalavimai veiklos vykdytojams, kad jie, ėmęsi būtinų priemonių, neleistų įvykti didelėms avarijoms ir ribotų jų pasekmes žmonėms ir aplinkai. Veiklos vykdytojai privalo pranešti kompetentingai institucijai apie veiklą, kurioje naudojamos pavojingos medžiagos, parengti dokumentą, kuriame būtų išdėstyta didelių avarių prevencijos politika, ir užtikrinti, kad ta politika būtų tinkamai vykdoma, rengti saugos ataskaitas, sudaryti vidaus ir išorės avarinius planus, teikti informaciją įvykus didelei avarijai ir kt. Direktyva taip pat numato tam tikro lygio įrenginių kontrolę, priklausomai nuo to, kokie pavojingų medžiagų kiekiai naudojami įrenginyje. Paskutinį kartą ši direktyva pakeista 2012 m. Direktyva 2012/18/ES.

Jeigu įmonėje laikomas pavojingų medžiagų kiekis yra mažesnis nei Pramoninių avarių direktyva nustatytas ribinių kiekių lygis, turi būti tikrinamas jos atitikimas bendrosioms sveikatos, saugumo ir aplinkos apsaugos nuostatoms. Jeigu pavojingų medžiagų kiekis įmonėje viršija viršutinę ribą, nustatytą Pramoninių avarių direktyvoje, jai bus taikomi visi Pramoninių avarių direktyvoje nustatyti reikalavimai.

Pagrindiniai teisės aktai, į kuriuos perkelti Pramoninių avarių direktyvos reikalavimai:

1. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas Nr. VIII-971, 1998 m. gruodžio 15 d.;

2. Pramoninių avarių prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimu Nr. 966;

3. Gyventojų informavimo pramoninių avarių atvejais tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 22 d. nutarimu Nr. 560;
4. Avarių likvidavimo planų sudarymo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 783;
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. lapkričio 8 d. nutarimas Nr. 1386 dėl Pavojingų Lietuvos ūkio objektų registro reorganizavimo į Valstybinės reikšmės ir pavojingų objektų registrą;
6. Pavojingo objekto, kuriame pavojingų medžiagų kiekiai prilygsta nustatytųjų kvalifikacinių kiekių II lygiui ar jį viršija, tikrinimo rekomendacijos, patvirtintos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2009 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 1-404;
7. Keitimosi informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 1V-114;
8. Lietuvos Respublikos pavojingų objektų tikrinimo programa, patvirtinta Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2011 m. spalio 17 d. įsakymu Nr. 1-285;
9. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. 1-182 dėl Valstybinės reikšmės ir pavojingų objektų registro anketų patvirtinimo;
10. Pavojingo objekto vidaus avarinio plano sudarymo metodinės rekomendacijos, patvirtintos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2010 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 1-81;
11. Galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijos, patvirtintos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2011 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. 1-189;
12. Civilinės saugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2004 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-131 dėl Konvencijos dėl tarpvalstybinio pramoninių avarių poveikio ir Europos Sąjungos direktyvos dėl didelių su pavojingomis medžiagomis susijusių avarių kontrolės reikalavimus atitinkančių dokumentų patvirtinimo;
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr.388 dėl ataskaitų, susijusių su Europos Sąjungos aplinkos sektoriaus teisės aktų įgyvendinimu, teikimo Europos Komisijai tvarkos patvirtinimo ir informacijos, kurios reikia ataskaitoms Europos aplinkos agentūrai parengti, teikimo.

Pramoninių avarių direktyvos priemonių įgyvendinimas

Vadovaujantis Europos Komisijos ataskaita dėl Direktyvos 96/82/EB dėl didelių, su pavojingomis medžiagomis susijusių, avarių pavojaus kontrolės įgyvendinimo 2009-2011 metais, Lietuvoje su šia direktyva susijusius reikalavimus minėtu laikotarpiu įgyvendino 49 įmonės¹.

Avarių likvidavimo planų ir saugos ataskaitų rengimas, avarių prevencijos priemonės

Pramoninių avarių prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatuose reikalaujama, kad įmonėse, dirbančiose su pavojingomis medžiagomis, būtų rengiami avarių prevencijų planai ir teikiamos saugos ataskaitos. Potencialiai pavojingų įrenginių sąrašė Lietuvoje šiuo metu yra 21 įrenginys, kuriam taikomi Pramoninių avarių direktyvos reikalavimai.

¹ http://ec.europa.eu/environment/seveso/pdf/reports/2009_11/analysis.pdf

Potencialiai pavojingų įrenginių vietos parinkimas

Pramoninių avarijų prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatuose reikalaujama, jog vieta naujam įrenginiui turi būti parenkama taip, kad būtų užtikrinamas saugus atstumas iki gyvenamųjų teritorijų, judrių kelių, rekreacinių ir viešųjų teritorijų.

Pramoninių avarijų direktyvos įgyvendinimo kontrolė

Pavojingų objektų tikrinimo programa taikoma visoje šalies teritorijoje tiems pavojingiesiems objektams, kuriuose esamų pavojingųjų medžiagų kiekiai prilygsta Pavojinguose objektuose esančių medžiagų, mišinių ar preparatų, priskiriamų pavojingoms medžiagoms, sąraše ir priskyrimo kriterijų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 555, nustatytiems I ar II lygio kvalifikaciniams kiekiams ar juos viršija. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas sudaro I ir II lygio pavojingųjų objektų sąrašus. Sąrašai sudaromi remiantis Pavojingojo objekto anketoje, patvirtintoje Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. birželio 24 d. įsakymu Nr. 1-182, pateikta informacija, kitais veiklos vykdytojo pateiktais dokumentais Tikrinimai gali būti planiniai ir neplaniniai. Planinių tikrinimų grafikai sudaromi vienerių metų laikotarpiui. Neplaninis tikrinimas galibūti atliekamas įvykus pramoninei avarijai, susidarius ekstremaliai situacijai ar ekstremaliai įvykiui pavojingame objekte, ar kitu Viešojo administravimo įstatyme nurodytu pagrindu. Pavojingi įrenginiai buvo pradėti kontroliuoti 2002 metais.

Investicinių sąnaudų šios direktyvos įgyvendinimui nereikia, pagrindinės išlaidos susijusios su Avarijų likvidavimo planų rengimu. Tokie planai reikalingi įmonėms, dirbančioms su pavojingomis medžiagomis ir atitinkančioms tam tikrus dydžio kriterijus. Be to, planų rengimas nėra nuolatinis, jie rengiami įmonei pradėjus veikti ar pakeitus technologiją.

Kaip nurodyta Dauguvos UBR geros ekologinės būklės vandens telkiniuose pasiekimo plane, Dauguvos baseine yra trys įmonės, turinčios TIPK leidimus. Sunku tikėtis, kad artimiausiu metu Dauguvos baseine atsirastų naujų TIPK sąrašui priklausančių įmonių (toliau- TIPK įmonės). Avarijų prevencijos ir likvidavimo planų gali prireikti tik dėl technologijos keitimo.

2.2. KITŲ BVP DIREKTYVOS STRAIPSNŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

2.2.1. Praktinės priemonės, skirtos sąnaudų susigrąžinimo principui įgyvendinti (BVPD 9 straipsnio reikalavimai)

Detaliai sąnaudų susigrąžinimo nustatymas apibūdinamas atskirame pagrindžiamosios medžiagos dokumente.

BVPD 9 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos vandens įstatyme numatytas sąnaudų, patirtų teikiant vandens paslaugas, susigrąžinimas, nurodant, kad valstybė atsižvelgia į sąnaudų, patirtų teikiant vandens paslaugas, įskaitant aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudas, susigrąžinimo principą pagal ekonominę analizę, ir visų pirma atsižvelgia į principą "teršėjas moka".

Lietuvos teisės aktai, į kuriuos perkelti 9 straipsnio reikalavimai:

1. Sąnaudų susigrąžinimo principas įteisintas Lietuvos Respublikos vandens įstatyme. Šio įstatymo 31 straipsnyje nurodoma, kad „Sąnaudas, patirtas siekiant įgyvendinti vandens saugos tikslus ir teikiant vandens paslaugas, turi padengti vandens naudotojai“.

2. Vandens kainų pagal sąnaudų susigrąžinimo principą nustatymas aprašytas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikoje, patvirtintoje Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2006 gruodžio 21 d. nutarimu Nr. O3-92.

Vandens kainos nustatymas

Vandens tiekimo bei nuotekų surinkimo ir tvarkymo kainos Lietuvoje apskaičiuojamos pagal sąnaudų susigrąžinimo principą. Kaina neturi būti aukštesnė nei realios vandens tiekimo bei nuotekų surinkimo ir valymo išlaidos. Ji apskaičiuojama atsižvelgiant į:

- vandens skaitiklių skaičių bei patiekto geriamojo vandens bei surinktų nuotekų kiekį;
- veiklos efektyvumo ir paslaugų kokybės rodiklius;
- ilgalaikius veiklos ir investicijų planus;
- eksploatacijos išlaidas;
- vandens paėmimo ir vandens taršos mokesčius.

Praktiniai žingsniai ir priemonės vandens naudojimo sąnaudų susigrąžinimo principo įgyvendinimui, kaip nustatyta BVPD 9 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos vandens įstatyme, aprašomi 2.11 lentelėje.

2.11 lentelė. Praktiniai žingsniai ir priemonės vandens naudojimo sąnaudų susigrąžinimo principo įgyvendinimui, kaip nustatyta BVPD 9 straipsnyje ir LR vandens įstatyme.

Teisės aktas	Priemonė
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodika, patvirtinta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2006 gruodžio 21 d. nutarimu Nr. O3-92	Pagrindinė priemonė įgyvendinti direktyvos 9 straipsnį – vandens kainas visiems vartotojams nustatyti pagal sąnaudų susigrąžinimo principą.
Lietuvos Respublikos vandens įstatymas	Toks principas jau įtvirtintas LR Vandens įstatyme ir Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtintoje Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikoje.
Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas	Be to, reikia stambinti vandens teikimo įmones, kad būtų galima išnaudoti masto ekonomijos principą, bei imtis priemonių, kad vandens (ir nuotekų) kainų koregavimas nevėluotų.
Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas	
Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas	

Pagrindiniai vandens naudojimo (angl. water uses) sektoriai, turintys reikšmingą poveikį vandens telkiniams Lietuvoje, yra:

- 1) geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius (sutelktosios taršos šaltiniai),
- 2) pramonė,
- 3) hidroenergetika ir
- 4) žemės ūkis (netiesioginis naudotojas).

Dauguvos UBR šie sektoriai praktiškai neturi reikšmingo poveikio. Šiame UBR nėra nė vieno rizikos upių kategorijos telkinio ir 8 rizikos ežerai dėl, tikėtina, daugiausia praeities taršos. Vienas upių kategorijos telkinys yra LPVT dėl HE poveikio. Taigi sąnaudų susigrąžinimą reikėtų įvertinti tik dėl praeities žemės ūkio taršos. Tačiau, atsižvelgiant į tai,

jog vertinant taršos ar kitų vandens telkinių bloginimo šaltinių poveikio reikšmingumą egzistuoja tam tikras neapibrėžtumas, ir dėl švietimo priežasčių, pateikiame sąnaudų susigrąžinimo vertinimo aprašymą bei rezultatus visiems Lietuvai aktualiems sektoriams.

Skaičiuojant sąnaudų susigrąžinimo lygį, reikia atsižvelgti į dviejų tipų sąnaudas: 1) finansines ir 2) aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių sąnaudas.

Apskaičiuojant finansinį sąnaudų susigrąžinimo lygį, taip pat atsižvelgiama ir į subsidijas (dotacijas). Aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudos internalizuojamos skirtingiems sektoriams skirtingai. Namų ūkių, t.y. viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ir pramonės sektorių sąnaudų susigrąžinimui vertinti naudojamos valstybės gamtos ištekliams taikomais mokesčiais ir taršos mokesčiais, juos prilyginant aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudoms, o žemės ūkiui ir hidroenergetikai taikomas vadinamasis „sąnaudų metodas“, t.y. aplinkosaugos ir išteklių sąnaudos prilyginamos priemonių programos, dar reikalingos pasiekti gerą vandens telkinio būklę, sąnaudoms.

Susigrąžinant sąnaudas, patirtas teikiant vandens paslaugas, atsižvelgiama į principą „teršėjas moka“ – šios sąnaudos apima aplinkosaugos ir išteklių sąnaudas, be to, apskaičiuojant susigrąžintinas vandens paslaugų sąnaudas atsižvelgiama į įvairių vandens naudotojų atitinkamą indėlį.

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme ir Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtintoje Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikoje nustatyta, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainodara nustatoma vadovaujantis šiais principais: nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo principais ir principu „teršėjas moka“. Vandens kainų politika pakankamai skatina vartotojus naudoti vandens išteklius efektyviai. Visas vandens suvartojimas matuojamas apskaitos prietaisais.

Tačiau praktiškai dėl dviejų priežasčių – politinį atspalvį turinčio vėlavimo savivaldybėse patvirtinti sąnaudas susigrąžinti reikalingus tarifus ir vis neįvykstančio vandens tiekimo įmonių stambinimo – sąnaudos dar nėra susigrąžinamos. Be to, pagal Kainų metodikoje nustatytą leidimą tam tikrais atvejais neįtraukti į kainą visų nusidėvėjimo išlaidų iš ES fondų gaunamų subsidijų įsigyto turto nusidėvėjimas neįskaičiuojamas į vandens kainą, o tai reiškia, jog nekaupiamos lėšos šio turto atnaujinimui.

Pagrindinės sąnaudų susigrąžinimo lygio skaičiavimo prielaidos yra šios:

- Skaičiavimai pagrįsti 2012 metų vandens tiekimo įmonių duomenimis.
- Vandens tiekimo įmonės „priskiriamos“ tam UBR, kurių aptarnaujami pagrindiniai miestai ir gyvenvietės patenka į tą UBR.
- Naudojami VKEKK pateikti vandens tiekimo įmonių duomenys apie kainą, savikainą, investicijas ir pan.

Vertinant finansinį sąnaudų susigrąžinimo lygį, skaičiuojamos pagrindinių atitinkamame UBR esančių vandens tiekimo įmonių vidutinės savikainos ir lyginamos su esančiomis vidutinėmis kainomis. Vidutinė kaina ir savikaina apskaičiuojama pritaikant visų į tą UBR patenkančių vandens tiekimo įmonių kainų ir savikainų svertinį vidurkį.

Aplinkos apsaugos sąnaudos per valstybinių gamtos išteklių ir aplinkos teršimo mokesčius įtraukiamos į sąnaudų susigrąžinimo viešojo vandens tiekimo ir pramonės sektoriuose mechanizmą. Laikome, kad per šiuos mokesčius išorinės aplinkos apsaugos sąnaudos į sąnaudų susigrąžinimo mechanizmą įtrauktos.

Pramonė.

Subsidijų vandens sektoriui pramonės įmonėse Lietuvoje suteikiama nedaug. Du pagrindiniai potencialūs šaltiniai:

- Europos Sąjungos parama, teikiama per Ūkio ministerijos valdomus mechanizmus ir
- Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo (LAAIF) teikiamos subsidijos.

Nė vieno iš Ūkio ministerijos valdomų paramos mechanizmų projektų nebuvo susijusių su vandens sektoriumi. Todėl vieninteliu šaltiniu, galinčių turėti reikšmės sąnaudų susigrąžinimo vertinimui, yra LAAIF teikiamos subsidijos.

Kaip rašoma LAAIF tinklapyje, šio Fondo pagrindinis uždavinys yra remti visuomeninį ir privatų sektorius, įgyvendinant Lietuvos aplinkos apsaugos strategiją atitinkančius ir neigiamą ūkinės veiklos įtaką aplinkai mažinančius aplinkos apsaugos projektus. Investicinius projektus Fondas remia lengvatinių paskolų ir subsidijų forma. Remiami tik aplinkosauginio efekto tęstinumą užtikrinantys projektai.

Investiciniams projektams finansuoti skirtas subsidijas LAAIF išduoda per komercinius bankus ir lizingo bendroves, o lengvatines paskolas - per kreditines įstaigas, kurios prisiima paskolos grąžinimo riziką bei savo lėšomis prisideda prie projektų finansavimo.

Iš LAAIF vidutiniškai per metus vandens sektoriaus problemoms spręsti pramonės įmonės gauna maždaug 1 mln. Lt. 2014 metais tam skirta 1,3 mln. Lt, 2013 – 1,5 mln. Lt, 2012 metais 1,6 mln. Lt, 2011 – 0 Lt ir 2010 – 0,5 mln. Lt Panašūs subsidijavimo skaičiai buvo ir ankstesniu finansavimo laikotarpiu (šaltinis – LAAIF tinklapis).

Turint galvoje, kad pramonė sukuria apie 25 mlrd. litų pridėtinės vertės (Lietuvos statistikos 2014 m. duomenys), 1-1,5 mln. litų „internalizavimas“ arba, kitais žodžiais tariant, įtraukimas į teršėjo sąnaudas, neturi įtakos sąnaudų susigrąžinimo pramonėje lygiui. Kol kas nėra patikimų duomenų teigti, kuri pramonės įmonė ir kiek yra atsakinga už tam tikrų pavojingų medžiagų patekimą į upes. Todėl pramonės sektoriui tenkančių papildomų priemonių sąnaudų, jei tokių būtų, negalime prilyginti šiuo metu esančios šios rūšies „išorinės“ taršos sąnaudoms².

Hidroenergetika.

Nagrinėjant sąnaudų susigrąžinimą hidroenergetikos sektoriuje svarbu įvertinti kaip gamtos ir aplinkos sąnaudos atsispindi galutinėje kainoje. Gamtos išteklių mokesčių pagal šiuo metu galiojančią Mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymą moka tie subjektai, kuriems privaloma turėti išteklių išgavimo leidimą. Tokį leidimą Lietuvoje šiuo metu turi tik Kauno HE ir Kruonio HAE. Visos kitos mažosios HE (ir vienintelė HE Dauguvos UBR – Padysnio HE) tokio leidimo neturi, vadinasi, ir aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių sąnaudos nėra internalizuojamos HE pagaminamoje elektros kainoje. Todėl sąnaudos hidroenergetikos mažųjų elektrinių sektoriuje nėra susigrąžinamos. Šias aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudas galima įvertinti dviem būdais: prilyginti mokesčio už gamtos išteklius, kurį reikėtų sumokėti HE-ėms, jei jos turėtų leidimą, sumai; ir, naudojant vadinamąjį „sąnaudų metodą“, aplinkos

² Mūsų ekonominėje sistemoje aplinkos būklės blogėjimas traktuojamas kaip „išorinės sąnaudos“. Išorinės sąnaudos atsiranda, kai tam tikras vieno individo ar grupės veikimas ar neveikimas turi žalingą poveikį kitiems individams ar grupėms. Teršimas yra neigiamas „išorinės sąnaudos“. Jei, pavyzdžiui, gamykla nevalytomis nuotekomis užteršia upę, žemiau esantys upės vandens naudotojai patiria sąnaudas dėl sveikatos pablogėjimo ar dėl vandens valymo. Taip pat kitose ekonomikos srityse kartais naudojamas ir „išorinių sąnaudų“ angliskas atitikmuo „eksternalitetas“: Eksternalitetas (angl. externality) – sąvoka, reiškianti išorinį poveikį, t. y. dėl kokio nors veiksmo ar proceso atsirandantis su tuo veiksmu ar procesu nesusijusių dalyvių nauda arba nuostolis.

apsaugos ir išteklių sąnaudas prilyginti priemonių, kurių reikia, norint pašalinti HE daromą žalą vandens telkiniams ir pasiekti gerą būklę, įgyvendinimo sąnaudoms.

Žemės ūkis.

Žemės ūkio sektoriui taip pat taikomas antrasis aukščiau aprašytas metodas – sąnaudų susigrąžinimas vertinamas pagal priemonių, kurių dar turės būti imtasi, jog būtų pasiekta gera vandens telkinių būklė, sąnaudas.

Dauguvos UBR yra 2 pagrindinės vandens tiekimo įmonės, kurių duomenys naudoti *vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo* sektoriaus sąnaudų susigrąžinimo lygiui skaičiuoti. Atlikus sąnaudų susigrąžinimo analizę buvo nustatyta, kad 2012 m. duomenimis abiejose įmonėse vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo finansinio sąnaudų susigrąžinimo principas dar neįgyvendintas. Apskaičiuotas sąnaudų susigrąžinimo lygis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje rodo, kad Dauguvos UBR esančios vandens tiekimo įmonės 2012 metais susigrąžino vidutiniškai 60 proc. sąnaudų, jei dotacijos iš ES neįskaičiuojamos, ir 52 proc., jei jos būtų įskaičiuojamos.

Laikantis prielaidos, kad mokesčiai už taršą ir valstybinius gamtos išteklius atspindi išorines aplinkos apsaugos sąnaudas, galima teigti, kad sąnaudų susigrąžinimas *pramonės* sektoriuje lygus 100 proc.

Žemės ūkio sektoriuje aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudų vertinimui naudojamas „sąnaudų metodas“, kadangi aplinkos, išteklių bei kitas sąnaudas konkrečiai dėl žemės ūkio poveikio įvertinti yra labai sudėtinga (nėra jokių tyrimų bei duomenų apie tai, kiek, pavyzdžiui, žemės ūkio tarša sumažina vandens telkinių „vertę“). Šios sąnaudos lygios papildomų priemonių, kurių reikia imtis žemės ūkio sektoriui, norint pasiekti gerą būklę vandens telkiniuose, įgyvendinimo sąnaudoms. Priemonių gerai vandens telkinių būklei pasiekti, susijusių su žemės ūkio pasklidusios taršos mažinimu, sąnaudos prilygsta 180 tūkst. eurų, todėl ir išorinės aplinkos apsaugos (taršos) kol kas dar neinternalizuotos sąnaudos prilyginamos šiam skaičiui. Jei jos būtų įgyvendintos per antrąjį BVPD ciklą, tai aplinkos išorinės apsaugos sąnaudos būtų visiškai internalizuotos ir sąnaudų susigrąžinimas žemės ūkyje Dauguvos UBR prilygtų 100 proc.

Hidroenergetikos sektoriuje taikėme du metodus. Viena, pagal Mokesčio už gamtos išteklius įstatyme pateiktą mokesčio tarifą apskaičiavome, kiek HE, neturinčios leidimų, sumokėtų mokesčio, jei leidimą išgauti paviršiaus vandenį turėtų gauti. Kadangi mokesčio tarifas hidroenergetikai labai mažas – 0,000009 EUR /m³, tai mažųjų HE mokamos mokesčio už gamtos išteklius sumos būtų juokingai mažos. Vadinasi, darant prielaidą, jog mokesčio tarifas atspindi vieno paimamo m³ paviršinio vandens žalą aplinkai, išorinės sąnaudos praktiškai prilygtų nuliui. Antra, aplinkos apsaugos sąnaudas galima būtų prilyginti priemonių, reikalingų HE darbo optimizavimui, sąnaudoms. Tokių papildomų sąnaudų, kurios reikalingos turbinų darbo optimizavimui, Dauguvos UBR praktiškai nėra. Tai daugiau institucinio ir įmonių gebėjimų bei kontrolės stiprinimo reikalas, todėl hidroenergetikos sektoriaus aplinkos apsaugos išorinės sąnaudos lygios 0, vadinasi, sąnaudų susigrąžinimas hidroenergetikos sektoriuje prilygsta 100 proc.

Sąnaudų susigrąžinimo įvertinimo rezultatai nagrinėjamuose sektoriuose - pagrindiniuose vandens naudotojuose Lietuvoje apibendrinti 2.12 lentelėje.

2.12 lentelė. Dauguvos UBR sąnaudų susigrąžinimo lygis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo, pramonės, žemės ūkio ir hidroenergetikos sektoriuose, %, 2012 m.

Viešasis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius		Pramonė	Neinternalizuotos išorinės aplinkos apsaugos sąnaudos žemės ūkyje, EUR	Hidroenergetika
Neįskaitant dotacijų	Įskaitant dotacijas			
60	52	100, neatsižvelgiant į taršą pavojingomis ir pavojingomis prioritetinėmis medžiagomis	180 000	100%, neatsižvelgiant į reikalingas gebėjimų ir kontrolės stiprinimo sąnaudas

Šaltinis: Konsultanto skaičiavimas, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos ir vandens tiekimo įmonių duomenys.

Priemonės didinti sąnaudų susigrąžinimo lygį vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje pateiktos 2.11 lentelėje šio skyrelio pradžioje, o papildomos priemonės hidroenergetikos ir žemės ūkio sektoriuose reiškia ir priemones BVPD 9 straipsnio įgyvendinimui. Papildomų priemonių pramonės sektoriuje nereikia.

2.2.2. Priemonės, skirtos BVPD 7 straipsnio įgyvendinimui

Pagal BVPD 7 straipsnį reikalaujama:

1. nurodyti visus vandens telkinius, naudojamus geriamojo vandens tiekimui, iš kurių kasdien vidutiniškai imama daugiau kaip 10 m³ arba daugiau kaip penkiasdešimčiai asmenų vartoti skirto vandens;

2. Vykdyti vandens telkinių, iš kurių kasdien imama daugiau kaip 100 m³ vandens, stebėseną.

Lietuvos teisės aktai, į kuriuos perkelti 7 straipsnio reikalavimai:

1. Žemės gelmių registro nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 26 d. nutarimu Nr.584. Registro paskirtis – registruoti žemės gelmių išteklių išteklius, gręžinius ir žemės gelmių tyrimus, rinkti, kaupti, sisteminti, saugoti, apdoroti, naudoti ir teikti duomenis, kurių reikia žemės gelmių ir jų išteklių naudojimui valdyti, aplinkai saugoti.

2. Metodiniai reikalavimai monitoringo programos požeminio vandens monitoringo dalies rengimui, patvirtinti Lietuvos Respublikos Geologijos tarnybos direktoriaus 2011 m. įsakymu Nr. 1-156, kuriuose nustatyti požeminio vandens monitoringo tikslai ir uždaviniai bei unifikuota monitoringo vykdymo metodika ūkio subjektams, kurių veikla gali turėti įtakos požeminio vandens išteklių kiekio bei kokybės pokyčiams.

Vandenviečių, iš kurių per dieną paimama daugiau nei 10 m³ /diena vandens, identifikavimas

Nustatytos vandenvietės, iš kurių per dieną paimama daugiau kaip 10 m³ vandens.

Vandenviečių, kurios bus naudojamos ateityje, nustatymas

Lietuvos geologijos tarnybos prie LR aplinkos ministerijos užsakymu įgyvendintas projektas „Požeminio vandens išteklių įvertinimas Lietuvoje“. Jo metu nustatytas turimų požeminio vandens išteklių kiekis, iširta kokybė ir jų naudojimo galimybė iki 2025 metų - vandenviečių prognoziniai ištekliai bei įvertinti visų požeminio vandens baseinų turimi ištekliai. Deja, liko nesukurta informacinė ryšių tarp požeminį geriamąjį vandenį tiriančių,

tiekiančių ir jo kokybę kontroliuojančių, taip pat vandentiekio objektus projektuojančių ir vandens baseinų išteklius valdančių institucijų sistema.

Vandenviečių, iš kurių paimama daugiau nei 100 m³ vandens per dieną, stebėseną

Ūkio subjektų požeminio vandens monitoringo vykdymo tvarkoje, nurodoma, jog visi ūkio subjektai per parą išgaunantys daugiau nei 100 m³ požeminio vandens, turi vykdyti požeminio vandens monitoringą. Kiekvienas ūkio subjektas turi parengti 3-5 metų stebėsenos programą, kurioje pateikiama informacija apie ūkio subjektą, veiklos tipą, hidro-geologines sąlygas ir kita. Programoje taip pat turi būti nurodyta stebėsenos metodologija, dažnis ir analizės metodai. Ūkio subjektai tvarkingai vykdo norminių aktų reikalavimus ir teikia informaciją Lietuvos geologijos tarnybai.

Vandenviečių sanitarinės apsaugos zonų parengimas ir įteisinimas.

Ši priemonė aprašyta analizuojant Geriamojo vandens direktyvos įgyvendinimą.

2.2.3. Sutelktosios taršos šaltinių ir kitos veiklos, darančios įtaką vandens būklei, kontrolės priemonės

Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės, Nuotekų tvarkymo reglamentas, Paviršinių nuotekų tvarkymo reglamentas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. D1-193 bei Vandenių taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. vasario 13 d. įsakymu Nr. D1-71 yra pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys sutelktosios taršos šaltinių kontrolę.

Pabrėžtina, kad Lietuvoje yra problemų su pavojingų ir pavojingų prioritetinių medžiagų identifikavimu. Viena iš kol kas neįgyvendinamų priemonių yra nepakankamos sutartys tarp Vandens tiekimo įmonių ir jų tinklus nuotekas išleidžiančių įmonių, kuriose neapibrėžiami pavojingų medžiagų patekimo į nuotekų valyklas dalykai. Daugiau apie šią priemonę apibūdinta pavojingų ir pavojingų prioritetinių medžiagų mažinimo priemonių skyrelyje.

2.2.4. Galimo teršalų patekimo iš pasklidusių šaltinių prevencijos ar kontrolės priemonės

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos vandens įstatymas;
2. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas;
3. Vandenių taršos dėl žemės ūkio veiklos poveikio mažinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2012 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. D1-490/3D-391;
4. Aplinkosaugos reikalavimai mėšlui tvarkyti, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-367 / 3D-342;
5. Vandenių taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 3D-686/D1-676
6. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos normatyvinis dokumentas LAND 20-2001 „Nuotekų dumblo naudojimo tręšimui reikalavimai“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. 349;
7. Lietuvos higienos normos HN 44:2006 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra”;

8. Paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 540;

9. 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 Investicinio prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ įgyvendinimas.

Teisės aktuose numatyti bendrieji paviršinių ir požeminio vandens telkinių apsaugos nuo taršos iš pasklidusių šaltinių prevencijai reikalavimai. Šie reikalavimai reguliariai peržiūrimi ir prireikus atnaujinami.

Kaip įvardyta Nitratų direktyvos įgyvendinimo skyrelyje, dažniausiai dėl per menkų institucinių pajėgumų ir gebėjimų pasklidusios taršos kontrolės srityje neatliekama tai, kas turėtų būti atliekama. Pavyzdžiui, nekontroliuojamas tręšimo planų rengimas, vis dar neaišku, kiek mėšlo ir srutų tvarkoma/saugoma mėšlidėse ir pan. Norint mažinti žemės ūkio taršą, pirmiausia būtina įgyvendinti šias pagrindines priemones.

2.2.5. Vandens paėmimo kontrolės priemonės bei priemonės, skatinančios taupų ir subalansuotą vandens naudojimą, nepakenkiant 4 straipsnyje nurodytiems tikslams

Teisės aktai:

1. Leidimų naudoti naudingųjų iškasenų (išskyrus angliavandenilius), požeminio, pramoninio bei mineralinio vandens išteklius ir žemės gelmių ertmes išdavimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. 198.

2. Statybos techninis reglamentas STR 2.02.04:2004 Vandens ėmimas, vandenruoša. Pagrindinės nuostatos, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. D1-156.

3. Žemės gelmių registro nuostatai. Šie nuostatai buvo parengti tam, kad būtų registruojami žemės gelmių ištekliai, o informacija apie išteklius būtų renkama, saugoma ir analizuojama. Požeminio vandens ištekliai priskiriami žemės gelmių ištekliams, todėl jie yra registruojami vadovaujantis registro nuostatomis.

4. Požeminio vandens gavybos metinės ataskaitos 1-PV forma ir Informacijos dėl požeminio vandens gavybos duomenų teikimo ir požeminio vandens gavybos metinės ataskaitos 1-PV pildymo instrukcija, patvirtinta Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2011 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. 1-84.

5. Paviršinių vandens telkinių naudojimo vandeniui išgauti tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. D1-302.

Požeminio vandens gavyba

Leidimus naudoti tik nustatytą tvarka ištirtus, Lietuvos geologijos tarnybos aprobuotus požeminio pramoninio bei mineralinio vandens išteklius išduoda Lietuvos geologijos tarnyba. Naudojimo sutartyje nustatomos požeminio pramoninio bei mineralinio vandens išteklių naudojimo konkrečiame objekte sąlygos, pvz., išteklių naudojimo paskirtis, išteklių naudojimo ribos, galimi išteklių gavybos kiekio apribojimai, gavybos apskaita, jos periodiškumas, ataskaitų pateikimas, t.t.

Paviršinio vandens paėmimo ir subalansuoto naudojimo kontrolė

Vandens paėmimo vietos turi būti projektuojamos atsižvelgiant į reikiamą kategoriją, vandens telkinio hidrologines charakteristikas, maksimalius ir minimalius vandens lygius pagal skaičiuojamas tikimybes, taip pat vandens apsauga ir naudojimu užsiimančių organizacijų reikalavimus, higienos centro, žuvų išteklių apsaugos, vandens kelių

reikalavimus. Neleidžiama įrengti vandens ėmyklas laivų judėjimo zonose, nešmenų sėdimo zonose, žuvų žiemojimo ir neršto vietose, galimose kranto erozijos vietose, augalų ir plūdmenų susikaupimo vietose, ižo ir ledo sangrūdų susidarymo vietose, paplūdimiuose. Vandens ėmyklų vieta turi būti parenkama aukščiau pagal tėkmę nei nuotekų išleistuvų vietos, gyvenvietės, intensyvios ūkinės veiklos vietos.

Vandens ėmėjai deklaruoja informaciją apie paimamo vandens kiekį. AAA kaupia gautą informaciją savo duomenų bazėse.

Siekiant užtikrinti gerą Dauguvos UBR vandenų būklę paimamo paviršinio vandens kiekis negali viršyti kritinių reikšmių: 1) suminis paimamas ir negražinamas vandens kiekis upės baseine negali viršyti 5 proc. vidutinio metinio upės debito skerspjūvyje žemiau vandens paėmimo vietos dydžio; 2) atsižvelgiant į vandens paėmimo laikotarpius, suminis paimamas vandens kiekis negali sudaryti daugiau kaip 10 proc. vasaros arba žiemos sezonų sausiausių 30 parų vidutinio metinio upės debito vandens paėmimo vietoje dydžio.

Požeminio vandens paėmimo ir subalansuoto naudojimo kontrolė

Lietuvos geologijos tarnyba yra atsakinga už požeminio vandens naudojimo kontrolę. Visi ūkio subjektai, kurie per dieną paima daugiau nei 10 m³ požeminio vandens geriamojo vandens tiekimui arba pramonės poreikiams, turi užpildyti ketvirtines vandens paėmimo ataskaitų formas, Ataskaitų apie požeminio vandens paėmimą pateikimo tvarkoje. Lietuvos geologijos tarnyba fiksuoja gautą vandens suvartojimo informaciją savo duomenų bazėse.

2.2.6. Vandens užtvankimo priemonės

Vandens užtvankymo kontrolės priemonės gali būti prevencinės – ribojančios vandens naudojimą tvenkiniuose (pvz. būtinybę praleisti gamtosauginį debitą, nepažeisti nurodyto vandens lygių svyravimo tvenkinyje) ir/arba visiškai neleidžiančios (draudžiančios) užtvankų (tvenkinių) statybą ir tos, kurios reikalauja investicijų. Tai aplinkosauginių statinių prie užtvankų įdiegimas (pvz., žuvitakiai, žuvis nukreipiančios grotos, automatinių vandens lygių registratorių įrengimas), senų užtvankų pašalinimas žuvų migracijos sąlygoms pagerinti.

Vandens užtvankymo kontrolės priemonės numatytos žemiau išvardintuose Lietuvos teisės aktuose:

Lietuvos Respublikos vandens įstatymas.

Hidrotechnikos statiniams statyti ir naudoti atskiro vandens naudojimo leidimo nereikia. Leidimo nereikalaujama, jeigu vandens naudojimas daro nereikšmingą poveikį vandens telkinio fiziniams, cheminiams ir biologiniams savybėms. Vandens naudojimo ir (arba) poveikio ribas, kurias pasiekus reikalingas leidimas, nustato institucija, kuriai įstatymas suteikia teisę reglamentuoti leidimų išdavimą. Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tvarką nustato aplinkos ministras, išleisdamas atskirus teisės aktus. Hidrotechnikos statinių statybai ir naudojimui nurodoma visa eilė priemonių, reglamentuojant vandens lygių režimą, gamtosauginį debitą, vandens apskaitą, erozijos procesų valdymą ir žuvų apsaugą.

Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo pakeitimo įstatymas.

Šis įstatymas reglamentuoja planuojamos ūkinės veiklos PAV procesą ir šio proceso dalyvių tarpusavio santykius.

1. Hidrotechnikos statiniai – užtvankos ir tvenkiniai, kurių poveikis aplinkai privalo būti vertinamas, patenka į du ūkinės veiklos sąrašus:

1.1. užtvankų ir kitų įrenginių, skirtų vandens sulaikymui ar ilgalaikiam saugojimui, įrengimas (daugiau kaip 5 milijonai m³ vandens tūrio arba kai vandens paviršiaus plotas didesnis kaip 250 ha);

1.2. nuotėkio perskirstymas upių baseinams (kai per metus perskirstoma 100 milijonų ir daugiau m³ vandens) ar vandens išteklių perskirstymas upių baseinams (kai daugiamečiai vidutinis baseino, iš kurio imamas vanduo, nuotėkis yra 2000 milijonų ir daugiau m³ vandens per metus ir perskirstoma 5 procentai ir daugiau šio nuotėkio).

2. Turi būti atliekama atranka dėl PAV:

2.1. užtvankų ir kitų įrenginių, skirtų vandens sulaikymui ar nuolatiniam saugojimui, įrengimas (mažiau kaip 5 milijonai m³, bet daugiau kaip 200 000 m³ vandens tūrio arba kai jų vandens paviršiaus plotas mažesnis kaip 250 ha, bet didesnis kaip 10 ha);

- 2.2. vandens jėgainių (HE, malūnų, lentpjūvių ar kitų jėgainių, naudojančių sukauptą vandens energiją) įrengimas (kai galingumas – daugiau kaip 0,1 MW).

Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas.

Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijose - draustiniuose draudžiama tvenkti natūralias upes, įrengti didesnius vandens telkinius. Atstatyti buvusias užtvankas, įrengti tvenkinius, kitus hidrotechninius statinius, galima tik tais atvejais, kai tai reikalinga draustinyje (besąlygiškai rezervatuose) esantiems kultūros paveldo objektams (nekilnojamosioms kultūros vertybėms) atkurti bei tvarkyti ir vykdant prevencines priemones miestuose, miesteliuose ir kaimuose stichinėms nelaimėms išvengti.

Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinės taisyklės (LAND 2-95), patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministro 1995 m. kovo 7 d. įsakymu Nr. 33 (toliau – Tipinės taisyklės).

Tai pagrindinis teisės aktas naudoti ir prižiūrėti tvenkinius, užtvenktus ežerus bei jų hidrotechnikos statinius. Skirtas šių tvenkinių savininkams, valdytojams arba naudotojams. Atskira dalis pašvęsta tvenkiniams, skirtiems hidroenergetikai. Paskutiniai Tipinių taisyklių pakeitimai nustato terminą įdiegti HE automatines vandens lygio matavimo ir registravimo priemones, reikalauja atlikti kontrolinius debitų ir vandens lygių matavimus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 8 d. nutarimas Nr.1144 „Dėl ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašo patvirtinimo“.

Tai Lietuvos Respublikos vandens įstatymo 14 str. 3 d. poįstatyminis dokumentas, besąlygiškai draudžiantis užtvankų statybą bet kokiems tikslams 169 upėse ir jų ruožuose (dabartiniu metu šis sąrašas yra šiek tiek sutrumpintas). Dažniausias pasikartojantis teisinis pagrindas: Lietuvos Raudonosios knygos žuvų rūšys, Gamtinių buveinių ir laukinės gyvūnijos bei augalijos apsaugos direktyvos saugomos rūšys, Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos (Bern) konvencijos saugomos rūšys, upės, kuriose saugomos lašišos Lietuvoje pagal Helsinkio Komisijos, Baltijos jūros žvejybos komisijos ir Lietuvos lašišų atkūrimo ir apsaugos programą. Šis sąrašas taip pat apima upes, kuriuose nėra draustinių.

Gamtosauginio vandens debito apskaičiavimo tvarkos aprašas, (LAND-22-97), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. DI-382.

Šis teisės dokumentas reglamentuoja gamtosauginio debito vandens telkiniuose apskaičiavimo ir praleidimo į tvenkinių ar užtvenktų ežerų žemutinį bjeftą tvarką, kuri privaloma visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, projektuojantiems, statantiems, rekonstruojantiems, remontuojantiems ir eksploatuojantiems hidrotechnikos statinius. Gamtosauginio debito tikslas užtikrinti vandens telkiniuose debitus, būtinus šių telkinių ekosistemų gyvavimui.

Užtvankų, prie kurių reikia pastatyti įrenginius žuvų migracijai, sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 3D-427 bei Buvusių užtvankų liekanų, kuriose reikia pašalinti kliūtis, trukdančias žuvų migracijai, sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 3D-427.

Juose nurodytos 28 užtvankos bei 33 buvusių vandens malūnų užtvankos ir jų liekanos, rekomenduojamos aukščiau paminėtos priemonės žuvų migracijos sąlygoms pagerinti. Pastaroji informacija jau atnaujinta, bet Dauguvos UBR šis reikalavimas neaktualus, kadangi čia nėra statytinų žuvų migracijos įrenginių.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. vasario 23d. įsakymas Nr. 68 „Dėl žuvų apsaugos priemonių mažosiose hidroelektrinėse“.

Nurodo ledžiamą hidroturbinose sužalojamų žuvų skaičių, rekomenduoja elektros gamintojams, statant naujas arba rekonstruojant buvusias HE, pasirinkti potencialiai mažiausią neigiamą poveikį hidrobiontams turinčias turbinas, nurodo įvairias žuvų apsaugos priemones bei siūlo apriboti HE darbą žuvų migracijos metu.

Statybos techninis reglamentas STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 17 d. įsakymu Nr. 565.

Šis statybos techninis reglamentas nustato žuvų pralaidų techninius reikalavimus. Žuvų pralaidų pagrindinis tikslas – praleisti aktyviai migruojančias žuvis iš vieno migracijos kliūtis bjefo į kitą jų migracijos laikotarpį, užtikrinant joms reikiamas gyvenimo sąlygas Lietuvos vandentėkmėse. Svarbiausios aktyviai migruojančios žuvys – lašišinės (lašiša ir šlakis), taip pat kitos, įrašytos į saugomų ir globojamų žuvų sąrašą.

Lietuvos Respublikos upių, ežerų ir tvenkinių valstybės kadastro nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimu Nr. 1114.

Oficialiai Lietuvos Respublikos upių, ežerų ir tvenkinių valstybės kadastras įsteigtas 2001 m. Iki tol duomenys apie tvenkinius (užtvankas) buvo publikuojami įvairių organizacijų. Pagal šio kadastro reikalavimus skelbiami tvenkinių duomenys, kurių plotai viršija 0,5 ha. Kadastras apima daugiau kaip 1100 tvenkinių ir jų užtvankų. Į šį kadastrą, dėl minėto tvenkinio ploto apribojimo, nepatenka senųjų malūnų išgriautos užtvankos ar kitų HTS užtvankų liekanos.

2.2.7. Pavojingų medžiagų kontrolės priemonės, numatytos BVPD 16 straipsnyje

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/105/EB teigiama: „Pirmiausia turėtų būti nustatytos taršos priežastys ir taršos klausimas turėtų būti sprendžiamas teršalų išmetimo vietoje ekonomiškiausiu ir aplinkosaugos požiūriu veiksmingiausiu būdu. [...] Bendrijos apsaugos politika turi būti grindžiama atsargumo principu bei principais, kad reikėtų imtis prevencinių veiksmų, kad žala aplinkai pirmiausia turėtų būti atitaisoma ten, kur yra jos šaltinis.“

Pagal BVPD 16 straipsnį reikalaujama numatyti konkrečias priemones, skirtas kovai su atskirų teršalų ar teršalų grupių keliama vandens tarša, kuri sudaro didelį pavojų vandens aplinkai, įskaitant pavojų vandens telkiniams, iš kurių imamas geriamasis vanduo. Taikomomis priemonėmis tokius teršalus reikia palapsniui mažinti, o prioritetinių pavojingų medžiagų atveju - nutraukti ar etapais panaikinti jų išleidimą, išmetimą ar nuostolius.

Teisės aktai:

- Nuotekų tvarkymo reglamentas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. D1-236 „Dėl Nuotekų tvarkymo reglamento patvirtinimo“, reglamentuoja pavojingų ir pavojingų prioritetinių medžiagų išleidimą su nuotekomis.
- Valstybinė aplinkos monitoringo programa 2005-2010 metų laikotarpiui, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2005 – 2010 metų programos patvirtinimo“. 2008 m. rugpjūčio 27 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 830 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimo Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2005 – 2010 metų programos patvirtinimo“ pakeitimo“. Valstybinė aplinkos monitoringo programa 2011-2017 metų laikotarpiui, buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315 „dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programos patvirtinimo“.
- Vandenių taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. vasario 13 d. įsakymu Nr. D1-71 „dėl Vandenių taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programos patvirtinimo“.
- Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinės sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimu Nr. 126 „Dėl viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų patvirtinimo“.
- Duomenų ir informacijos apie Lietuvos Respublikoje gaminamas, importuojamas, platinamas, eksportuojamas ir pramoninėje, profesinėje ar kitoje ūkinėje veikloje naudojamas chemines medžiagas ir preparatus, jų savybes, galimą poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai teikimo, rinkimo, kaupimo bei tolesnio paskirstymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006-10-12 įsakymu Nr. D1-462 „Dėl duomenų ir informacijos apie Lietuvos Respublikoje gaminamas, importuojamas, platinamas, eksportuojamas ir profesionaliai naudojamas chemines medžiagas ir preparatus, jų savybes, galimą poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai teikimo, rinkimo, kaupimo bei tolesnio paskirstymo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Didžiausių leistinų koncentracijų nustatymas

Nuotekų reglamente reikalaujama, kad visi ūkio subjektai, išleidžiantys nuotekas užterštas pavojingomis medžiagomis, laikytųsi reikalavimų, nustatytų pavojingų medžiagų koncentracijoms. Skirtingos didžiausios leistinos koncentracijos (toliau – DLK) yra nustatytos nuotekoms išleidžiamoms į gamtinę aplinką ir nuotekoms, išleidžiamoms į nuotekų surinkimo tinklus. Reglamente taip pat nustatyti reikalavimai maksimaliai sumažinti pavojingų medžiagų išleidimą su nuotekomis. Dokumento prieduose pateikiamos lentelės, kuriose nurodomos:

- prioritetinių pavojingų medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos;
- pavojingų ir kitų kontroliuojamų medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos;
- gamybinių nuotekų kontroliuojami parametrai pagal taršos šaltinių tipus.

Nuotekų tvarkymo reglamente taip pat yra nustatyta, jog tam tikrų pavojingų medžiagų išleidimas su nuotekomis turi būti mažinamas ir palaipsniui nutrauktas.

Ūkio subjektų atliekama prioritetinių pavojingų medžiagų ir pavojingų medžiagų stebėseną

Yra nustatyta savarankiškos tam tikrų pavojingų medžiagų ir prioritetinių pavojingų medžiagų nuotekose kontrolės sistema. Priklausomai nuo ūkinės veiklos tipo, ūkio subjektai turi stebėti pavojingų medžiagų išleidimą kas 2 arba 3 metus.

Pavojingų medžiagų stebėseną paviršiniuose vandenyse

2010-2013 metų laikotarpiui su pakeitimais buvo patvirtintos šios Valstybinio aplinkos monitoringo programos, pagal kurias buvo tiriamos prioritetingos ir prioritetingos pavojingos cheminės medžiagos: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 130 buvo patvirtinta Valstybinė aplinkos monitoringo programa 2005-2010 metų laikotarpiui. 2008 m. rugpjūčio 27 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 830 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimo Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2005 – 2010 metų programos patvirtinimo“ pakeitimo“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315 buvo patvirtinta Valstybinė aplinkos monitoringo programa 2011-2017 metų laikotarpiui.

Vandenių taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programa

Taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programa (toliau – Programa) parengta siekiant įgyvendinti reikalavimus, numatytus 2006 m. vasario 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/11/EB dėl tam tikrų į Bendrijos vandenį išleidžiamų pavojingų medžiagų sukeltos taršos.

Programos tikslas - atsižvelgiant į Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 76/464/EEB „Dėl tam tikrų į Bendrijos vandenį išleidžiamų pavojingų medžiagų keliamos taršos“ ir jos dukterinių direktyvų reikalavimus ir vadovaujantis Vandens įstatymo nuostatomis dėl priemonių rengimo ir įgyvendinimo vandensaugos tikslams pasiekti, optimaliai suderinti visas Lietuvoje taikomas taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo priemones ir procese dalyvaujančių institucijų veiksmus, siekiant palaipsniui sumažinti ir nutraukti vandenių teršimą vandens aplinkai pavojingomis medžiagomis.

Siekiant tobulinti ir papildyti šiuo metu egzistuojančią taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo sistemą, būtina atlikti naudojamų ir į vandens aplinką išleidžiamų pavojingų medžiagų inventorizaciją, nustatyti Lietuvai svarbias (darančias didžiausią poveikį ir keliančias didžiausią grėsmę vandens aplinkai) pavojingas medžiagas, patikslinti Lietuvos normatyviniuose dokumentuose reglamentuojamų pavojingų medžiagų sąrašus, nustatyti objektus, su nuotekomis išleidžiančius pavojingas medžiagas, užtikrinti, kad visiems pavojingas medžiagas išleidžiantiems objektams Taršos leidimų išdavimo, keitimo ar galiojimo panaikinimo taisyklių nustatyta tvarka būtų išduoti Taršos leidimai, vykdoma juose nustatytų reikalavimų laikymosi kontrolė bei stebimas jų poveikis aplinkai.

Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų peržiūrėjimas

Pagal Nuotekų tvarkymo reglamento 20 punktą, ūkio subjektas, naudojantis pavojingas chemines medžiagas ir preparatus, kurie su nuotekomis patenka arba gali patekti į nuotakyną, turi vadovautis konkrečios cheminės medžiagos ar preparato gamintojo pateiktame saugos duomenų lape nurodytais duomenimis. Nuotekų valyklės pasirašo sutartis su ūkio subjektais dėl gamybinių nuotekų priėmimo, valyklės kontroliuoja nuotekų užterštumą pavojingomis cheminėmis medžiagomis. Tačiau informacijos iš gamybinių nuotekų išleidėjų stoka joms kelia problemą, sutartyse nurodomos ne visos potencialiai išleidžiamos pavojingos medžiagos. Jei ūkio subjektas netvarko savo gamybinių nuotekų ir perduoda jas nuotekų valykloms, tai registruodamas Lietuvoje pavojingas chemines medžiagas ar preparatus jis turėtų pateikti ir informaciją, leidžiančią įvertinti, ar komunalinių nuotekų valymo įmonės galės nukenksminti šias medžiagas. Teisės aktas, kuriame reglamentuojamas nuotekų valymo sutarčių sudarymas, atsižvelgiant į nuotekų išleidimo ir valymo ypatumus – „Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinės sąlygos“, tačiau jame nenustatyti reikalavimai, kaip turėtų būti į nuotekų valyklas priimamos gamybinės nuotekos,

ir nenumatyta šių nuotekų užterštumo kontrolė. Turi būti patvirtintos gamybinių nuotekų valymo sutarčių standartinės sąlygos, kurios sudarytų prielaidas didinti sutarties šalių atsakomybę ir mažinti vandens telkinių taršos pavojingomis medžiagomis pavojų.

Minėtos problemos buvo identifikuotos jau pirmajame BVPD ir atitinkamų Lietuvos teisės aktų įgyvendinimo cikle, tačiau jos liko neišspręstos, todėl ši priemonė vėl turi atsidurti įgyvendintinių sąraše.

Šiuo metu Aplinkos ministerija yra parengusi ir pateikusi Vyriausybei LRV nutarimu tvirtinamų Geriamojo vandens tiekimo ir (arba) nuotekų tvarkymo viešosios sutarties standartinių sąlygų pakeitimo projektą ir LRV nutarimu tvirtinamą Atsiskaitymo už patiektą geriamąjį vandenį ir suteiktas nuotekų tvarkymo paslaugas tvarkos aprašo projektą. Juos galima rasti teisės aktų projektų posistemėje LRS tinkalapyje. Šiuose projektuose numatytos nuostatos, kurių turi būti laikomasi sudarant sutartis dėl gamybinių nuotekų išleidimo į nuotakynus, nustatomos šalių teisės ir pareigos (taip pat ir dėl informacijos apie naudojamas ir į nuotekas galinčias patekti pavojingas medžiagas) ir atsakomybė už sutarties sąlygų nesilaikymą. Atsiskaitymo tvarkos apraše yra siūlomos nuostatos dėl laboratorinės išleidžiamų nuotekų kontrolės. Manoma, kad siūlomi pakeitimai sudarys sąlygas efektyvesnei išleidžiamų nuotekų kontrolei ir aplinkos apsaugai, taip pat taršos pavojingomis medžiagomis mažinimui.

Duomenų ir informacijos teikimas apie chemines medžiagas ir preparatus

Duomenų ir informacijos apie Lietuvos Respublikoje gaminamas, importuojamas, platinamas, eksportuojamas ir profesionaliai naudojamas chemines medžiagas ir preparatus, jų savybes, galimą poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai teikimo, rinkimo, kaupimo bei tolesnio paskirstymo tvarkos aprašas skelbtas ir atnaujintas keletą kartų.

Duomenų ir informacijos apie Lietuvos Respublikoje gaminamas, importuojamas, platinamas, eksportuojamas ir pramoninėje, profesinėje ar kitoje ūkinėje veikloje naudojamas chemines medžiagas ir preparatus, jų savybes, galimą poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai teikimo, rinkimo, kaupimo bei tolesnio paskirstymo tvarkos aprašas (toliau – Tvarkos aprašas) nustato gamintojų, importuotojų, tolesnių naudotojų, platintojų ir šio Tvarkos aprašo 9 punkte nurodytais atvejais eksportuotojų duomenų ir informacijos apie jų pagamintas, patiektas rinkai, sunaudotas, importuotas į Lietuvos Respubliką ir eksportuotas iš jos chemines medžiagas – atskiras ir preparatų ar gaminių sudėtyje esančias – ir preparatus teikimo apimtį, terminus ir formas, surinktų duomenų ir informacijos Aplinkos apsaugos agentūroje kaupimo bei tolesnio paskirstymo būdus. Duomenų ir informacijos apie chemines medžiagas ir preparatus rinkimo ir kaupimo tikslas: surinkti iš gamintojų, importuotojų, tolesnių naudotojų, platintojų, eksportuotojų šiame Tvarkos apraše nurodytus duomenis ir informaciją bei centralizuotai juos kaupti Aplinkos apsaugos agentūros informacinėje cheminių medžiagų ir preparatų duomenų bazėje; tvarkyti surinktus duomenis ir informaciją apie chemines medžiagas ir preparatus bei teikti juos institucijoms, darančioms atitinkamus sprendimus cheminių medžiagų ir preparatų valdymo, tvarkymo bei kontrolės srityse, taip pat juridiniams ir fiziniams asmenims, naudojančioms chemines medžiagas ir preparatus ūkinėje veikloje arba savo asmeniniams ar namų ūkio poreikiams tenkinti, siekiant užtikrinti jų saugų naudojimą.

2.2.8. Priemonės, užkertančios kelią ar mažinančios atsitiktinę taršą

Šios priemonės skirtos didelių pramoninių avarių prevencijai, likvidavimui ir tyrimui, taip pat skatinti pavojingų objektų saugų naudojimą, žmonių ir aplinkos apsaugą, kilus avarijoms šiuose objektuose, riboti pramoninių avarių padarinių poveikį žmonėms ir aplinkai.

Teisės aktai:

1. Pramoninių avarių prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatai;
2. Lietuvos Respublikos pavojingų objektų tikrinimo programa.

Pramoninių avarių prevencijos ir likvidavimo priemonės:

1. Rengti saugos ataskaitas ir avarių likvidavimo planus.

Avarių prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatuose yra nustatyta, kad visi objektai, kuriuose yra tam tikras kiekis pavojingų medžiagų, privalo rengti saugos ataskaitas. Saugos ataskaitose turi būti pateikti ir avarių prevencijos priemonių planai. Potencialiai pavojingų objektų sąrašė yra 21 Lietuvos objektas, kuriems yra taikomi Pramoninių avarių direktyvos reikalavimai.

2. Parinkti tinkamą vietą.

Avarių prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatuose yra nustatyta, kad vieta visiems naujiems pavojingiems objektams statyti turi būti parenkama užtikrinant saugų atstumą nuo kitų pavojingų objektų, gyvenamųjų rajonų, intensyvaus judėjimo kelių, rekreacinių zonų ir kitų visuomenės naudojamų ar dažnai lankomų vietų.

3. Kontroliuoti reikalavimų vykdymą.

Pavojingų objektų tikrinimo programose, kurias kasmet tvirtina Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktorius, yra nurodomas pavojingų įrenginių tikrinimo grafikas. Pagrindinis šių programų tikslas yra įdiegti sistemingą kontrolės sistemą ir užtikrinti saugų pavojingų objektų eksploatavimą.

2.2.9. Priemonės, draudžiančios be leidimų išleisti teršalus tiesiogiai į požeminius vandenis

Teisės aktai:

Leidimų išdavimo tvarką reglamentuoja Pavojingų medžiagų išleidimo į požeminių vandenį inventorizavimo ir informacijos rinkimo tvarka, patvirtinta Lietuvos geologijos tarnybos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos direktoriaus 2003 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. 1-06.

Lietuvos geologijos tarnyba išduoda leidimus angliavandenilius ir terminį vandenį išgaunančioms įmonėms vakarų Lietuvoje. Vanduo išleidžiamas į tuos pačius geologinius klodus, iš kurių jau yra išgauti angliavandeniliai ir/arba terminis vanduo, užtikrinant, kad dėl gamtinių priežasčių šie klodai niekada netiks kitiems tikslams. Tokiame išleidžiamame vandenyje neturi būti kitų medžiagų, išskyrus tas, kurios susidaro vykdant anksčiau nurodytą veiklą.

2.2.10. Kontrolės, taikomos sutelktosios taršos šaltinių išmetimams ir kitoms veikloms, veikiančioms vandens būklę, santrauka

Sutelktųjų šaltinių taršą reglamentuoja Nuotekų tvarkymo reglamentas ir Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės ir Paviršinių nuotekų tvarkymo reglamentas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. D1-193.

2.2.11. Potvynių kontrolės priemonės

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas.
2. Potvynių rizikos vertinimo ir valdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 1558. Šiuo nutarimu Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai pavesta:

- parengti ir ne vėliau kaip iki 2011 m. gruodžio 22 d. patvirtinti preliminarus potvynių rizikos vertinimo ataskaitas;
- apsvarstyti ir prireikus, ne vėliau kaip iki 2018 m. gruodžio 22 d., o vėliau – kas šešerius metus, patvirtinti preliminarus potvynių rizikos vertinimo ataskaitas ir jų pakeitimus;
- parengti ir ne vėliau kaip iki 2013 m. birželio 22 d. pateikti tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei potvynių grėsmės žemėlapius ir potvynių rizikos žemėlapius;
- parengti ir ne vėliau kaip iki 2015 m. birželio 22 d. pateikti tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei potvynių rizikos valdymo planus.

Vadovaujantis 2007m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/60/EB dėl potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo Priedo reikalavimais 2014 m. parengtas Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų potvynių rizikos valdymo plano projektas. Jame pateikiama tokia informacija:

- potvynių rizikos įvertinimo išvados upių baseinų rajonams suvestinio žemėlapiu forma, kuriame pažymėtos teritorijos, kurioms yra taikomas potvynių rizikos valdymo planas;
- potvynių grėsmės ir potvynių rizikos žemėlapiai bei išvados, kurios gali būti padarytos pagal šiuos žemėlapius;
- potvynių rizikos valdymo tikslų apibūdinimas;
- pagal sąnaudų-naudos analizę prioritetizuotų priemonių, padedančių siekti potvynių rizikos valdymo tikslų, įskaitant vykdomas potvynių apsaugos priemones, susijusias priemones, taikomas pagal Europos Bendrijos teisės aktus bei kitas susijusias priemones, sąrašas.

2.2.12. Priemonės, užtikrinančios, kad vandens telkinių hidromorfologinės sąlygos atitiktų reikalaujamą ekologinį statusą arba gerą ekologinį potencialą dirbtiniuose arba labai pakeistuose vandens telkiniuose

Teisės aktai:

1. Gamtosauginio vandens debito apskaičiavimo tvarkos aprašas (LAND-22-97), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. D1-382.

Šis teisės dokumentas reglamentuoja gamtosauginio debito vandens telkiniuose apskaičiavimo ir praleidimo į tvenkinių ar užtvenktų ežerų žemutinį bjeftą tvarką, kuri privaloma visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, projektuojantiems, statantiems, rekonstruojantiems, remontuojantiems ir eksploatuojantiems hidrotechnikos statinius. Gamtosauginio debito tikslas užtikrinti vandens telkiniuose debitus, būtinus šių telkinių ekosistemų gyvavimui.

2. Uztvankų, prie kurių reikia pastatyti įrenginius žuvų migracijai, sąrašas bei Buvusių užtvankų liekanų, kuriose reikia pašalinti kliūtis, trukdančias žuvų migracijai, sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 3D-427.

Jame nurodytos 28 užtvankos bei 33 buvusių vandens malūnų užtvankos ir jų liekanos, rekomenduojamos aukščiau paminėtos priemonės žuvų migracijos sąlygoms pagerinti. Atsižvelgiant į Lietuvos hidrotechnikų asociacijos pastabą dėl senų užtvankų, kurios yra paveldo objektai, išsaugojimo rekomenduojama prieš šalinant kliūtis išsiaiškinti ar jos nėra įtrauktos į kultūros paveldo objektų sąrašą.

3. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. vasario 23 d. įsakymas Nr. 68 „Dėl žuvų apsaugos priemonių mažosiose hidroelektrinėse“ nurodo leidžiamą hidroturbinose sužalojamų žuvų skaičių, rekomenduoja elektros gamintojams, statant naujas arba

rekonstruojant buvusias HE, pasirinkti potencialiai mažiausią neigiamą poveikį hidrobiontams turinčias turbinas, nurodo įvairias žuvų apsaugos priemones bei siūlo apriboti HE darbą žuvų migracijos metu.

Deja, ne visos minėtuose teisės aktuose numatytos priemonės Lietuvoje buvo įgyvendintos. Dauguvoje statytinų žuvų pralaidų ar griautinų kliūčių nebuvo.

2.2.13. Priemonės vandens telkiniams, kuriuose tikriausiai nebus pasiekti pagal 4 straipsnį nustatyti aplinkosaugos reikalavimai

Vandens telkiniams, kuriuose numatytų vandensaugos tikslų pasiekti neįmanoma arba yra per brangu, Lietuvos teisės aktai numato kai kurių vandensaugos tikslų išimčių galimybę:

- užsibrėžto tikslo įgyvendinimą galima nukelti vėlesniam laikui (ilgiausiai iki 2027 m.), jeigu jį pasiekti laiku neleidžia techninės galimybės, labai didelės sąnaudos ar gamtinės sąlygos;

- žmogaus labai pakeistiems vandens telkiniams aplinkos ministro nustatyta tvarka leidžiama nustatyti švelnesnius vandensaugos tikslus, užtikrinant, kad švelnesni vandensaugos tikslai labiau nepablogins vandens telkinio būklės.

Išimtys gali būti taikomos tik retais atvejais, atlikus ekonominę analizę bei argumentuotai įrodžius išimties būtinumą. Dauguvos UBR vandens telkinių vandensaugos tikslų pasiekimo išimčių nebuvo identifikuota.

2.2.14. Detali informacija apie papildomas priemones, kurių reikia siekiant nustatyti aplinkos apsaugos tikslu

Vandens telkiniams, kurie po pagrindinių priemonių įgyvendinimo neatitiks geros vandens būklės reikalavimų, bus pasiūlytos papildomos priemonės bei įvertintas jų aplinkosauginis ir ekonominis efektyvumas.

Papildomos priemonės pasiūlytos sutelktosios ir pasklidosios taršos mažinimui, hidromorfologinės būklės gerinimui, rekreacijos poveikio mažinimui. Papildomos priemonės aprašomos žemiau 3 skyriuje.

2.2.15. Detali informacija apie priemones, taikytas sustabdyti jūros vandens taršą pagal 11 straipsnio 6 dalį

Šis straipsnis aktualus Nemuno UBR vandens telkiniams. Dauguvos UBR nėra vandens telkinys, Lietuvos teritorijoje įtekančių į jūrą, tačiau visos pagrindinės priemonės, gerinančios sausumos vandens būklę turi teigiamos įtakos ir jūros vandens būklei. Svarbiausios tarp jų yra miesto nuotekų valymo bei nitratų direktyvų ir HELCOM rekomendacijų vykdymas. Įgyvendinant HELCOM Baltijos jūros veiksmų planą ir 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/56/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19—40) (toliau - Jūrų strategijos pagrindų direktyva), iki 2016 m. numatyta parengti Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo priemonių programą.

2.2.16. Kontrolės priemonės, dirbtinai papildant požeminio vandens telkinius

Šios priemonės Lietuvai neaktualios, nes požeminis vanduo mūsų šalyje dirbtinai nepapildomas.

2.2.17. Kitos pagrindinės priemonės

Be išvardintų pagrindinių priemonių, šiuo metu įgyvendinamos arba planuojamos ir kitos priemonės ir programos, priskiriamos pagrindinėms priemonėms.

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832

Šios strategijos tikslai:

- Sudaryti palankias sąlygas didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir gerinti jų kokybę.
- Siekti apsaugoti aplinką nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio.

Strategijos įgyvendinimo antrajame etape 2010–2015 m. numatyti uždaviniai:

- tobulinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros teisinį reglamentavimą;
- užtikrinti viešai tiekiamo geriamojo vandens saugos ir kokybės atitiktį visuomenės sveikatos saugos reikalavimams;
- tobulinti nuotekų valymo ir išleidimo aplinkos apsaugos reikalavimus.

Šios strategijos įgyvendinimo priemonės finansuojamos iš atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme atitinkamoms institucijoms patvirtintų bendrųjų asignavimų ir kitų Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka gautų lėšų.

Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375. Strategijos įgyvendinimo laikotarpis - 2013–2050 metai.

Lietuvos prisitaikymo prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių politikos strateginis tikslas – sumažinti gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio (ekonomikos) sektorių pažeidžiamumą, diegiant priemones, leidžiančias išlaikyti ir padidinti jų atsparumą klimato kaitos pokyčiams, ir užtikrinant palankias visuomenės gyvenimo ir ūkinės veiklos sąlygas. Šio strateginio tikslo įgyvendinimas bus vertinamas pagal specialiujų prisitaikymo prie klimato kaitos tikslų jautriausiuose šalies ūkio (ekonomikos) sektoriuose (žemės ūkis, miškininkystė ir biologinės įvairovės apsauga, vandens išteklių valdymas, energetika, transportas, pramonė, visuomenės sveikata ir kt.) pasiekimą.

Trumpalaikiai (iki 2020 m.) tikslai ir uždaviniai prisitaikymo prie klimato kaitos poveikio srityje suskirstyti į sektorius.

Vandens ištekliai sektoriaus trumpalaikiai tikslai yra šie:

1. sumažinti vandens lygio kilimo, stichinių meteorologinių reiškinių neigiamą poveikį paviršinio ir požeminio vandens kokybei;

2. sukurti veiksmingą potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemą, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius aspektus.

Uždaviniai siekiant 1 punkte numatyto tikslo yra šie:

- tobulinti vandens išteklių valdymą ir užtikrinti vandens kokybės gerinimą;
- modernizuoti paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūrą ir užtikrinti jos plėtrą urbanizuotose teritorijose, siekiant apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į aplinką (paviršinius vandens telkinius).

Uždaviniai siekiant 2 punkte numatyto tikslo yra šie:

- užtikrinti potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemos įgyvendinimą;
- identifikuoti labiausiai pažeidžiamus hidrotechnikos statinius, numatyti ir įgyvendinti nuoseklias priemones prisitaikymui prie klimato kaitos padarinių.

Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programa, patvirtinta Europos Komisijos 2015 m. vasario 13 d. sprendimu Nr. C(2015)842

2.13 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos aplinkosaugos priemonės.

Priemonė	Priemonės apibūdinimas
M01. Žinių perdavimas ir informavimo veikla	Pagal šią priemonę remiant žinių perdavimo ir informavimo veiklas bus skatinamas vandens telkinių būklės gerinimas, mineralinių trąšų naudojimo mažinimas, t.t..
M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	Priemonė suteiks galimybę ūkininkams pasinaudoti konsultacijomis dėl vandens apsaugos, atsižvelgiant į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/60/EB įgyvendinimo, integruotos augalų apsaugos priemonių, kurios mažintų pesticidų naudojimą, taikymo bei darbo ir ūkio saugos standartų taikymo, taip pat dėl biologinės įvairovės ir ekosistemų dirbamoje žemėje apsaugos.
M10. Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	Priemonė bus įgyvendinama siekiant geros vandens telkinių būklės, įgyvendinant Bendrosios vandens politikos direktyvą 2000/60/EB, direktyvą 2009/128/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų pagrindus siekiant tausiojo pesticidų naudojimo ir direktyvą 91/676/EEB dėl vandens apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių, 2014-2020 m. programavimo laikotarpiu bus tęsiamos šiuo metu įgyvendinamos KPP priemonės, kuriomis siekiama vandens kokybės gerinimo, tausaus augalų apsaugos produktų ir trąšų naudojimo. Taip pat, siekiant šių tikslų, bus įgyvendinamos ir papildomos agrarinės aplinkosaugos priemonės, kuriomis ūkininkai skatinami ariamą žemę paversti daugiamečiais pievomis, auginti žieminius ir (arba) ankštinius augalus.
M11. Ekologinis ūkininkavimas	Priemonė skirta skatinti ekologinį ūkininkavimą, auginat vertingą derlių, saugoti biologinę įvairovę, mažinti aplinkos taršą, gerinti dirvožemio kokybę.
M12. Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	Priemonė skirta ūkininkams mokėti išmokos už žemės ūkio veiklos apribojimą vertingose gamtiniu požiūriu vietovėse.
M13. Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių	Priemonė skirta ūkininkams mokėti išmokos už žemės ūkio veiklos apribojimą vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių, taip pat vietovėse vertingose gamtiniu požiūriu.

2014 m. birželio 20 d. Europos Komisijos patvirtinta Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis, apibrėžianti Europos struktūrinių fondų ir investavimo fondų naudojimą.

2014–2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijos 2014 m. rugsėjo 8 d.

Programa apima trijų ES fondų – Europos socialinio fondo, Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo – investicijas. Pagal 5-ąją programos prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ numatomos investicijos padės siekti geros vandens telkinių būklės.

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626.

Strategijos tikslas vandens apsaugos srityje – užtikrinti, kad požeminio vandens, paviršinių vidaus vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė būtų gera, paviršiniai vandens telkiniai tiktų rekreacijos reikmėms tenkinti, o visi šalies gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį.

Strategijoje numatomos šios esminės vandens apsaugos politikos įgyvendinimo kryptys:

- Paviršinio vandens taršos mažinimas iš pasklidosios ir sutelktosios taršos šaltinių;
- Pavojingų cheminių medžiagų vandens telkiniuose valdymas;
- Natūralaus hidrografinio tinklo struktūros išsaugojimas;
- Baltijos jūros taršos mažinimas;
- Aplinkos teršimo paviršinėmis (lietaus) nuotekomis mažinimas;
- Aplinkos apsauga nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio;
- Požeminių vandenų apsauga nuo taršos;
- Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybės gerinimas ir prieinamumo didinimas.

2.2.18. Pagrindinių (bazinių) priemonių įgyvendinimo sąnaudos

Viešojo vandens tiekimo paslaugų sąnaudos

Investicijos. Nuo 1996 iki 2014 m. sausio 1 d. į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą iš viso investuota 3,5 mlrd. Lt.³ 2013-aisiais, pagal VKEKK 2013 metų ataskaitą, į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą buvo investuota 469,1 mln. Lt, iš kurių 65 proc. lėšų skirta iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Valstybės ir savivaldybės lėšos investicijų finansavimo struktūroje sudarė 22 proc., o 13 proc. – pačių vandens tiekėjų lėšos. Investicijos buvo skiriamos paslaugų plėtrai, kokybei, tiekimo patikimumui didinti ir sąnaudoms mažinti. Apskritai, kaip parodė Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2013 m. atliktas vandens sektoriaus tyrimas, ES, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis buvo finansuota 90 proc. visų investicijų, atliktų vandentvarkos ūkyje, nuosavomis bei paskolų lėšomis buvo finansuota 10 proc. investicijų: kuo mažesnis ūkio subjektas, tuo didesne dalimi arba visiškai investicijos buvo finansuotos subsidijų (dotacijų) lėšomis.

Pagrindinės investavimo kryptys buvo:

- Geriamojo vandens tiekimo plėtra ir renovacija - 734,2 mln. Lt arba 23,9 proc. visų investicijų.
- Nuotekų tvarkymo tinklų plėtra ir renovacija - 1138,5 mln. Lt arba 37,0 proc. visų investicijų.
- Nuotekų valymo įrenginių renovavimas ir plėtra - 729,8 mln. Lt arba 23,7 proc. visų investicijų.
- Dumblo tvarkymo įrenginių plėtra - 363,0 mln. Lt arba 11,8 proc. visų investicijų.
- Geriamojo vandens kokybės gerinimo priemonių diegimas - 112,0 mln. Lt arba 3,6 proc. visų investicijų.

³ Geriamo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo įmonių veiklos ir situacijos, įgyvendinus Europos Sąjungos fondų, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis finansuojamus investicinius projektus, apžvalga, 2014. [Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.](#)

Nepaisant didelio investicijų masto, investiciniais projektais pasiekti rezultatai neatitiks Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme bei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijoje įtvirtintų sektoriaus tikslų – kad ne mažiau kaip 95 procentai kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešojo vandens tiekėjo tiekiamu vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis. VKEKK atliktame tame pačiame tyrime prognozuojama, kad dėl susiklosčiusios situacijos vandens ūkyje įmonių veiklos ekonominiai rodikliai ir ateityje išliks nepatenkinami.

Be to, svarbu tai, kad pagal šiandieninį teisinį reglamentavimą į paslaugų kainas neįskaičiuojamos už subsidijas (dotacijas) įsigyto turto nusidėvėjimo lėšos. Kaip apskaičiuota VKEKK atliktos analizės metu, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainose įvertinus už dotacijas įsigyto turto nusidėvėjimą, vidutiniškai Lietuvoje kaina didėtų 18,0 proc. (nuo 10,2 proc. didžiausių vandens tiekimo įmonių grupėje iki 44,8 proc. mažiausių įmonių grupėje).

2014-2020 m. Veiksmų programoje 5 prioritetas yra skirtas Aplinkosaugai, gamtos išteklių darniam naudojimui ir prisitaikymui prie klimato kaitos. Tarp kelių šio prioriteto investicinių prioritetų šiuo atveju svarbiausias - „Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus“. Pagal šį investicinį prioritetą skiriamos lėšos iš Sanglaudos fondo dviems konkrečioms uždaviniais: 1) Pagerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę, ir 2) Padidinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą.

Šiems tikslams pasiekti numatoma tęsti Baltijos jūros ir kitų vandenių stebėseną ir tyrimus, įgyvendinti upių baseinų valdymo planuose numatytas vandens ekologinės ir cheminės būklės gerinimo priemones.

Planuojama, kad investicijos į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo ir sistemos efektyvumo didinimą užtikrins vandens naudojimo efektyvumą, sumažins nuotėkį iš skirstymo tinklų ir vandens tinklų nusidėvėjimą, taip pat užtikrins sąnaudų susigrąžinimo ir „teršėjas moka“ principo įgyvendinimą bei mažins sutelktąją taršą, o tai prisidės prie paviršinių vandens telkinių ir Baltijos jūros būklės gerinimo. Numatoma skirti finansavimą: geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūros plėtrai, prioritetą teikiant aglomeracijoms nuo 200 iki 2000 gyventojų, kai yra užtikrintas maksimalus vartotojų prijungimo lygis; tinklų renovacijai, siekiant didinti paslaugų kokybę ir efektyvumą bei mažinti nuostolius ir avarijų skaičių tinkluose; vandens gerinimo įrenginių statybai ir renovacijai, esant cheminių rodiklių neatitikimui nustatytoms normoms; nuotekų valymo įrenginių statybai ir renovacijai, įskaitant tretinį valymą ten, kur tai numatyta upių baseinų valdymo planuose, taip pat nuotekų dumblo apdorojimui bei praeityje sukaupto dumblo sutvarkymui. Be to, siekiant gerinti vandens tiekimo įmonių valdymą, įmonėms bus teikiama parama viešojo geriamojo vandens tiekimo teritorijose esančio turto inventorizacijai, sąnaudų susigrąžinimo/sąnaudų mažinimo planų rengimui ir kitiems įmonių valdymo ir veiklos tobulinimo veiksams įgyvendinti.

Visam 5 prioritetui preliminariai suplanuota 840 mln. eurų, o su vandens išteklių apsauga susijusioms veikloms – apie 360 mln. eurų.

Eksploatacinės išlaidos palaikyti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemas pastaraisiais metais sudaro daugiau kaip 400 mln. litų arba 120 mln. eurų per metus. 2012 m. vandens tiekimo įmonių geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų sąnaudos sudarė 473,8 mln. Lt, įmonės uždirbo 449,4 mln. Lt pajamų ir patyrė 24,4 mln. Lt nuostolio. Tik 6 įmonės dirbo pelningai. Nuostolingumas 2008-2012 metais siekė 35-24 mln. Lt. 2012 m. geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų vidutinė savikaina, palyginti su vidutine kaina, buvo 5,4 proc. didesnė.

Kiekvienais metais vandens tiekimo įmonių eksploatacinės išlaidos padidėja keliais procentais. Tai daugiausia susiję su įmonių veiklos plėtra.

VKEKK atlikto tyrimo metu patvirtintos jau ankstesnio UBR rengimo metu nustatytos išvados, kad vandens tiekimo įmonės yra nuostolingos dėl vėluojančio vandens kainų kėlimo, neefektyvios veiklos ir masto ekonomijos, t.y. vis neįvykstančio vandens tiekimo įmonių stambinimo.

Darbo užmokestis ir socialinio draudimo mokesčiai sudaro didžiausią vandens paslaugų sąnaudų dalį (apie 40 proc.). Antra pagal dydį dalis – nusidėvėjimas (22 proc.), nors ši eksploatacinių sąnaudų dalis turėtų savikainos struktūroje būti pati didžiausia, kad užtikrintų infrastruktūros atnaujinimo finansavimą. Be to, realiame gyvenime šie atskaitymai kai kuriais atvejais padengia kitas eksploatacines išlaidas, kadangi savivaldybės tarybos dažnai priima tokius politinius sprendimus. Taip neužtikrinamas lėšų kaupimas atnaujinimui. Kaip teigiama VKEKK atliktame tyrime, santykinai maža nusidėvėjimo sąnaudų proporcija yra siejama su gausiu dotacijų lėšų naudojimu investicijoms finansuoti bei su praktika eksploatuoti panaudos pagrindu ilgalaikį turtą (abiem atvejais toks turtas nėra nusidėvėjimo objektas). Kitos sąnaudos (elektros energijai, remontui, mokesčiams ir pan.) sudaro apie 40 proc.

Pramonės sektoriaus sąnaudos vandens išteklių apsaugai

Pramonės įmonės paprastai investicijas į vandens sektorių finansuoja savo nuosavomis lėšomis ir bankų kreditais. 2008-2013 metais pramonės įmonių (kasybos ir karjerų eksploatavimo, apdirbamosios gamybos ir elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo ekonominės veiklos rūšims) investicijos vandens išteklių apsaugos priemonėms kito nuo 1 mln. iki 48 mln. litų. Aiškios tendencijos nebuvo. Pavyzdžiui, 2009 metais į tokias „vamzdžio galo“ priemones investavo beveik 48 mln. Lt, o 2010 metais jau tik 1 mln. litų. Investicijos gamybos procesams, susijusios su vandens išteklių apsauga, tuo pačiu laikotarpiu buvo tarp 1 ir 13 mln. litų per metus.

2.14 lentelė. Įmonių investicijos aplinkos ir vandens apsaugai, 2008-2013.

	Investicijos vandens sektoriui		Investicijos aplinkos apsaugai iš viso	
	tūkst. Lt	tūkst. EUR	tūkst. Lt	tūkst. EUR
Aplinkos apsaugos priemonėms				
2008	14984	4340	204278	59163
2009	47515	13761	164006	47499
2010	948	275	28777	8334
2011	27900	8080	110517	32008
2012	26826	7769	106650	30888
2013	8560	2479	44259	12818
Gamybos procesui				
2008	7550	2187	23052	6676
2009	2738	793	63048	18260
2010	13498	3909	128775	37296
2011	1312	380	216313	62649
2012	12744	3691	36519	10577
2013	6333	1834	49573	14357

Saltinis: Lietuvos Oficialiosios statistikos portalas, duomenys kasybos ir karjerų eksploatavimo, apdirbamosios gamybos ir elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo ekonominės veiklos rūšims (EVRK 2 red.)

Einamųjų išlaidų vandens sektoriui buvo išleista daugiau nei investicijų (2.15 lentelė).

2.15 lentelė. Įmonių einamosios išlaidos aplinkos ir vandens apsaugai, 2008-2013.

	Einamosios išlaidos vandens sektoriui		Einamosios išlaidos aplinkos apsaugai iš viso	
	tūkst. Lt	tūkst. EUR	tūkst. Lt	tūkst. EUR
2008	79249	22952	183860	53250
2009	76834	22253	183029	53009
2010	15051	4359	170255	49309
2011	66261	19190	163081	47232
2012	67955	19681	153218	44375
2013	72280	20934	164617	47676

Šaltinis: Lietuvos Oficialiosios statistikos portalas, duomenys kasybos ir karjerų eksploatavimo, apdirbamosios gamybos ir elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo ekonominės veiklos rūšims (EVRK 2 red.)

Subsidijų vandens sektoriui pramonės įmonėse Lietuvoje suteikiama nedaug. Du pagrindiniai potencialūs šaltiniai:

- Europos Sąjungos parama, teikiama per Ūkio ministerijos valdomus mechanizmus ir

- Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo (LAAIF) teikiamos subsidijos.

Nė vieno iš Ūkio ministerijos valdomų paramos mechanizmų projektų nebuvo susijusių su vandens sektoriumi. Todėl vieninteliu šaltiniu, galinčiu turėti reikšmės sąnaudų susigrąžinimo vertinimui, yra LAAIF teikiamos subsidijos.

Kaip rašoma LAAIF tinklapyje, šio Fondo pagrindinis uždavinys yra remti visuomeninį ir privatų sektorius, įgyvendinant Lietuvos aplinkos apsaugos strategiją atitinkančius ir neigiamą ūkinės veiklos įtaką aplinkai mažinančius aplinkos apsaugos projektus. Investicinius projektus Fondas remia lengvatinių paskolų ir subsidijų forma. Remiami tik aplinkosauginio efekto tęstinumą užtikrinantys projektai.

Iš LAAIF vidutiniškai per metus vandens sektoriaus problemoms spręsti pramonės įmonės gauna maždaug 1 mln. Lt. 2014 metais tam skirta 1,3 mln. Lt, 2013 – 1,5 mln. Lt, 2012 metais 1,6 mln. Lt, 2011 – 0 Lt ir 2010 – 0,5 mln. Lt. Panašūs subsidijavimo skaičiai buvo ir ankstesniu finansavimo laikotarpiu.

Galima prognozuoti, kad ir 2014-2020 metais išlaidos vandens išteklių apsaugai pramonėje išliks panašios.

Akvakultūros įgyvendinamų priemonių sąnaudos

Pastaraisiais metais akvakultūros įmonės efektyviai naudojosi ES parama bei parama akvakultūrai iš Specialiosios kaimo rėmimo programos sektoriaus konkurencingumui didinti bei aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimui. Buvo įsigyta daug modernios technikos ir technologinių įrengimų, buvo vykdoma tvenkinių renovacija. Pagerinta žuvininkystės tvenkinių sanitarinė būklė, sumažintas žuvų sergamumas, įgyvendintos priemonės laukinių paukščių ir kitų gyvūnų išsaugojimui ekologinio tinklo Natura 2000 teritorijose.

Pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programą parama buvo teikiama 4 prioritetinėms kryptims: „Jūrų žvejybos laivyno pritaikymo priemonės“, „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“, „Bendro intereso priemonės“, „Tvari žuvininkystės regionų plėtra“, taip pat 19-kai priemonių bei priemonių veiklos sričių. Programai įgyvendinti buvo numatyta 248,5 mln. Lt, iš jų 188,9 mln. Lt EŽF dalis. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programos II-os prioritetinės krypties „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“ investicijoms į akvakultūros įmones 2007–2013 m. buvo numatyta skirti apie 12,3 mln. Lt, iš jų 9,2 mln. Lt – EŽF lėšos.

Pagal veiklos sritį „Vandens aplinkosaugos priemonės“ remiamas programos – „Ekologinė akvakultūra“, „Gamtotvarka akvakultūros ūkiuose“, „Vandens paukščių apsaugos priemonės akvakultūros ūkiuose“ – įgyvendina ar jau įgyvendino visi 19 šiuo metu veikiančių akvakultūros ūkių. Vandens aplinkosaugos programoms įgyvendinti skirta 24,849 mln. Lt.

Iš viso iki 2013 metų kovo 31 d. buvo sudaryta paramos sutarčių už 217,8 mln. Lt arba 87 proc. visų asignavimų. Išmokėta 131, 2 mln. Lt paramos arba 53 proc. visų asignavimų. Daugiausiai paramos skirta investicijoms į naujas ar jau veikiančias akvakultūros bei žuvininkystės produktų perdirbimo įmones. Taip pat kompensacijoms už aplinkosaugines priemones tvenkininės akvakultūros ūkiuose, už žvejybos veiklos nutraukimą Baltijos jūros priekrantėje bei žvejybinės veiklos perorientavimą į kitą nei žvejyba veiklą Kauno ir Kuršių mariose.⁴

2013 m. vasarį buvo parengta išplėstinė Lietuvos žuvininkystės sektoriaus padėties stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė ir poreikių apžvalga (parengė UAB „BGI Consulting“), kurios metu buvo detalčiai įvertinta sektoriaus situacija pagal atskiras Lietuvos žuvininkystės sektoriaus šakas: žvejybos jūrų vandenyse, žvejybos vidaus vandenyse, akvakultūros, o taip pat žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimo ir rinkodaros srityse.

Akvakultūra Lietuvoje užsiimama daugiau kaip šimtmetį. Daugelis akvakultūros įmonių yra mažos ir jų gana nedidelė apyvarta neleidžia joms tinkamai investuoti gautų lėšų moderniai įrangai įsigyti, tvenkinių hidrotechniniams įrenginiams modernizuoti, žuvų ligų profilaktikos priemonėms bei modernioms aplinkos apsaugos priemonėms taikyti, naujoms žuvų rūšims įveisti ir auginti.

Ateityje numatoma sėkminga ekologinės akvakultūros plėtra, keičiant įprastinės produkcijos gamybą į ekologinę tose įmonėse, kurios gyvuoja jau nemažai metų, bei ateinant į rinką naujiems dalyviams. Vis dėlto, akvakultūra turi susidoroti su tam tikrais iššūkiais, daugiausia susijusiais su poveikiu aplinkai, sveikatos apsaugos reikalavimais ir rinkos nepatvarumu. Padėti susidoroti su šiais iššūkiais šiuo metu rengiamas Akvakultūros daugiamečių nacionalinis strateginis planas.

Įgyvendinant 2014-2020 m. Veiksmų programą, didžiulis dėmesys numatomas naujoviškos, gyvybingos ir konkurencingos akvakultūros skatinimui ir darbo vietų kūrimui bei palaikymui, šie tikslai atsispindi uždaviniuose „Poveikio klimato kaitai mažinimas/ efektyvaus energijos naudojimo skatinimas“, „Tvarios akvakultūros, įskaitant biologinę įvairovę, skatinimas“ (pagal EJŖŽF nustatytą I SP „Tausios ir efektyviai išteklius naudojančios žvejybos ir akvakultūros, įskaitant susijusį perdirbimą, skatinimas“) – remiamas produktų perdirbimas, kuriuo prisidedama prie energijos taupymo arba poveikio aplinkai mažinimo, įskaitant atliekų apdorojimą, techninių inovacijų plėtojimas ar žinių akvakultūros srityje, kuriomis visų pirma mažinamas poveikis aplinkai, skatinama tausiau naudoti išteklius, gerinama gyvūnų gerovė, sudaromos palankesnės sąlygos naujiems tvarios gamybos metodams, perėjimas nuo įprastų akvakultūros gamybos metodų prie ekologinės akvakultūros ir kt.

Vyriausybė jau yra pritarusi Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos projektui, kuris pateiktas derinti ir tvirtinti Europos Komisijai.⁵ Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programa – tai visam žuvininkystės sektoriui svarbus strateginis dokumentas, kurį įgyvendinant šį sektorių pasieks daugiau kaip

⁴ Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 metų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) ataskaita, 2013 m., Programos organizatorius: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. SPAV dokumentų rengėjai: VšĮ „Krašto tvarkymo projektai“, UAB „BGI Consulting“.

⁵ Žemės ūkio ministerijos Žuvininkystės tarnybos tinklapis <http://www.zuv.lt/index.php?426513075> žiūrėta 2015 m. sausio 2 d.

63,4 mln. eurų Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo paramos lėšų. Fondo lėšas 2014–2020 m. numatoma skirti bendrosios žuvininkystės politikos tikslams įgyvendinti, subalansuotai akvakultūros sektoriaus plėtrai, padėti žvejams pereiti prie tausios žvejybos, o žvejybos ir akvakultūros regionuose – kurti darbo vietas ir skatinti ekonomikos augimą.

2014-2020 metais dviems su akvakultūra susijusiems prioritetams (1 prioritetas – Tausios ir efektyviai išteklius naudojančios žvejybos ir akvakultūros, įskaitant susijusių perdirbimą, skatinimas, ir 2 prioritetas – Aplinkosaugos požiūriu tvarios efektyviai išteklius naudojančios inovacinės, konkurencingos akvakultūros skatinimas) numatoma skirti apie 55 mln. eurų, iš jų 75 proc. turėtų būti investuoti iš Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo.

2009-2013 metais akvakultūros ūkiams buvo kompensuojami gaminamos produkcijos ir žuvų pašarų praradimai dėl paukščių veiklos. Veikianti schema visiškai pasiteisino, todėl panašią schemą planuojama tęsti ir 2014-2020 metais. Taip pat siūloma iš dalies kompensuoti priemones, kurios mažina natūralių vandens telkinių taršą organinėmis medžiagomis, kai iš akvakultūros ūkių išleidžiami organinėmis medžiagomis užteršti pertekliniai vandenys.

Žemės ūkio įgyvendinamų priemonių sąnaudos

Pagal ankstesnio finansinio periodo (2007-2013) KPP priemonę „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ žemdirbiai galėjo kreiptis dėl paramos už rizikos vandens telkinių būklės gerinimą. Tačiau rezultatai rodo, kad „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimo programa“, pagal kurią 2007-2013 m. surinktose paraiškose prašomos paramos suma sudarė vos 11 proc. viso programos įgyvendinimui skirto finansavimo, sulaukė mažiausio populiarumo tarp pareiškėjų (Lietuvos Kaimo plėtros 2007-2013 m. programos 2013 metų pažangos ataskaita, 2014). Pagal šią programą išmokėtos paramos suma siekė vos 6 proc. bendro šiai programai skirto finansavimo. Esminės programos įgyvendinimą apsunkinusios priežastys buvo susijusios su per mažu išmokos dydžiu bei tai, kad plotas, už kurį mokama kompensacinė išmoka, negali būti mažesnis nei 1 ha. Vadinasi, mažesnes valdas turintys žmonės į paramą pretenduoti negalėjo. Žemiau esančioje lentelėje pateikti duomenys apie priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ įgyvendinimo rodiklius.

2.16 lentelė. Priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programų įgyvendinimas iki 2013 m.

Programa	Gauta paraiškų, vnt.	Prašoma paramos suma, tūkst. EUR	Pasirašyta sutarčių, vnt.	Patvirtinta paramos suma, tūkst. EUR	Išmokėta paramos suma, tūkst. EUR
Kraštovaizdžio tvarkymo	72560	80215	54943	58881	58058
Ekologinio ūkininkavimo	12859	146381	9849	105426	102767
Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo	1014	892	917	807	2204
„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo	368	350	201	195	192
Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	207	2313	72	924	-

Šaltinis: Lietuvos Kaimo plėtros 2007-2013 m. programos 2013 metų pažangos ataskaita, 2014

Vertinant atskirų programų stebėsenos rodiklių įgyvendinimą matyti, jog mažiausias 2007-2013 m. laikotarpiu buvo programos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ stebėsenos rodiklių pasiekimas, nes pagal ją patvirtintų paraiškų skaičiaus rodiklio tikslas pasiektas tik 3 proc., o paremto ploto rodiklis – vos 2,4 proc. Tačiau sėkmingai tvarkomi

žemės plotai, vienaip ar kitaip teigiamai veikiantys vandens telkinius, sudarė net 783 proc. numatytųjų.

2014 – 2020 m. kaimo plėtros programoje skiriamas gana didelis dėmesys aplinkosauginių priemonių įgyvendinimui. Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonės įgyvendinimui planuojama skirti 106 mln. eurų. Šias lėšas bus galima naudoti:

- Kraštovaizdžio tvarkymui (veiklos: natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, specifinių pievų tvarkymas, ekstensyvus šlapynių tvarkymas, nykstančio paukščio Meldinės nendrinukės išsaugojimas, medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje, vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, melioracijos griovių šlaitų priežiūra);

- „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui;
- Tausojančiai aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistemai;
- Dirvožemio ir vandens apsaugai;
- Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimui.

Ekologiniam ūkininkavimui paremti 2014-2020 m. KPP planuojama skirti 150 mln. eurų.

3. PAPILDOMOS PRIEMONĖS

Vandens telkiniams, kurie po pagrindinių priemonių įgyvendinimo neatitiks geros vandens būklės reikalavimų, pasiūlytos papildomos priemonės bei įvertintas jų aplinkosauginis rezultatyvumas ir ekonominis efektyvumas.

Šiame planavimo etape Lietuvoje rizikos grupei buvo priskirti visi telkiniai, kuriuose pagal 2010-2013 m. monitoringo duomenis buvo nustatyta vidutinė arba prastesnė ekologinė būklė arba vidutinis arba prastesnis ekologinis potencialas, o taip pat netirti telkiniai, kuriuose nustatytas reikšmingas rizikos veiksnių poveikis. Dauguvos UBR nėra reikšmingų apkrovų, darančių poveikį vandens telkinių būklei.

- Žemės ūkio praeities poveikis ežerams ir
- vagų ištiesinimas bei
- vandens paėmimas žuvininkystei

galėtų būti paminėti kaip vieni iš kiek reikšmingesnių veiksnių vandens telkiniams; dėl šios priežasties Dauguvos UBR yra 8 rizikos ežerai ir 3 upių vandens telkiniai, priskirti LPVT kategorijai.

Remiantis taršos apkrovos modeliavimo rezultatais, 4 ežerų prastesnę nei gera ekologinę būklę lėmė dabarties (ir praeities) tarša. Dar 3 ežerų (Ilgiai, Šakių ež., Imbradas) ekologinė būklė vis dar neatitinka geros būklės kriterijų dėl praeities taršos poveikio. Priežastys, sąlygojusios prastesnę nei gera Suvieko ež. ekologinę būklę nėra žinomos. Remiantis matematinio taršos apkrovų modeliavimo rezultatais, ežero būklė turėtų būti labai gera. Didelė tikimybė, kad dabartinė Suvieko ež. būklė yra nulemta praeities taršos.

Visiems šiems rizikos telkiniams turi būti numatytos papildomos priemonės.

3.1. SAŃAUDŲ EFEKTYVUMO PRINCIPO TAIKYMAS PARENKANT PRIEMONES

Vandens telkiniams, kurie po pagrindinių priemonių įgyvendinimo neatitiks geros vandens būklės reikalavimų, pasiūlytos papildomos priemonės bei įvertintas jų aplinkosauginis ir ekonominis efektyvumas. Parinktos veiksmingiausios priemonės, t.y. tos, kurios leis geros būklės ar gero potencialo tikslus pasiekti kiek įmanoma mažesnėmis sąnaudomis.

Pasklidusios taršos mažinimo priemonių parinkimui taikytas optimizavimo modelis, kur iš 12 pasiūlytų žemės ūkio taršos mažinimo priemonių parinktos pačios veiksmingiausios (t.y. leidžiančios pasiekti didžiausią azoto ir fosforo taršos sumažinimą mažiausiomis sąnaudomis).

Upių renatūralizavimo (kreivavimo) priemonės pasiūlytos bendrai visoms ištiesintoms upių atkarpoms, atsižvelgiant tik į tai, ar vandens telkinys dėl ištiesinimo yra rizikos ar labai pakeistas (LPVT). Atitinkamai pasiūlytos dvi priemonės. Konkrečiose vietose detalus pasiūlytos priemonės įgyvendinimas priklausys nuo tos vietos sąlygų.

Ežerams skirtos priemonės parinktos pirmiausia įvertinus telkinio savaiminio apsivalymo galimybes po pasklidusios taršos sumažinimo. Nustačius, kad vien tik taršos mažinimas pageidautino efekto neduos, analizuojamos papildomų priemonių taikymo galimybės, tokios kaip ekologinei būklei pagerinti skirtos susikaupusių nuosėdų pašalinimo priemonės, perteklinio biogenų kiekio šalinimo bei kontrolės priemonės, taip pat biomanipuliacija.

Priemonių programoje planuojama įgyvendinti nemažai teisinių priemonių, kurioms sąnaudų efektyvumo principas netaikomas.

Sudarant galutinį siūlomų priemonių sąrašą taip pat buvo žiūrima į realias galimybes šias priemones įgyvendinti reikiamoje vietoje ir reikiamu mastu, institucinį pasirengimą,

suderinamumą su „teršėjas moka“ principu, įgyvendintojų mokumą ir finansavimo galimybes.

Toliau apibūdiname visas siūlomas papildomas priemones.

3.2. PASKLIDOSIOS TARŠOS MAŽINIMO PRIEMONĖS

Atlikus pasklidosios taršos šaltinių poveikio bei paviršinių vandens telkinių būklės vertinimą nustatyta, kad upių rizikos telkinių dėl pasklidosios taršos poveikio Dauguvos UBR nėra, todėl papildomų priemonių čia nereikia. Tačiau yra 5 ežerai (Kančiogino, Suvieko, Šakių, Svirkų ir Lazdinių), kur nustatyta praeities ar praeities ir dabarties tarša greičiausia dėl pasklidosios taršos.

Šiems rizikos telkiniams ir visam UBR įtakos turės bendros visai Lietuvai pasklidosios taršos mažinimo priemonės, taikomos nepriklausomai nuo vandens telkinių esamos būklės. Šios priemonės Dauguvos UBR veikia kaip prevencinės, apsaugančios nuo maistingųjų medžiagų perteklius dirvožemyje ir vandens telkiniuose ateityje. Be to, jos padeda įgyvendinti teršėjas moka principą.

Dauguvos UBR siūloma viena papildoma žemės ūkio taršos mažinimo priemonė:

Privalomas tręšimo mineralinėmis ir organinėmis trąšomis planų rengimas. Privalomas tręšimo planų rengimas yra kartinė priemonė, kuri sudaro prielaidas visų agronominių žemės ūkio taršos mažinimo priemonių įgyvendinimui, subalansuojant tręšimą bei mažinant galimybę susidaryti pertekliniams maistinių medžiagų kiekiams dirvožemyje ir jiems išsiplauti į vandens telkinius.

Reikalavimas jau yra privalomas ūkiams, tręšiantiems daugiau nei 50 ha mėšlu ir/arba srutomis, todėl neturėtų jokio poveikio gyvulininkystės ūkiams, o paveiktų augalininkystės ūkius, naudojančius mineralines trąšas arba mėšlą ir mineralines trąšas.

Šiuo metu galiojančiame Mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų apraše [*Patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-367/3D-342 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2011 m. rugsėjo 26 d. įsakymo Nr. D1-735/3D-700 redakcija)*] yra nustatyta, kokia informacija turi būti pateikta tręšimo plane, tačiau vieningos tręšimo plano rengimo metodikos nėra. Ūkiai, kuriems tręšimo planas yra privalomas, optimalias tręšimo normas skaičiuoja pagal skirtingas metodikas. Todėl šios priemonės įgyvendinimas turi apimti vieningos metodikos parengimą ir įteisinimą. Tręšimo plano rengimo metodikoje turi būti pateikti optimalių tręšimo normų skaičiavimo nurodymai, atsižvelgiant į pasėlių rūšis, priešėlių paliekamus maistinių medžiagų kiekius, planuojamą derlių, dirvožemio savybes, maistinių medžiagų kiekį įvairių rūšių mėšle, maistinių medžiagų įsisavinimo lygį.

Reikalingų žemės ūkio priemonių apibendrinimas ir joms įgyvendinti apskaičiuotos sąnaudos pateiktos 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė. Žemės ūkio priemonės pasklidajai taršai mažinti iki reikiamo lygio Dauguvos UBR.

Priemonė	Igyvendinimo lygis (dalis ariamos žemės/baseino ploto)	Igyvendinimo plotas, ha	Metinės sąnaudos 1ha, EUR	Metinės sąnaudos, EUR
1. Sukurti ir įteisinti vieningą metodiką tręšimo planui rengti.	Sąnaudos pateiktos Nemuno UBR VP ir PP			
2. Privalomas tręšimo mineralinėmis ir organinėmis trąšomis planų parengimas.	1	16510	2,2	40000
Iš viso				40000

3.3. TARŠOS PAVOJINGOMIS IR PRIORITETINĖMIS PAVOJINGOMIS MEDŽIAGOMIS MAŽINIMAS

Remiantis 2009-2012 metais vykdyto LIFE programos projekto BaltActHaz („Baltijos šalių veiksmai siekiant sumažinti Baltijos jūros taršą pavojingomis medžiagomis“) rezultatais, kurio metu buvo įvertintas ūkinės veiklos poveikis pavojingomis cheminėmis medžiagomis, tarša iš įvairių ūkinės veiklos sektorių yra akivaizdi. Vykdamas projektą BaltActHaz, buvo analizuojamos šios prioritetingos ir prioritetingos pavojingos medžiagos ir pramonės įmonių nuotekose: tributilalavo junginiai (TBT), fenoliai ir jų etoksilatai: 4-nonilfenolis (4-NP), 4-tert-oktilfenolis (4-tert-OP), di(2-etilheksil) ftalatas (DEHP), brominti difenileteriai (PBDE), C10-13 chloralkanai ir perfluoroktansulfonrūgštis ir jos dariniai (PFOS). Remiantis projekto rezultatų duomenimis, pastarosios medžiagos gali būti randamos įvairių ūkinės veiklos sektorių nuotekose visuose upių baseinų rajonuose:

- *organiniai alavo junginiai*: metalo apdirbimas ir galvanizacija, odos pramonė, laivų statyklos, medienos, plaušienos ir popieriaus, tekstilės pramonė, medžio drožlių plokščių gamyba, plastikų ir gumos gamyba, automobilių priežiūros ir kt.;
- *fenoliai ir jų etoksilatai*: 4-nonilfenolis (4-NP), 4-tert-oktilfenolis (4-tert-OP) – medienos, popieriaus gamyba, dažų gamyba, spaustuvės, metalo apdirbimas, tekstilės, odos pramonė, cemento ir betono gamyba, medienos drožlių plastikų ir gumos, skalbyklos, plovyklos, chemijos pramonė, automobilių utilizavimo, panaudotos alyvos regeneracija;
- *ftalatai ir jų etoksilatai*: di(2-etilheksil) ftalatas (DEHP) – dažų. Metalo apdirbimo, plastikų, statybinių medžiagų gamyba, automobilių plovyklos;
- *brominti difenileteriai (PBDE)*: medienos plaušienos ir popieriaus gamyba, metalo apdirbimas ir galvanizacija, spaustuvės, tekstilės, odos, plastikų ir gumos, statybinių medžiagų gamybos, skalbyklos ir plovyklos ir kt.
- *chloralkanai*: medienos apdirbimas, plaušienos ir popieriaus gamyba, metalo apdirbimas ir galvanizacija, tekstilės įmonės, laivų statyklos, odos, plastikų ir gumos pramonė;
- *perfluoroktansulfonrūgštis ir jos dariniai*: plastikų gamyba, puslaidininkų gamybos įmonės, skalbyklos ir kt.

Atliekant pavojingų ir prioritetinių pavojingų medžiagų naudojimo tam tikroje ūkio šakoje vertinimą buvo remtasi duomenimis Aplinkos apsaugos agentūros informacinėje

sistemoje „AIVIKS“ (AAA IS „AIVIKS“), į kurią įmonės teikia informaciją apie gaminamas, naudojamas ir platinamas medžiagas. Informacija yra viena iš pagrindinių nustatymui, iš kokios ūkinės veiklos galima tikėtis pavojingų medžiagų patekimo į aplinką. Deja, bet atlikus užsduotų medžiagų paiešką, rezultatai parodė, kad informacijos apie pasirinktas prioritėtines medžiagas duomenų bazėje yra nedaug. Aplinkos apsaugos agentūros duomenų bazėje apie pavojingų ir prioritėtinių pavojingų medžiagų išleidimus iš ūkio subjektų taip pat yra tik apie sunkiųjų metalų išleidimą (iš pavojingų ir prioritėtinių pavojingų medžiagų).

Tuo tarpu turimi akivaizdūs ankstesnių projektų (BaltActHaz, COHIBA, „Vandens aplinkai pavojingų medžiagų nustatymas Lietuvoje“) metu gauti tyrimų rezultatai iš konkrečių pramonės šakų ir nuotekų valyklų teigia apie pavojingų medžiagų išleidimą.

Remiantis vykdytų projektų tyrimų rezultatais bei ekspertiniu vertinimu siūlomos tokios priemonės:

1. Peržiūrėti išduotus TIPK ir Taršos leidimus, nustatant juose išleidžiamų nuotekų koncentracijas atsižvelgiant į vandens telkiniui nustatytus vandensaugos tikslus:

1.1. Ūkio subjektų, kurie savo veikloje gamina ir/arba naudoja vandens telkiniuose aptinkamas pavojingas medžiagas, nustatant atitinkamus reikalavimus pavojingų medžiagų išleidimo į vandens telkinius nutraukimui arba sumažinimui;

1.2. Ūkio subjektų, kurių nuotekose ar paviršiniuose vandenyse, esančiuose žemiau išleidžiamų nuotekų išleistuvų, buvo rasta prioritėtinių ir kitų pavojingų medžiagų (siekiant į leidimus įtraukti neįtrauktas ūkio subjektų išleidžiamas prioritėtines ir kitas pavojingas medžiagas).

3.4. HIDROMORFOLOGINĖS BŪKLĖS GERINIMO PRIEMONĖS

Pagrindinės priežastys, sąlygojančios hidromorfologinius vandens telkinio pakitimus ir dėl to neleidžiančios pasiekti geros ekologinės būklės kai kuriuose vandens telkiniuose yra susijusios su:

- dirbtinėmis kliūtėmis (upių tęstinumo pažeidimais);
- hidroelektrinėmis;
- ištiesintomis upėmis.

Šioms priežastims šalinti arba jų poveikiui švelninti siūlomos šios priemonės:

- upių tęstinumo ir jų debito atstatymas/užtikrinimas;
- HE poveikio mažinimas;
- upių vagų natūralizavimas.

3.4.1. Upių testinumo užtikrinimo priemonės

Dirbtinės kilmės kliūčių, įrengtų upės vagoje, ir trukdančių žuvų migracijai, Dauguvos UBR nėra.

3.4.2. HE poveikio mažinimo priemonės

Kaip detalai apibūdinta Dauguvos UBR valdymo plane, būdingiausias poveikis, kurį daro upių vagose įrengtos HE, yra dažni vandens lygio svyravimai upės atkarpoje žemiau HE, nepakankamas praleidžiamas debitas, tvenkinio krantų ir upės vagos erozija. Vandens lygio pulsacijos zonoje nuo upės dugno nuplaunamos lengvesnės sedimentų frakcijos, nebeišsilaiko aukštesnioji vandens augalija (makrofitai) bei dugno bestuburiai. Dažna ir staigi vandens lygio kaita yra pražūtinga žuvų ikrams ir mailiui.

Dauguvos UBR veikia tik viena nedidelė Padysnio HE, jos užtvankos aukštis yra nedidelis (4.3 m), tačiau vandens telkinio pratakumas gana mažas – $K = 29$. Tai paaiškinama tuo, kad HE yra ant ištekančios iš ežero upės. Be to, Padysnio HE instaliuotas debitas daugiau

kaip 2 kartus viršija natūralų upės debitą, o tai lemia gana didelius debito svyravimus žemiau HE. Dėl minėtų priežasčių Padysnio HE daro reikšmingą poveikį vieno Dysnos upės vandens telkinio, kurio ilgis 11,7 km, ekologiškai būklei. Žemiau esantis vandens telkinys yra LPVT dėl HE.

Siūlomos šios HE poveikį švelninančios priemonės:

1. Papildyti Lietuvos Respublikos vandens įstatymą nuostatomis, užtikrinančiomis užtvankų, polderių, siurblių ir hidroelektrinių daromo neigiamo poveikio vandens telkinių būklei mažinimą ir nustatyti tokius reikalavimus, kurie leistų užtikrinti, kad:
 - 1.1. hidroelektrinių, kurių galia mažesnei kaip 10 MW, darbas būtų priderintas prie natūralaus upės nuotėkio režimo, būtų naudojamos hidroturbinos, parinktos pagal mažiausią ir didžiausią upės debitus, kad būtų išvengta neigiamo poveikio žemiau užtvankų esančioms upių atkarpoms, neblogintų hidromorfologinių sąlygų ir nepažeistų vandens ekosistemų stabilumo;
 - 1.2. hidroelektrinių hidroturbinose nebūtų žalojamos žuvis, būtų nustatytas draudimas hidroelektrinėse naudoti „Francis“ tipo hidroturbinas, kurių galia mažesnė kaip 10 MW, išskyrus atvejus, jeigu tokiose hidroelektrinėse įrengtos efektyvios žuvų pralaidos ir žuvų apsaugos priemonės;
 - 1.3. būtų užtikrinta efektyvi žuvų migracija per kliūtis, būtų racionalus ir subalansuotas vandens naudojimas, nebūtų žuvų žalojimo vandens paimose ir polderių siurblinėse, būtų nustatytas draudimas polderių siurblinėse naudoti žuvis žalojančius greitaeigius (slėginius) vandens siurblius;
2. Atsižvelgiant į numatytus Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimus, pakeisti Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipines taisykles (LAND2-95), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1995 m. kovo 7 d. įsakymu Nr. 33 „Dėl tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipines taisyklių (LAND2-95) patvirtinimo“, taip jose nustatant:
 - 2.1. prievolę hidroelektrinių savininkams ar naudotojams nustatyti formatu realiame laike viešai internete pateikti duomenis apie registruojamus vandens lygius;
 - 2.2. nustatyti reikalavimus sausmečio žemutinių bjejų debito kreivių sudarymui;
 - 2.3. reikalavimus didesnio nei 10 MW hidroelektrinių darbo režimui, reglamentuojant turbinų galią, jų įjungimo ir sustabdymo trukmę, atsižvelgiant į įrenginių technines charakteristikas;
 - 2.4. reikalavimą hidroelektrinių, kurių galia mažesnė kaip 10 MW, darbo režimui (išskyrus potvynio ar liūčių poplūdžio atvejus), kad iš tvenkinio ar patvenkto ežero praleidžiamas į žemutinį bjeją vandens debitas paros laikotarpyje nesikeistų daugiau nei 20 % nuo vandens debito, atitekančio į tvenkinį ar patvenktą ežerą;
 - 2.5. reikalavimus įrengti žuvų pralaidas, išskyrus hidroelektrines, kurių galia didesnė kaip 10 MW;
 - 2.6. reikalavimus, susijusius su migruojančių žuvų apsauga, išvengiant jų žalojimo HE turbinose, perteklinio vandens pralaidose ir vandens paimose;
3. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimus, parengti vandens debito kreivių sudarymo galimybių studiją ir pagal jos rezultatus pakeisti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugsėjo 22 d. įsakymą Nr. D1-458 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.0519:2005 „Inžinerinė hidrologija. Pagrindiniai skaičiavimų reikalavimai“ patvirtinimo“ nustatant reikalavimus vandens debito kreivių sudarymui;
4. atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimus, sudaryti tinkamas sąlygas žuvis migruoti per kliūtis parengti galimybių studiją ir pagal jos rezultatus pakeisti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 17 d. įsakymą Nr. 565 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“ patvirtinimo“ papildant techniniais reikalavimais žuvų pralaidoms.

Papildomų sąnaudų siūlomoms priemonėms neprireiks (3.3 lentelė), tačiau privačių HE savininkai turėtų pakeisti reikalavimų neatitinkančias turbinas.

3.3 lentelė. Dauguvos UBR priemonės HE poveikiui švelninti ir jų sąnaudos, EUR.

	Priemonė	Vienkartinės sąnaudos, EUR
1.	Pakeisti Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipines taisykles, patvirtintas LR aplinkos ministro 1995 kovo 7 d. įsakymu Nr. 33.	Tai nacionalinė priemonė, įtraukta į Nemuno UBR VP ir PP.
2.	Parengti vandens debito kreivių sudarymo galimybių studiją ir pagal jos rezultatus pakeisti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugsėjo 22 d. įsakymą Nr. D1-458 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.0519:2005 „Inžinerinė hidrologija. Pagrindiniai skaičiavimų reikalavimai“ patvirtinimo“ nustatant reikalavimus vandens debito kreivių sudarymui.	Tai nacionalinė priemonė, įtraukta į Nemuno UBR VP ir PP.
3.	Parengti galimybių studiją ir pagal jos rezultatus pakeisti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 17 d. įsakymą Nr. 565 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“ patvirtinimo“ papildant techniniais reikalavimais žuvų pralaidoms.	Tai nacionalinė priemonė, įtraukta į Nemuno UBR VP ir PP.
4.	Papildyti Lietuvos Respublikos vandens įstatymą nuostatomis, užtikrinančiomis užtvankų, polderių, siurblių ir hidroelektrinių daromo neigiamo poveikio vandens telkinių būklei mažinimą.	Tai nacionalinė priemonė, įtraukta į Nemuno UBR VP ir PP.
5.	Pakeisti Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipines taisykles, patvirtintas LR aplinkos ministro 1995 kovo 7 d. įsakymu Nr. 33.	Tai nacionalinė priemonė, įtraukta į Nemuno UBR VP ir PP.
6.	Pagal aukščiau nurodytą teisės aktą keisti žuvis žalojančias turbinas*.	0
Iš viso:		0

*-Dauguvos UBR tokių turbinų nėra.

Būtina pabrėžti, kad šios priemonės nacionalinės, todėl vienodai tinkama visiems UBR Planams ir Programoms. Kaip matyti iš lentelės, HE poveikio mažinimo tvarką nustatantiems teisės aktams parengti nereikės papildomų lėšų.

3.4.3. Upių vingiuotumo atkūrimas

GIS metodais nustatyta, kad ištiesintų upių ir upelių ilgis Dauguvos UBR yra 38 km. Dėl reikšmingo ištiesinimo poveikio rizikos grupei Dauguvos UBR priskiriamų telkinių nėra. Visi trys ištiesinti vandens telkiniai yra labai pakeisti. Pastarųjų telkinių priskyrimas labai pakeistiems apibūdintas atskiroje visų UBR VP pagrindžiamojoje medžiagoje. Kaip žinoma, LPVT-iuose reikia imtis priemonių geram tokių vandens telkinių potencialui užtikrinti.

Remiantis daugelio šalių patirtimi, smulkiai išnagrinėta projekto REFORM metu⁶, upių vingiuotumo atkūrimas gali būti įgyvendinamas trimis būdais:

⁶ <http://reformrivers.eu/news/245>

- 1) naujos vagos sukūrimas
- 2) lateralinės (šoninės) migracijos nauja vaga iniciavimas, ir
- 3) anksčiau sujungtų vingių ir užutėkių „atjungimas“.

Naujos vagos sukūrimas: nauja natūralios vagos matmenis turinti vaga yra sukuriama sunkiosios technikos pagalba. Tačiau „stabilios“ upės kanalo matmenys (vidutinis skerspjuvio plotis, gylis, vingiuotumas), atitinkantys jos dinaminės pusiausviros būklę, gali būti įvertinti tik remiantis netoliese esančių vietovių duomenimis, empirinėmis formulėmis arba režimo modeliais. Istoriniai duomenys turi būti naudojami atsargiai, kadangi upės debito ir sedimentacijos režimas, taip pat krantų augmenija, kuri smarkiai veikia vagos formą ir matmenis, gali būti pakitę (pvz. pasroviui nuo vandens saugyklų pakrantėse esančiose ganyklose). Keli tokio tipo projektai yra sužlugę, kadangi upių vingiai buvo atstatyti vietovėse, kur vingiuojanti vaga buvo natūrali (Kondolf 2006, Kondolf and Railsback 2001). Taigi, labai svarbu tinkamai įvertinti vagos formą ir matmenis (granulių dydį, debitą, nuosėdų apkrovas, medžiagas krantams ir pakrančių augmeniją).

Šoninių upių vagų šlaitų migracijos inicijavimas: vietoje naujų vagų sukūrimo, šoninių upių vagų šlaitų migracija gali būti inicijuota panaudojant srauto kreiptuvus („leiskite upei padaryti darbą“). Tačiau šis „pasyvus atstatymas“ pradžioje potencialiai kelia didelių nuosėdų apkrovų susidarymo grėsmę (dėl to gali užsipildyti pasroviui esantys objektai, pavyzdžiui baseinai) ir upės vingių formavimosi procesas užtrunka keletą dešimtmečių, ypatingai tai aktualu upėse su sutvirtintomis ar nendrėmis ir tankia augmenija sustiprintomis krantinėmis. Be to, upių vingiai nesusidaro per inžinerinį laikotarpį ten, kur yra silpna srovė. Be vagų vingiuotumo atstatymo, šoninių upės vagos krantų dinamikos padidėjimas gali iš esmės padidinti buveinių įvairovę net nesusidarant upių vingiams.

Laimingas viduriukas? Atsižvelgiant į anksčiau aprašytų metodų problemas ir suvaržymus, trečiasis tarpinis būdas būtų sukurti naują vagą, kurios plotis, gylis ir vingiuotumas būtų gerokai mažesni už tuos, kurie buvo apskaičiuoti remiantis baseino charakteristikomis. Kadangi vagos pralaidumas būtų mažesnis nei jos dinaminės pusiausviros būsenoje, dideli srautai labai tikėtina sukeltų krantų eroziją ir upės skersinio pjūvio performavimą. Tačiau atkurtos atkarpos nuosėdų kiekis būtų gerokai mažesnis nei taikant pasyvų atstatymo metodą ir vingiai būtų atkurti inžinerinio laikotarpio ribose.

Pakrančių miškų vaidmuo. Keleto tyrimų rezultatai rodo, kad pakrančių miškų sodinimas ir plėtojimas gali būti esminiu dalyku siekiant sėkmingai įgyvendinti upių vingiuotumo atstatymo projektus. Srauto greitis ir gylis atstatytose vagose paprastai yra mažesni, o dėl to nesant pakrančių medžių ir šešėlio gali žymiai padidėti vandens temperatūra. Be to, pakrančių augalija gali padidinti šlaitų stabilumą ir, kaip rodo praktika, vaidina esminį vaidmenį sudarant sąlygas ilgalaikiam žuvų buveinių būklės pagerinimui.

Aišku, kad tam tikri dalykai gali riboti upės vagos atstatymo efektą, pavyzdžiui, urbanizacija. Siekiant gauti maksimalią ekologinę naudą, atkurtoje atkarpoje turi būti bent keletas vingių.

Toliau išvardyti tikėtini vingiuotumo atkūrimo priemonių poveikiai.

Hidromorfologija:

- Nuotekų kelionės laiko pailgėjimas
- Trumpalaikis nuosėdų apkrovos ir eksporto pasroviui padidėjimas, o ilgalaikis sumažėjimas dėl sedimentacijos salpoje
- Gylio kintamumo padidėjimas (baseinuose/seklumose)
- Srauto kintamumo padidėjimas
- Substrato įvairovės padidėjimas
- Krantų pokyčiai (pvz. paplauti krantai).

Fiziniai cheminiai parametrai:

- Temperatūros padidėjimas nesant pakrantės miškų
- Seklesnis skerspjuvis, paprastai atsirandantis atstatant upės vingiuotumą
- Požeminio vandens atsargų padidėjimas ir maža srovė vasarą
- Maisto medžiagų sulaikymas dėl padidėjusio nuotekų kelionės laiko ir išlaikymo (literatūroje aprašomas išlaikymas siekia <10%), taip pat dažnesni užliejimai salpoje

Makrobestuburiai:

- Trumpalaikis pagausėjimas rūšių, rodančių pusiausvyros sutrikdymą
- Prieš vagų atstatymą buvusių taksonų skaičius ir gausumas paprastai nustatomi praėjus 1-2 metams po vagų atstatymo
- Bestuburių įvairovės ir tankio padidėjimas esant pradinei populiacijai, o tai gali turėti teigiamą poveikį žuvų produktyvumo išlaikymui
- Tolygesnis taksonų pasiskirstymas
- Panašiai kaip makrofitų atveju, tikėtina greitesnė kolonizacija didesniuose srautuose (esant pradinei populiacijai) ir lėtesnė upės ištakose, kur nėra aukščiau populiacijų. Tai gali ypatingai paveikti bestuburių rūšis, neturinčias gyvenimo etapo sausumoje (hololimnic species).

Žuvys

- Žuvų įvairovės, tankio ir biomasės padidėjimas

Makrofitai

- Prieš vagų atstatymą buvusių taksonų skaičius ir gausumas paprastai nustatomi praėjus 1-2 metams nuo vagų atstatymo
- Esant pradinėms populiacijoms, natūralesnė besiribojančių buveinių sudėtis ir augimo modelis
- Greitesnė kolonizacija didesniuose srautuose (esant pradinei populiacijai) ir lėtesnė upės ištakose, kur nėra aukščiau populiacijų.

Fitoplanktonas

- Ilgesnis išlaikymo laikas gali būti palankus fitoplanktonui.

Vingiuotumo atkūrimo priemonės sąnaudų efektyvumas labai priklauso nuo žemės pirkimo kainos ir taikomo metodo (naujos vagos sukūrimas vs. pasyvus atkūrimas).

Parenkant konkrečią priemonę konkrečioje vietoje būtina atsižvelgti dar ir į tokius aspektus.

Šlaitų fiksavimas. Anksčiau daugelyje Vidurio Europos kraštų ir Jungtinėse Valstijose vykdytų projektų, skirtų atkurti labiau vingiuotas upių vagas, kur šlaitų erozija ir nuosėdų susidarymas buvo laikomi žalingais faktoriais neršiančioms žuvims, upių šlaitai buvo fiksuojami. Tačiau daugelis buveinių vingiuotose vagose, esant pavyzdžiui paplautiems krantams, ilgą laiką gali būti išlaikytos tik vykstant natūraliai upės vagos dinamikai (natūraliai šlaitų erozijai ir sedimentacijai). Todėl manoma, kad vingiuotų fiksuotų vagų kūrimas yra netvari atkūrimo priemonė. Jei yra būtina fiksuoti upių šlaitus dėl tam tikrų apribojimų, pavyzdžiui, užstatant gyvenamaisiais namais ar vykdant kitus infrastruktūros plėtros projektus, reikia labai atidžiai patikrinti, ar tikslinės rūšys ar biota tikrai bus išsaugoti naujai sukurtose buveinėse, ar galbūt yra kitų veiksmingesnių priemonių šioms buveinėms sukurti be upių vingiuotumo atkūrimo.

„Stabilios“ vagos formos įvertinimas. Kaip minėta anksčiau, labai svarbu tinkamai įvertinti „stabilią“ upės vagos formą (vingiai ar juosta) ir matmenis (vidutinį skerspjuvio plotį, gylį, vingiuotumą) jos dinaminės pusiausvyros būsenoje, ypatingai kuriant naują vingiuotą vagą. Šiam tikslui yra trys skirtingi metodai ir kiekvienas jų turi savus privalumus ir trūkumus. Pirma, taikomos empirinės formulės vagos formai ir vagos išmatavimams (tai lengva pritaikyti, bet tik tame pačiame regione esančioms upėms). Antra, taip pat taikomi

režimo modeliai vagos formai ir išmatavimams (čia privalumas tas, jog neapsiribojama vien tik konkrečiu regionu, tačiau šis metodas ne visiškai pagrįstas fiziškai, nes visi režimo modeliai apima vienos rūšies hipotezę apie srauto galią ir pan.). Trečia, gali būti taikomas fiziškai pagrįstas metodas vagos formai, kuris neapsiriboją vien tik konkrečiu regionu, tačiau šiuo atveju stabilios vagos vidutinis vagos plotis turi būti žinomas iš anksto.

Dėl ištiesinimo dirvų sausavimo tikslais labai pakeistuose upių vandens telkiniuose vagos negali būti kreivinos. Todėl šiuose telkiniuose siūloma naudoti tik švelniąją natūralizaciją - vagos skerspjūvio bei vandens srauto dinamikos natūralizavimo priemonės - nedidelius slenksčius (dirbtinių sraunumų) iš akmenų ir gargždo įrengimą. Kartu su šiomis priemonėmis turėtų būti naudojama ir kita renatūralizaciją skatinanti priemonė – medžių atsodinimas pakrantėse. Dirbtinių slenksčių bei medžių atsodinimo pakrantėse vietos turi būti parinktos taip, kad nebūtų pažeistos dirvų sausavimo sistemos.

Priklausomai nuo taikomo metodo vingiuotumo atkūrimo sąnaudos gali skirtis gana stipriai. 1 km sąnaudos gali svyruoti nuo 2 iki 150 tūkst. EUR. Atsižvelgdami į pirmojo ciklo metu Nemuno UBR siūlyto pilotinio upių renatūralizavimo projekto numatytais sąnaudais (Dauguvos UBR Priemonių programoje tokios priemonės nebuvo) bei į kitų šalių patyrimą ir AAA atliktos studijos "Artimų natūralioms morfologinių sąlygų bei ekologinių sąlygų atkūrimo ištiesintose upėse bei upeliuose galimybių studijos ir praktinių rekomendacijų minėtų sąlygų atkūrimo veikloms parengimas" rezultatus, darome prielaidą, jog 1 km švelnusis renatūralizavimas kainuos apie 2 tūkst. EUR.

Būtina atkreipti dėmesį, kad siūlome renatūralizuoti tuos vandens telkinius, kuriuose vandens būklė buvo stebima, t.y. vyko monitoringas, ir kurių būklė ar potencialas yra 3,4 ar 5 klasės. Kituose ištiesintuose, bet nestebėtuose vandens telkiniuose pirmiausia reikia patikrinti vandens būklę. 3.4 lentelėje nurodomos tokio renatūralizavimo sąnaudos.

3.4 lentelė. Dauguvos UBR LPVT renatūralizavimo sąnaudos.

LPVT dėl ištiesinimo, kuriuose vyko monitoringas, ilgis, km	LPVT atkarpų, kurioms taikomos švelnios renatūralizacijos priemonės, ilgis, km	Gero potencialo pasiekimo sąnaudos, EUR	Rizikos vandens telkinių dėl ištiesinimo, kuriuose vyko monitoringas, ilgis, km	Rizikos vandens telkinių atkarpų, kurioms taikomos renatūralizavimo priemonės, ilgis, km	Rizikos vandens telkinių renatūralizavimo sąnaudos, EUR	Iš viso, EUR
30,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0

Taigi, Dauguvos UBR nėra vandens telkinių, kuriuos pagal mūsų pasirinktus kriterijus reikėtų renatūralizuoti.

3.5. EŽERAMS SKIRTOS PRIEMONĖS

Praktiškai visi rizikos ežerai ar tvenkiniai Dauguvos UBR susiję su praeities ar dabarties tarša. Dar keleto ežerų ir tvenkinių prastos būklės priežastis neaiški. Nacionalinės pasklidusios taršos mažinimo priemonės iš dalies padės sumažinti riziką (ypač ten, kur aktuali ir dabarties tarša), tačiau dar numatytos ir kitos priemonės.

Ežerų kategorijos vandens telkinių ekologiškai būklei/potencialui pagerinti priemonės buvo parinktos taip:

1 – Nustatoma, kokie konkrečiai rodikliai lėmė neatitikimą gerai ekologiškai būklei (fizikiniai-cheminiai ir biologiniai; tik fizikiniai-cheminiai; tik biologiniai, ir jei taip, tai kokie biologiniai).

- 2 – Analizuojama, ar modeliavimo rezultatai patvirtina taršos apkrovą esant reikšminga.
- 3 – Analizuojama, ar esama vandens kokybės rodiklių pokyčių lyginant su ankstesniu planavimo laikotarpiu vykdyto monitoringo rezultatais ir kokia šių pokyčių kryptis.
- 4 – Nustačius reikšmingos dabarties (ar praeities) taršos faktą įvertinama, kokios telkinio savaiminio apšalymo galimybės sumažinus iš baseino patenkančią taršos apkrovą (telkiniuose, kuriuose vandens užsilaikymo laikotarpis yra santykinai trumpas, savaiminio apšalymo procesai vyksta sparčiau nei telkiniuose, kuriuose vanduo užlaikomas ilgesnį laikotarpį. Be to, didesnio pratakumo telkiniai greičiau reaguoja į taršos apkrovos pokyčius baseine).
- 5 – Įvertinama, ar taršos apkrovos sumažinimas duos pageidautiną efektą. Nustačius, kad vien tik taršos mažinimas pageidautino efekto neduos, analizuojamos papildomų priemonių taikymo galimybės:
 - 5.1 – Telkinių, kurie ilgą laiką buvo teršiami ir kuriuose yra didelės, reikšmingą antrinę taršą sąlygojančios nuosėdų sancaupos, ekologinei būklei pagerinti numatytos susikaupusių nuosėdų pašalinimo priemonės. Telkiniai, kuriems taikytinos valymo priemonės buvo atrinkti remiantis studijoje „Restauruotinių Lietuvos ežerų nustatymas ir preliminarus restauravimo priemonių parinkimas šiems ežerams, siekiant pagerinti jų būklę“ pateiktomis rekomendacijomis. Pažymėtina, kad kai kurie telkiniai, kuriuos pagal studiją buvo rekomenduota valyti, jau išvalyti. Kadangi po telkinio valymo pusiausvyrai ekosistemoje nusistovėti reikalingas gana ilgas laikotarpis, pakartotinas valymas tokiuose telkiniuose šiuo UBR planavimo laikotarpiu nenumatytas.
 - 5.2 – Telkinių, kuriems valymo priemonė netaikytina (studijoje „Restauruotinių Lietuvos ežerų nustatymas ir preliminarus restauravimo priemonių parinkimas šiems ežerams, siekiant pagerinti jų būklę“ rekomendacijos valymui nepateiktos), ekologinei būklei pagerinti buvo parenkamos kitos perteklinio biogenų kiekio šalinimo bei kontrolės priemonės.
 - 5.2.1 - Telkiniuose, kuriuose helofitų juosta yra plati ir apima didelę litoralės dalį, numatytas makrofitų biomasės šalinimas. Šalinant viršvandeninę vandens augalų dalį iš telkinio yra pašalinama dalis biogeninių elementų bei mažinamas priekrantės dumblių, kadangi viršvandeninės helofitų dalys nebepatenka į vandenį. Be to, sumažinus helofitų dalį priekrantėje atitinkamai turėtų padidėti apaugimas povandenine augmenija, kuri ne tik sunaudoja perteklinį fosforą, bet ir stabilizuoja gruntą.
 - 5.2.2 – Probleminiuose telkiniuose, kuriuose helofitų augmenija nėra gausi, jos šalinimas neduos apčiuopiamo efekto. Tokiuose telkiniuose numatyta taikyti biomanipuliacijos – didelio plėšriųjų žuvų gausumo palaikymo priemonę. Ši priemonė netiesiogiai mažina zooplanktono išėdimą, fitoplanktono vešėjimą, didina vandens skaidrumą ir skatina povandeninės augmenijos vystymąsi. Tačiau šią priemonę numatyta taikyti tik tuose telkiniuose, kuriuose neproporcingai didelis zooplanktonu mintančių karpinių žuvų gausumas ir pernelyg didelė fitoplanktono biomasė.
 - 5.2.3 – Telkiniuose, kuriuose didelį vandens skaidrumo sumažėjimą be kitų veiksnių lemia ir neproporcingai didelės fitoplanktono biomasės formavimasis, numatyta papildoma biomanipuliacijos priemonė: fitoplanktonu mintančių žuvų – plačiakakčių suleidimas. Priemonė sumažina fitoplanktono biomasę, didina vandens skaidrumą ir skatina povandeninės augmenijos vystymąsi. Į vandens telkinius dvivasariai plačiakakčiai turi būti suleidžiami kas 3 metus (2 kartus per UBR valdymo planų ciklą), laikantis mėgėjų žvejybai taikomos, 10 vnt./ha normos, numatytos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. kovo 20 d. įsakyme Nr. 3D-192/D1-243 „Dėl žuvivaisos valstybiniuose žuvininkystės vandens telkiniuose taisyklių bei minimalių žuvų ir vėžių įveisimo normų sąrašo patvirtinimo“.

6 - Telkiniuose, kuriuose pagal monitoringo duomenis bei modeliavimo rezultatus bendrojo azoto ir bendrojo fosforo koncentracijos atitinka geros ekologinės būklės/potencialo kriterijus (taršos mažinimo poreikio nėra), tačiau jų neatitinka biologiniai, vandens skaidrumo ar BDS₇ rodikliai, o studijoje „Restauruotinių Lietuvos ežerų nustatymas ir preliminarius restauravimo priemonių parinkimas šiems ežerams, siekiant pagerinti jų būklę“ rekomendacijos šių telkinių valymui nepateiktos, gerai ekologiškai būklei/potencialui pasiekti taip pat buvo parenkamos papildomos priemonės, kurios leistų subalansuoti hidro-ekosistemos komponentus: perteklinės makrofitų biomasės šalinimas (kur helofitų juosta yra pakankamai plati) ir/ar didelio plėšriųjų žuvų gausumo palaikymas ir fitoplanktonu mintančių žuvų suleidimas.

7 – Geros ekologinės būklės pagal fizikinių-cheminių ir biologinių kokybės elementų rodiklius neatitinkančiuose telkiniuose, kuriuose ši neatitikimą galėjo lemti nereguliari (neapskaityta) tarša iš ūkio subjektų, numatytos į telkinius išleidžiamo vandens kokybės intensyvios kontrolės priemonės.

8 – Telkinių, kurių prastesnę nei gera ekologinę būklę/potencialą daugiausia lėmė hidromorfologiniai pakeitimai, ekologiškai būklei/potencialui gerinti numatytos hidromorfologinių pakeitimų padarinius švelninančios priemonės.

9 - Dėl kai kurių ežerų kategorijos vandens telkinių būklės esama netikrumo. Neatitikimą gerai ekologiškai būklei galėjo lemti paklaidos rodiklių matavime ar vienkartiniai, atsitiktinio pobūdžio rodiklių verčių nukrypimai. Be to, kai kuriuose telkiniuose išmatuotos tik pavienių kokybės elementų rodiklių vertės, todėl nustatyti realią būklę nebuvo galimybių. Kai kuriuose telkiniuose išmatuotos fizikinių cheminių kokybės elementų rodiklių vertės neatitiko geros ekologinės būklės kriterijų, tačiau, remiantis rizikos veiksnių analizės rezultatais, jokie praeities ar dabarties taršos šaltiniai nėra žinomi. Tokiuose telkiniuose rekomenduojama kartoti kokybės elementų rodiklių matavimą bei išmatuoti visų kokybės elementų rodiklių vertes.

Ežerų kategorijos telkiniams siūlomos arba vienos rūšies priemonės, arba priemonių kombinacijos.

Telkiniai, kurių ekologinės būklės/potencialo gerinimui numatytos tik taršos mažinimo priemonės

Dauguvos UBR tokių telkinių yra 3 (Lazdinių, Laukeso ir Svirkų ežerai. Nė vienas iš šių telkinių ankstesnio UBR planavimo laikotarpiu nebuvo tirtas. Nauji monitoringo ir modeliavimo rezultatai rodo, kad šiuose ežeruose dėl taršos iš baseino yra viršijamos bendrojo fosforo koncentracijos, todėl taršos apkrova turi būti mažinama. Neatitikimo gerai ekologiškai būklei priežasčių nustatymo ir tinkamiausių priemonių parinkimo eigoje nustatyta, kad kitos priemonės minėtų ežerų ekologiškai būklei neturės reikšmingo poveikio.

Konkrečios taršos mažinimo priemonės yra taikomos visų probleminių upių baseinų ir pabaseinių mastu, todėl jos šiame skyriuje atskirai neanalizuojamos.

Telkiniai, kurių ekologinės būklės/potencialo gerinimui numatytos taršos mažinimo ir papildomos priemonės.

Tokių telkinių Dauguvos UBR nėra.

Ežerų būklės gerinimo priemonės, neskaitant taršos mažinimo iš baseino per bendrąsias žemės ūkio taršos priemones yra šios :

Ežerų valymas

Siūlomos šios, su taršos mažinimu tiesiogiai nesusijusios papildomos priemonės:

- parengti ir pateikti Vyriausybei Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimo įstatymo projektą, nustatant griežtesnes sankcijas už paviršinių

vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose nustatytų reikalavimų nesilaikymą, ir už Tvenkinių ir patvenktų ežerų naudojimo ir priežiūros taisyklių pažeidimus ir papildomai įvesti baudas už tvenkinio eksploatavimą be taisyklių, kai pagal teisės aktus tokios taisyklės yra reikalingos;

- nustatyti ežerų kategorijos vandens telkinius, neveikiamus reikšmingos teršalų prietakos iš baseino, kuriuose dėl fosforo išsiskyrimo iš dugno nuosėdų nebus pasiekta gera būklė, išnagrinėti fosforo išsiskyrimo iš ežerų dugno nuosėdų stabdymo tikslingumą ir įvertinus aplinkosauginus aspektus atlikti bandomąjį fosforo fiksavimo naudojant chemines medžiagas projektą pasirinktame vandens telkinyje;
- siekiant nustatyti geros būklės neatitikimo priežastis, atlikti vandens telkinių būklės tyrimus, taršos šaltinių identifikavimą ir, esant poreikiui, pasiūlyti papildomas priemones vandens telkinių būklei gerinti;
- Nuotekų tvarkymo reglamente, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. D1-236 „Dėl nuotekų tvarkymo reglamento patvirtinimo“, reglamentuoti nuotekų išleidimą į ežerus atsižvelgiant į vandensaugos tikslus;
- Peržiūrėti teisės aktus ir numatyti palaispsnį vandens telkinių įžuvinimo karpiais mažinimą;
- siekiant sumažinti žemės ūkio taršos poveikį ežerams, kasmet parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus rizikos ežerų vandens telkinių baseinuose.

Telkiniai, kurių ekologinės būklės/potencialo gerinimui numatytos kitos, su taršos mažinimu tiesiogiai nesusijusios priemonės.

Dauguvos UBR Imbrade, Suvieke, Kančiogine, Šakių, Svirkų, Laukeso, Lazdinių, Vištyčio, Dusios, Ilgių ežeruose bei Padysnio HE tvenkinyje siekiant sumažinti žemės ūkio taršos poveikį ežerams, kasmet parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus. Skryto ežere, siekiant išvengti antrinės taršos į Drūkšių ežerą, valyti (šalinti susikaupusias nuosėdas). Siekiant užtikrinti, kad Dusios ežero baseine susidaranti ir į miestų nuotekų valymo įrenginius nepatenkančios buitinės ir komunalinės nuotekos būtų tvarkomos pagal teisės aktuose nustatytus reikalavimus, atlikti analizę ir identifikuoti Dusios ežero baseine objektus, kuriuose susidaro ar gali susidaryti nuotekos, kurios yra arba gali būti išleidžiamos ne į miesto valymo įrenginius.

Įvertinus Dauguvos UBR ežerų būklę ir įgyvendinamas priemones, priemonių programoje siūlomos priemonės pateikiamos 3.6 lentelėje. Taip pat įvertintos ir jų sąnaudos.

3.6 lentelė. Dauguvos UBR rizikos ežerų ir tvenkinių būklės gerinimo priemonės ir jų sąnaudos.

Vandens telkinio pavadinimas	Vandens telkinio plotas, ha	Vandens telkinio paskelbimo rizikos telkiniu priežastis	Planuojama priemonė	Metinės sąnaudos / investicijos, EUR*
Ilgiai	62	Neaiški	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Laukesas	95	Neaiški	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Imbradas	60	Neaiški	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Kančioginas	87	Tikėtina - praeities tarša	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Suviekas	107	Tikėtina - praeities tarša	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Lazdiniai	133	Praeities ir dabarties tarša	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Šakiai	52	Tikėtina - praeities tarša	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Svirikai	84	Praeities ir dabarties tarša	Tolimesnis taršos mažinimas. Parengti ir vykdyti teisės aktuose nustatytų reikalavimų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrančių apsaugos juostose vykdymo patikrinimo planus.	
Skrytas	13		Ežero valymas	500000
Iš viso				500000 investicijos ir 20320

Vandens telkinio pavadinimas	Vandens telkinio plotas, ha	Vandens telkinio paskelbimo rizikos telkiniu priežastis	Planuojama priemonė	Metinės sąnaudos / investicijos, EUR* kasmėtinės išlaidos

3.6. VANDENS PAĖMIMO POVEIKIO MAŽINIMAS

Dauguvos UBR yra vienas upės vandens telkinys, kuriame stebimas vandens paėmimo poveikis. Be to, šiame telkinyje yra ir istorinė tarša. Šiam telkiniui įtaką daro UAB „Birvėtos tvenkiniai“. Tai yra vienas didžiausių nuotekas į paviršinius vandens telkinius išleidžiančių gamybinių objektų Dauguvos UBR. Į Birvėtos upę išleidžiamo vandens kokybės rodikliai atitinka reikalavimus, o žemiau tvenkinių vykdomo fizikinių-cheminių kokybės rodiklių monitoringo rezultatai 2010-2013 m. laikotarpiu reikšmingos taršos poveikio neužfiksavo, tačiau biologiniai rodikliai rodo blogą upės ekologinę būklę. Tai gali būti ilgalaikės istorinės arba atsitiktinio pobūdžio žuvininkystės tvenkinių taršos pasekmė.

Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi TIPK leidimuose ir tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklėse nustatytų reikalavimų žuvininkystės tvenkinių naudojamam ir išleidžiamam vandeniui, kasmet parengti ir vykdyti patikrinimo planus žuvininkystės ūkių, išleidžiančių ir/ar naudojančių vandenį į Birvėtos upę.

3.7. TARPTAUTINĖS PRIEMONĖS

Tarptautinis bendradarbiavimas su Latvija ir Baltarusija detalai aprašytas Dauguvos UBR valdymo plane.

Šioje priemonių programoje siūlomos šios tarptautinės priemonės:

- vykdyti Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimą tarptautinio Nemuno upių baseinų rajono valdymo srityje ir siekti, kad būtų pasirašytas tarptautinis susitarimas dėl bendradarbiavimo valdant Nemuno upių baseiną;
- vykdyti Lietuvos ir Latvijos bendradarbiavimą tarptautinių Ventos, Dauguvos ir Lielupės upių baseinų rajonų valdymo srityje siekiant bendro vandens išteklių tarpvalstybiniuose vandens telkiniuose Ventos, Dauguvos ir Lielupės upių baseinų rajonuose valdymo.

3.8. PAPILDOMŲ PRIEMONIŲ SĄNAUDŲ SANTRAUKA

Iš viso tam, kad pasiektume Dauguvos UBR vandens telkinių gerą potencialą, prireiks 50 tūkst. eurų investicinių lėšų, kurias turi numatyti atitinkamos valstybės ir savivaldybių institucijos. Kasmet taršos mažinimo ir kitoms būklės gerinimo priemonėms prireiks apie 64 tūkst. eurų.

3.7 lentelė. Dauguvos UBR papildomų priemonių gerai būklei/potencialui siekti ir jų sąnaudų santrauka.

Priemonių grupė	Investicijos 2016-2021, EUR	Ekspluatacinės / kasmetinės išlaidos, EUR/metus	Pastaba	Potencialus finansavimo šaltinis
Sutelktosios taršos mažinimas	0	0		
Pasklidosios taršos mažinimas		40.000		Valstybė teisės aktams parengti, ūkininkai, dalis sąnaudų subsidijuojama KPP lėšomis
Taršos prioritetinėmis pavojingomis ir pavojingomis medžiagomis mažinimas			Priemonės nacionalinės ir numatytos Nemuno UBR priemonių programoje	Teršėjai šiomis medžiagomis, valstybė
Upių tęstinumo užtikrinimo priemonės	0	0		Valstybė, savivaldybės
HE poveikio mažinimo priemonės	0	0	Reikalingų teisės aktų projektai jau parengti	HE savininkai, valstybė
Upių vingiuotumo atkūrimas	0	0		Valstybė
Ežerams skirtos priemonės	50.000	20.320		Valstybė, ūkininkai
Papildoma kontrolė		2.700		Valstybė
Atlikti kokybės elementų tyrimus Skirno ir Šalnės ežeruose bei Lukštos upėje				
Iš viso	50.000	63020		
Per šešerius metus:	50.000	378.120		

4. MOKUMAS IR SOCIALINĖ EKONOMINĖ ANALIZĖ

Priemonių programos socialinė ekonominė analizė ir atitinkamų priemonių įgyvendintojų mokumo analizė labai svarbi pagrindžiant siūlomos vandens ekologinės būklės pasiekimo galimybę ir terminą. Jei papildomos priemonės yra įgyvendinamos techniškai, jos gali būti per brangios konkrečiam įgyvendintojui - namų ūkiui, žemės ūkio vienetui, įmonei, savivaldybei ar valstybei.

Norint atlikti mokumo analizę, reikia žinoti abi šios analizės puses – sąnaudų poreikį ir galimų finansavimo šaltinių pasiūlą.

4.1. SUTELKTOSIOS TARŠOS MAŽINIMO PRIEMONĖS

Tokių priemonių Dauguvos UBR nereikia.

4.2. HIDROMORFOLOGIJOS ATSTATYMO PRIEMONĖS

Upių renatūralizavimui nėra numatyta jokių priemonių.

4.3. ŽEMĖS ŪKIS

Dauguvos UBR planuojamos dviejų rūšių priemonės pasklidajai žemės ūkio taršai mažinti.

Rengti tręšimo planus ūkiuose, turinčiuose daugiau kaip 50 ha ariamos žemės, turės papildomai įgyvendinti augalininkystės ūkiai, naudojantys mineralines trąšas arba mėšlą ir mineralines trąšas. Toks reikalavimas jau yra privalomas ūkiams, tręšiantiems daugiau nei 50 ha mėšlu ir/arba srutomis.

Ūkininkų veiklos rezultatams, kurie naudojami priemonių naštos apskaičiavimui, taikomi ŪADT tyrimo duomenys. Ūkių apskaitos duomenų tinklas (ŪADT, angl. FADN – Farm Accountancy Data Network) - tai ES valstybių respondentinių ūkių duomenų sistema, naudojama Bendrajai žemės ūkio politikai įgyvendinti. Tai ES šalyse unifikuota informacinė sistema, atspindinti prekinę produkciją gaminančių ūkių veiklą. Ši sistema teikia informaciją apie pajamas, finansinę ir bendrąją situaciją žemės ūkyje. ŪADT yra pagrindinis duomenų apie pajamų lygį ūkiuose ir valdymo sprendimų žemės ūkio sektoriuje efektyvumą šaltinis. Informacijos turinys griežtai apibrėžtas ir vienodas visoms ES valstybėms. ŪADT sistemoje kasmet kaupiama daugiau nei 82 tūkstančių respondentinių ūkių informacija. Jie atstovauja beveik 5,1 milijono ES ūkių. Informacija, susijusi su atskiro ūkio veikla, yra neskelbtina. Skelbiami tik bendri duomenys apie ūkių vidutinius rezultatus.

Šio duomenų tinklo naudotojai, be ES institucijų, yra ir atskirų šalių valstybinės ir nevalstybinės institucijos, žemės ūkio ministerijos, universitetai, mokslinio tyrimo institutai, profesinės organizacijos, atstovaujančios žemės ūkio produkcijos gamintojams. Už šios informacijos surinkimą ir sisteminimą Lietuvoje atsakingi Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas ir Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba.

4.2 lentelė. Ūkių veiklos rezultatai, ūkininkų ūkiai, 2012⁷.

Ūkio dydis, ha	Grynasis pelnas su subsidijomis vienam ha žemės ūkio naudmenų, EUR/ha
50-100	180
100-150	363
>150	397

⁷ Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2012 = FADN survey results 2012. – Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2013. – 108 p.: iliustr., lent. – Santr. angl. ISSN 2029-1221.

Žemės ūkio konsultavimo tarnybos duomenimis, 100 ha lauko tręšimo planui parengti reikia:

- vidutiniškai 30 mėginių x 16 EUR x vieną kartą per trejus metus ir
- paties tręšimo plano sudarymo kiekvienais metais, kuris kainuoja apie 65 EUR.

1 ha per metus sąnaudos tada prilygs 2,2 EUR.

Šios priemonės papildomos naštos ūkininkams rezultatai pateikti 4.3 lentelėje.

4.3 lentelė. Našta ūkininkams dėl tręšimo planų ir tarpinių augalų auginimo priemonių įgyvendinimo.

Ūkio dydis, ha	Sąnaudų tręšimo planui dalis (%) grynajame pelne	Sąnaudų tarpiniams augalams dalis (%) grynajame pelne
50-100	1,2%	4,78%
100-150	0,6%	2,37%
>150	0,6%	2,17%

Kaip matyti iš lentelės, šios papildomos priemonės neturėtų sukelti didesnės finansinės naštos vidutiniam ūkininkui.

Aukščiau aprašytą priemonę siūloma įgyvendinti visoje Lietuvoje, todėl šios veiklos kontrolei reikėtų papildomų valstybės lėšų. Jei šią funkciją padalintume Dauguvos UBR didžiausią plotą užimančioms ir žemės ūkio žemės turinčioms savivaldybėms, kiekvienoje iš jų esančių Aplinkos apsaugos agentūrų atsakingas už tręšimo planų kontrolę darbuotojas turėtų papildomai skirti 0,15 dalį savo darbo laiko. Jei taikytume 2014 metų IV ketvirčio vidutinio mėnesio bruto darbo užmokesčio valstybės sektoriuje dydį (748 EUR/mėn.), tai dviejų savivaldybių, kurių didžioji ploto dalis patenka į Dauguvos UBR, aplinkos apsaugos agentūrų porai darbuotojų per mėnesį reikėtų 224 EUR, o per metus – apie 2,7 tūkst. eurų. Siūlome tokias papildomas lėšas numatyti Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos biudžete. Jei papildomų lėšų iš valstybės biudžeto skirti būtų neįmanoma, vienas iš siūlomų sprendimo būdų būtų peržiūrėti žemės ūkio priemonių įgyvendinimo kontrolės specialisto funkcijas ir paskirstyti jas taip, kad atsirastų vietos tręšimo planų sudarymo ir įgyvendinimo tikrinimui.

4.4. HIDROENERGETIKA

Numatoma, kad planuojamos teisinės priemonės HE darbo optimizavimui neturėtų sukelti didesnės naštos, kadangi, ekspertų teigimu, dauguma HE jau turi privalomomis numatomas skelbti informacijos perdavimo ir HE veiklos optimizavimo priemones, tik jų nenaudoja. Be to, Dauguvos UBR hidroelektrinėse nėra žuvis žalojančių Francis tipo turbinų nėra, kurias reikėtų pakeisti.

4.5. EŽERŲ ATKŪRIMO PRIEMONĖS

Racionaliai planuojant ir naudojant lėšas, papildomų priemonių finansavimas neturėtų sukelti neigiamo poveikio nei valstybės, konkrečiai Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijai, nei ūkininkų, gyventojų ar HE savininkų biudžetui.